wie is er bang voor het lege programma?

een miljoen hectare welvarend noord-nederland

Interventies, impulsen, regels en ruigte

5e prijsvraag van de eo wijers stichting

Juryrapport bij de open ideeënprijsvraag

Interventies, impulsen, regels en ruigte

Juryrapport bij de open ideeënprijsvraag

De jury:

- Ir. Francine Houben, architect, Mecanoo architecten, Delft, en lid van de VROM-raad, Den Haag;
- Ir. Renato Kindt, Architect, één van de inzenders van NOA-P voor de prijsvraag Inside Randstad Holland, Eindhoven;
- Ir. Linda Noorman, landschapsarchitect, ministerie van LNV, Groningen;
- Prof. dr. ir. Jan Douwe van der Ploeg, hoogleraar Rurale sociologie, Landbouw Universiteit Wageningen;
- Ir. Dirk Sijmons, landschapsarchitect, advies-bureau, H+N+S Landschapsarchitecten BV, Utrecht;
- Prof. dr. mr. Jenno Witsen, oud-directeur-generaal van de Ruimtelijke Ordening

De 5e Eo Wijersprijsvraag maakt onderdeel uit van het programma: NOORD XXI
Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- De verbeelding - *Wie is er bang voor het lege programma? Een miljoen hectare welvarend Noord-Nederland:* de 5e open ideeënprijsvraag over bovenlokale ruimtelijke vraagstukken
- Het beleid - *Dorpslandschappen:* nota en Keuningcongres
- De toekomst - *Het landschap waarin je leeft:* schoolboek en kindercongres
- De kennis - *The Expert Meeting: naar een nieuw mozaïek der functies in Noord-Nederland:* motto voor een serie internationale workshops en het 10e Keuningcongres 1998

In NOORD XXI participeren de Eo Wijersstichting, het Keuningcongres, de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen (RUG) en Noorderbreedte.

Het programma Noord XXI is onder de titel 'Quality by Identity, beyond traditional spatial and economic development' ingediend bij het Interreg IIC Programma van de Noordzee regio.

Samen met vijf andere Europese regio's rond de Noordzee werkt Noord XXI aan dit grote uitwisselingsprogramma. Voor informatie kunt u terecht bij Kim van Dam, coördinator Noord XXI. (NR: zie pagina 63).

Inhoud

- Wie is er bang voor het lege programma?
- De uitslag van de prijsvraag
- Interventies, impulsen, regels en ruigte
- De prijswinnaars
- Het jureringsproces
- Overige inzendingen
- Fragmenten uit enkele essays:
  Aura, Wadiand, Vol-ledig, Nieuw Laputa
- Summary

De vijfde prijsvraag van de Eo Wijers Stichting

De Eo Wijers Stichting heeft in de zomer van 1997 voor de vijfde keer een ontwerpprijsvraag op regionaal schaalniveau uitgeschreven. De opgave betrof deze keer het noorden van Nederland. Daar vinden enkele langzame, sluipende, maar ingrijpende veranderingsprocessen plaats. Daar ligt geen klassiek programma van eisen aan ten grondslag: geen vooraf bepaalde aantallen te bouwen woningen, geen aan te leggen kilometers infrastructuur en geen te realiseren hectares bedrijventerrein.

Met de prijsvraag zijn ontwerpers en planners uitgedaagd om te reageren op dit transformatie-proces. Hoe is deze schijnbaar programma-loze ontwikkeling te vertalen in een toekomstgerichte ontwerp- en planningsvisie op regionale schaal? Ruim 130 teams van landschapsarchitecten, stedebouwers, architecten, planologen en kunstenaars gaven aan niet bang voor het lege programma te zijn. Uiteindelijk zijn 57 teams tot een inzending voor de prijsvraag gekomen. Daarin geven de meesten een visie op de ontwikkeling van heel Noord-Nederland, een visie die nader is uitgewerkt in een van de drie uitwerkingslocaties: de gebieden Groningen-Hoogezand, Dongeradeel of Hoogeveen-Het Oude Diep.
Het bestuur van de Eo Wijers Stichting verwacht dat de resultaten van 'Wie is er bang voor het lege programma?' hoog op de agenda van de vakdiscussie zullen staan. De jury signaleert in de reeks inzendingen de contouren van nieuwe planconcepten voor het landelijk gebied. De discussie en een gerichte analyse van de hele reeks plannen zullen deze contouren scherper in beeld brengen.
Het bestuur verwacht ook een inspirerende uitwerking op het overheidsbeleid. Veel van de inzenders hebben de abstract en voor vakgenoten geformuleerde prijsvraagopgave weten te vertalen in wervende verbeeldingen van de toekomst van het plangebied. Deze zullen voor een breed publiek de toekomst van het Noorden bespreekbaar maken.

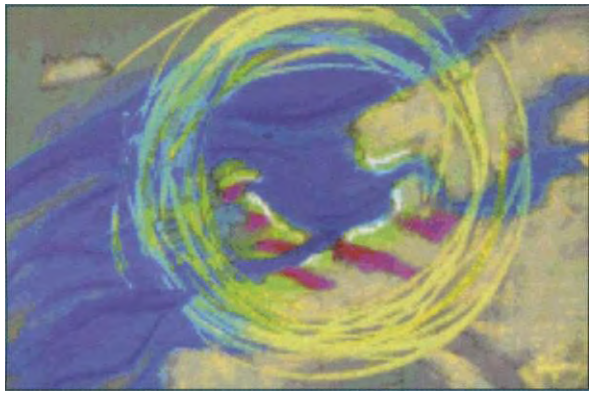

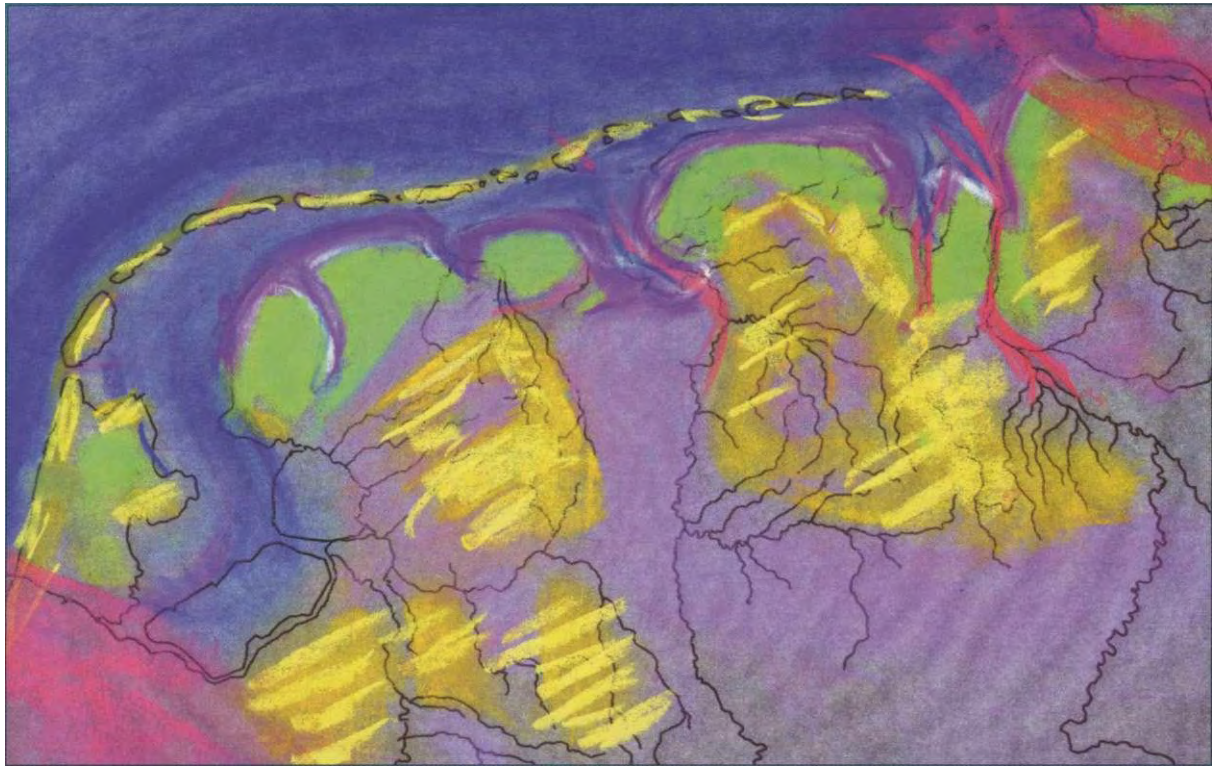

Wie is er bang voor het lege programma?

Kijk toch eens naar de Nieuwe Kaart van Nederland! De verenigingen van ruimtelijk ontwerpers en planners hebben hiermee de veelheid aan plannen en ontwerpen die de komende jaren op stapel staan bijeengebracht op één podium. Wat blijkt? Je zou bijna denken dat we eb en vloed ook kunnen regelen. Zó veel wordt er gepland en ontworpen in Nederland.

Het vakgebied van het ontwerpen op boven-lokaal schaalniveau heeft de laatste jaren een hoge vlucht genomen, opgezweept door de problematiek die samenhangt met de verstedelijking op de Stedenring Centraal Nederland. Dat heeft een grote hoeveelheid vaak prachtig gepresenteerde ontwerpen opgeleverd en de aansluiting bij de politiek en het publieke debat wordt steeds beter gevonden.
De ontwerpers rennen van het ene debat naar de volgende prijsvraag en van het ene seminar naar het volgende congres. Ze presenteren met verve hun ingenieuze plannen voor nieuwe woonmilieus, nieuwe infrastructuur, nieuwe werklandschappen, nieuwe recreatievoorzieningen en nieuwe natuur-ontwikkelingsgebieden. Ze geven vorm aan plannen voor gebieden met een overladen programma.

De vakwereld van ruimtelijk vormgevers lijkt inmiddels geconditioneerd op 'de knopen' in onze ruimtelijke werkelijkheid waardoor de transformatie-processen in 'het veld' buiten beschouwing blijven. Met deze prijsvraag vraagt de Eo Wijers Stichting aandacht voor planologische lagedrukgebieden als het Noorden van Nederland.

In het Noorden vinden enkele langzame, sluipende, maar ingrijpende veranderingsprocessen plaats. Deze onttrekken zich grotendeels aan de planning van de terugtredende overheid. De problematiek in de landbouw is op het eerste gezicht overal dezelfde, maar per regio verschillen de ruimtelijke gevolgen.

Boeren veranderen hun bedrijfsstijl ieder naar aanleiding van hun specifieke situatie. Op het Drents Plateau gaan boeren er van alles bij doen, waardoor het gestileerde esdorpenlandschap alleen maar kleinschaliger wordt. In grote delen van Groningen verdwijnt de openheid van het landschap, doordat veel akkerbouwers kiezen voor, door EC-gesubsidieerde, lucratieve houtteelt.
Milieumaatregelen of stimuleringsregelingen worden veelal los van een ruimtelijk beleid afgekondigd, maar ze hebben wél een grote ruimtelijke uitwerking. Er zijn allerlei relaties tussen boeren in het Noorden en bijvoorbeeld in Brabant. De intensieve veehouders hebben 'grond voor stront' nodig.
Allerlei voorzieningen zijn de laatste decennia uit de kleine dorpen verdwenen. Met de vrieskist en de auto hebben de bewoners van de kleine dorpen daar echter een adequaat antwoord op gevonden. Die kleine dorpen lopen niet leeg. Het sociale leven is er zeer vitaal.
Het 'wilde wonen' is in het Noorden al in volle gang. Bij ieder dorp verschijnen enkele, vaak witte, catalogus-woningen die particulieren daar laten bouwen.

Deze processen verlopen grotendeels autonoom op basis van honderden losstaande individuele beslissingen. Het is de overtuiging van de Eo Wijers Stichting dat ook voor het begeleiden van dit type transformaties een inbreng van ontwerpers op regionaal schaal-niveau buitengewoon zinnig kan zijn. In mei 1997 schreef de Eo.Wijers Stichting daarom haar vijfde prijsvraag uit onder het motto: 'Wie is er bang voor het lege programma?'.
Daarbij betrokken de uitschrijvers van de prijsvraag de stelling dat primair vanuit de potenties van Noord-Nederland zelf moet worden geredeneerd. Er zou nu eens niet een soort Randstad-afgeleide en daardoor van de Randstad afhankelijke koers moeten worden uitgezet. Zelfs bij de meest wilde speculaties over een economische as van de Randstad naar Noord-Europa moeten we erkennen dat de weg naar Hamburg toch Leeuwarden, Assen en Groningen links laat liggen.
'Ja, maar wij willen toch niet het Jutland van

West-Europa worden?!' wordt er dan geroepen door politici die bang zijn dat het Noorden weer een economische boot zal missen. Mensen die daar mee dreigen zijn nog nooit in Jutland geweest. Net als het Noorden van Nederland behoort Jutland namelijk tot de mooiste landschappen van Europa.

De ligging in de luwte van de grote stedelijke centra is geen probleem, maar een potentie. Deze positie kan een ideaal laboratorium opleveren voor de transitie naar een duurzame samenleving. Daarbij komt ook nog eens dat de overheid de afgelopen decennia in het Noorden zijn hele trukendoos heeft opengetrokken, van financiële injecties tot Keynesiaanse infrastructuur-planning. En het is de vraag of deze maatregelen wel hebben gewerkt.
De opgave in deze prijsvraag was daarmee niet alleen territoriaal, maar ook methodisch ingekleurd. Meer nog dan bij de 'normale' regionale opgave het geval is, zullen ontwerpteams zich moeten bezighouden met de vraag welke strategische insteek men kiest. Hier gaat het om een gebied waarvan de economische basis in de toekomst ongewis is. Een samenwerking met economen is gewenst, want ook voor hen is planning voor een gebied zonder vastomlijnd kwantitatief programma en met een onzekere toekomst wellicht de moeilijkste opgave die er bestaat.

In deze prijsvraag werd gevraagd een benaderingswijze te ontwikkelen en deze te koppelen aan een ruimtelijke expressie daarvan in een bepaalde regio in het Noorden. Wat zou er nog ontworpen moeten worden en wat niet? Het gaat wellicht om het ontwikkelen van een stelsel van 'spelregels' op verschillende schaalniveaus, of om het ontwikkelen van een aantal bescheiden, doch strategische interventies die de ontwikkeling van het gebied in de gewenste richting sturen. Hoe zou de bestaande differentiatie in landschappen in het Noorden kunnen worden versterkt ? Hoe zou dat uitwerken voor het leven in de kleine dorpen? Wellicht zou de bijna vergeten sociale en maatschappelijke component van het vakgebied gerevitaliseerd moeten worden. Hoe gaan ontwerpers om met een miljoen hectare Noord-Nederland en een leeg programma?

Noot 1. De opdracht

1. Wat betekent 'een leeg programma' voor de mogelijkheden om de eigen kwaliteiten van een gebied als het Noorden van Nederland te exploiteren?
Hoe vat u als ontwerper een leeg programma op? Betekent dat dat er geen ontwerpopgave ligt? Of juist wel? Van wie is dat programma eigenlijk? Is het een open programma met mogelijkheden voor allerlei wensen, mensen en plannen?

2. Hoe kunt u als ontwerper de veelal autonoom verlopende veranderingsprocessen in dit gebied begeleiden, of aansturen? Welke spelregels, of welk type interventies stelt u daartoe voor?

3. Wie is daarbij de opdrachtgever? Is dat de overheid, of zijn er andere actoren die de ruimtelijke ontwikkeling van het Noorden zullen dragen?

4. Welke ruimtelijke expressie krijgt uw benaderingswijze in een ontwerp voor één van de volgende regio's:
- Groningen-Hoogezand;
- Noordelijk Oostergo;
- Het Oude Diep ten Noorden van Hoogeveen.

Als geen van deze regio's kan dienen uw specifieke benadering te illustreren is het toegestaan, mits goed onderbouwd, een andere regio in het Noorden te kiezen.

Zoals in de eerdere prijsvragen was het de bedoeling om ruimtelijke ontwikkelingsschetsen tot stand te laten komen die de verbeelding prikkelen, realiteitswaarde bezitten en daardoor een wervend beeld oproepen. Realiteitswaarde moet daarbij niet geïnterpreteerd worden als financieel-economische - of bestuurlijke haalbaarheid in enge zin. Wel wordt een kwaliteit bedoeld die zijn basis vindt in een realistische visie op toekomstige ontwikkelingen.

Noot 2. **In te dienen werkstukken**

In de presentatie dient bijzondere aandacht te worden geschonken aan het ruimtelijk ontwerpen op regionale schaal. De inzending dient (uitsluitend) te bestaan uit:

a. Een geïllustreerd essay waarin u een ontwerpende benadering van het Noorden van Nederland uiteenzet. Tekst en illustraties van dit essay mogen maximaal 6 A4 beslaan. De taal waarin het essay gesteld is mag naast Nederlands ook Engels zijn.

b. Twee bladen op AO-formaat liggend. Op deze bladen dient u in woord en beeld een uitwerking van uw benadering te geven middels een regionaal ontwerp op schaal 1:50.000 voor één van de genoemde regio's, de bovenregionale context van dit ontwerp en een doorkijk naar het lokale schaalniveau met behulp van principe-schetsen, referentiebeelden, of sfeerverhalen.
Bij deze presentatie mag kleur worden gebruikt. De informatie die op de bladen wordt weergegeven dient op 1 meter afstand leesbaar te zijn.
De twee bladen moeten oprolbaar zijn en mogen daarom niet bevestigd zijn op foamboard of andere verstevigings-materialen.
De taal van de teksten op de bladen is vrij, op de legenda van het ontwerp na. Deze dient in het Engels gesteld te zijn.

c. Een korte karakteristiek in woord en beeld van uw inzending op één A3.
Deze karakteristiek zal in het Engels gesteld moeten zijn. Wellicht dat deze karakteristiek, enigszins verkleind, wordt opgenomen in het juryrapport. Het verdient daarom aanbeveling speciale aandacht aan deze karakteristiek te geven.

Noot 3. **De prijsvraagcommissie**

Nadat de Eo Wijers Stichting in 1996 besloot tot het uitschrijven van een ideeënprijsvraag met het Noorden van Nederland als plangebied verzocht het bestuur een deskundige commissie het prijsvraagprogramma uit te werken. In deze commissie namen zitting: Auke van der Woud (voorzitter), Hans Elerie, Rik Herngreen, Linda Noorman, Bob Rossingh, Dirk Sijmons, Maarten Schmitt en Hans Broess (namens het bestuur). Henk van Blerck vervulde de rol van secretaris/redacteur.

new territories based on culture + speed

Een gedeelde eerste prijs van ieder *f* 20.000,- werd toegekend aan de inzendingen onder de motto's *Aura* en *Wadiand. Aura* werd ingezonden door Hans Snijders uit Breda. *Wadiand* werd ingezonden door Edzo Bindels, Enno Zuidema (Rotterdam), Arjan Klok (Delft), Jan-David Hanrath (Den Haag).

De tweede prijs van *f* 10.000,- werd toegekend aan de inzending met het motto *Vol-ledig,* ingezonden door Paul Stade (Ulvenhout), Arno van den Hurk, Willem Oomens, Karin van den Berg uit Breda.

De derde prijs ter waarde van *f* 5.000,- gaat naar *Nieuw Laputa,* ingezonden door Jan Hein Boersma (Arcadis Heidemij Advies BV) uit Arnhem.

De jury kende 5 aanmoedigingsprijzen van ieder *f* 5.000,- toe aan:

Het wilde noorden ingezonden door Kees Gajentaan, Robert Winkel, Piet Vollaard, Jacques Vink, Yves Malysse en Inge Hegge uit Rotterdam

Pink is beautiful ingezonden door Meta Berghauser Pont uit Amsterdam

SC098 ingezonden door Chris Rankin uit Edinburgh

SunVille ingezonden door Kyra Frankort uit Breda en Anthony Kleinepier uit Eindhoven

Triton ingezonden door Marian van de Hulsbeek en Mathijs Dijkstra uit Wageningen

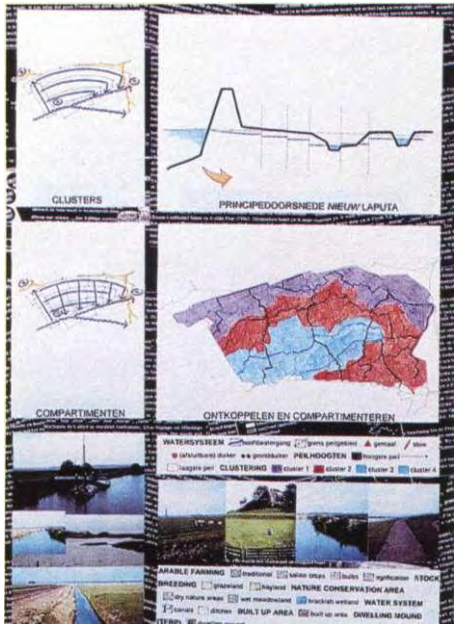

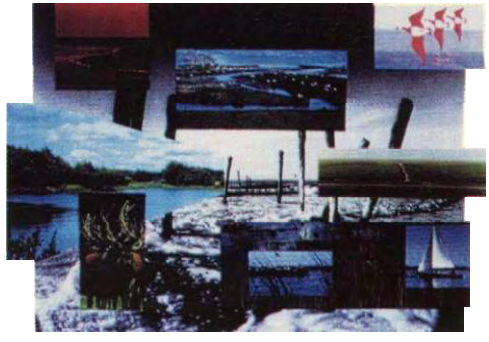

Interventies, impulsen, regels en ruigte

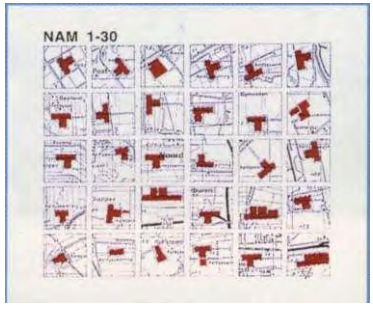

Deze ideeënprijsvraag mag een succes worden genoemd. Nog nooit is er in zo'n kort tijdsbestek door zo veel ontwerpers zo intensief over de ruimtelijke ontwikkeling van het Noorden nagedacht. Tezamen vormen de inzendingen een rijke oogst waaruit de jury een mooi boeket heeft geplukt. Deze oogst zal, net als bij eerdere prijsvragen, een stimulans zijn voor de ontwikkeling van het werkveld van de ruimtelijke planvorming.
De jury beveelt bestudering van de resultaten van deze prijsvraag ook met nadruk aan bij de politici, beleidsambtenaren en belangengroeperingen in het Noorden én in Den Haag. Nadere analyse zal uitwijzen dat deze rijkdom aan plannen en ideeën een belangrijke bijdrage kan vormen aan een werkelijk succesvolle beleidsmix.

Nieuwe concepten voor het landelijk gebied

Het kwaliteitsniveau van de presentatie van de prijsvraaginzendingen was over het algemeen hoog. Tussen de essays zitten veel interessante verhalen, sommige met literaire waarde. Ook inhoudelijk heeft de reeks aan inzendingen heel wat te bieden hoewel er wel erg enthousiast nieuwe natuur gemaakt wordt en veel inzendingen het karakter van 'maatschappijtje spelen' krijgen.
De vier scenario's die de Rijks Planologische Dienst in het kader van 'Nederland 2030' opstelde, hebben alle vier een vertegenwoordiger bij de inzendingen. Zo is in *No more Bolero's* het contrast tussen stad en land, in de lijn van 'Stedenland', erg groot. Net zoals in 'Parklandschap' lopen in *For People* stad en land juist soepel in elkaar over. Voor iedereen bestaat dan de mogelijkheid om in het groen te wonen. De vrijheid die bedrijven, instellingen en individuen in *Private vices, Public benefits* krijgen om vrijwel zonder overheidsbemoeienis hun initiatieven te ontplooien is ook de basis voor het scenario 'Palet'. Net zoals in *Stromenland* wordt de ontwikkeling van het Noorden in *Triton* sterk gekoppeld aan een bundeling van infrastructuur die de motor moet zijn voor allerlei economische bedrijvigheid in een bovenregionale 'vervoerscorridor'.

In de reeks inzendingen zijn ook de contouren te herkennen van nieuwe concepten voor de ruimtelijke planvorming in landelijke gebieden. Naast traditionele landschapsplannen zijn in de reeks inzendingen ook spelregelbenaderingen, impuls-ontwerpen en markt-strategieën te herkennen.
Enkele inzenders durven het aan voor het Noorden als geheel een nieuwe ontwerpstructuur te presenteren. Een interessant voorbeeld is *Aura* dat het Noorden indeelt in vijf 'sponzen' waarin steeds op een andere manier grondgebruik en waterbeheer aan elkaar worden gekoppeld met speciale aandacht voor de overgangsgebieden. *Vol-ledig* onderscheidt zeven zones met uiteenlopende uitgangspunten voor de planning. *Northern Lights* ziet het Noorden door-sneden door een 'Vital Valley', de ontwikkelingszone langs de A7 en in de Veenkoloniën, *Triton* bouwt zijn ontwerp op uit een economische en een abiotische structuur, waarvan vooral de laatste stevig en toekomstgericht is uitgewerkt.

Onderbelicht
Waarom is er slechts in een enkele inzending *(Overlaat, Gecco, Pal Noord)* op de zeespiegelrijzing, bodemdaling (verzilting) en de klimaatsverandering ingegaan, terwijl deze processen essentieel voor het Noorden zijn?! Noord-Nederland ligt aan het IJsselmeer-infuus en voor de kustverdediging zal op langere termijn naar adequate oplossingen moeten worden gezocht!
Het waterpeil van de Friese boezem is alleen in *Triton* en *Nieuw Laputa* wel in de planvorming betrokken. Terecht, want bij alles wat we ondernemen moeten we ons afvragen wat het voor het watersysteem betekent. Nu al wordt gesignaleerd dat drinkwater wereldwijd gezien een schaars goed zal zijn. Ook in Nederland zal de prijs van water die van ruwe olie evenaren in de volgende eeuw.
Er is weinig over het bestaande stedelijk gebied gezegd. *No more Boleros* en *For People* vormen hierop enigermate uitzonderingen. Men lijkt voorbij

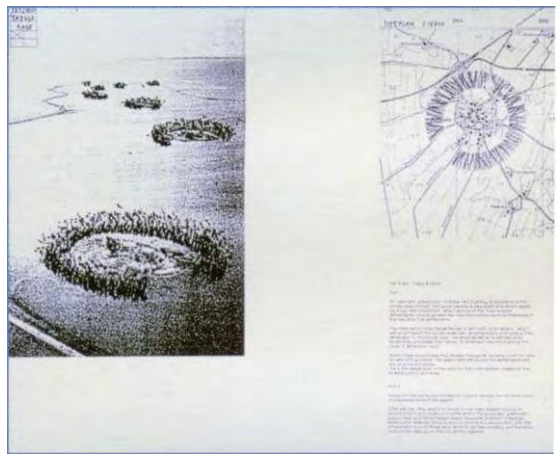

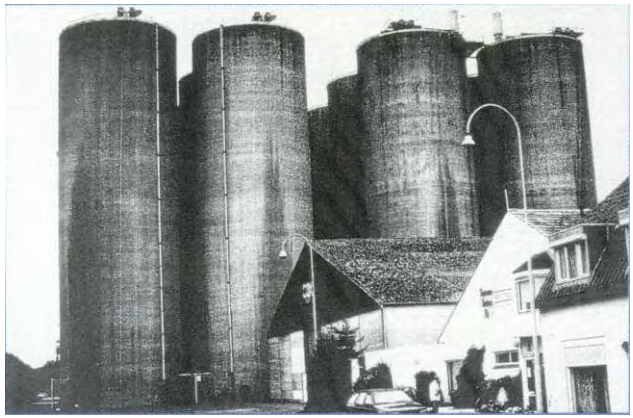

te gaan aan het sociale, economische en culturele belang van de steden. Planvorming die uitgaat van stedelijke centra in samenhang met een levend ommeland ligt toch voor de hand? Door de ruimte binnen de dorpen en kleine stedelijke kernen op te schonen kun je wellicht een goed alternatief bieden aan de verschimmeling die ontstaat doordat aan de randen van de dorpen kavels voor nieuwe woningen worden uitgegeven. Dit soort uitbreidingen van de dorpen worden nu vaak gekarakteriseerd door een gebrek aan beschaving en een fantastische stijlloosheid.
Een fout die vaak wordt gemaakt is dat de 'leegte' van het Noorden naar het nationale niveau wordt getild en dat daarbij voorbij wordt gegaan aan de enorme verscheidenheid in het Noorden. Soms is dat terug te voeren op onbekendheid met het Noorden. Soms ook op nostalgie.
De meeste inzenders zeggen wel iets over de vormen van landbouw die men zich in de toekomst in het Noorden kan voorstellen. Er is er echter amper één bij die de ontwikkelingen in de landbouw werkelijk in een ruimtelijk ontwerp weet te vertalen. Hierbij tekent de jury aan dat ook vanuit de landbouw zélf geen duidelijk programma wordt geformuleerd.
Pink is beautiful is één van de weinige inzendingen die wel vanuit de interne logica van de landbouw, zij het een zeer specifieke vorm daarvan, is opgebouwd. Dit plan toont echter meteen het gevaar van een landbouw die door intensivering en schaalvergroting het leven op het platteland platdrukt en verengt tot productieruimte.

Inspireert landbouw de huidige generatie ruimtelijk planvormers niet meer? Is de lijn tussen de landschapsarchitectuur en de landbouw zoals die zich in de traditie van de landschapsbouw ontwikkelde doorgeknipt? Is landbouw als landschapsvormend principe een gepasseerd station?

Zoneringen
Er is een aantal degelijke, maar niet zo vernieuwende landschapsplannen ingezonden *(Intense, Surrounding islands, Koninkrijk der lege landen, Building that image, For People).* Anderen blijven grotendeels in de analyse van het landschap steken en komen amper tot een voorstel *(Gaia industria, Het noorden, leegte van het westen, De Snikke gait weer noar Stad, 2X, Leech Lan). Leve de leegte* is een integraal plan van aanpak voor de ruimtelijke ontwikkeling als ware het een klassiek streekplan, maar dan provinciegrensoverschrijdend.
In de traditionele plannen vormt een zonering van het landschap de basis voor een verdeling van vormen van grondgebruik over de ruimte. Vaak is deze zonering gebaseerd op de ondergrond en de waterhuishouding *(Gecco). Overlaat* betrekt de hele Hollands-Friese Noordzeekust in het plan.
In andere plannen wordt een alternatieve zonering van het gebied als basis voor de planvorming voor het hele Noorden gebruikt *(Vol-ledig).* In *Wadiand* komt er een hele nieuwe kustzone bij waar de rest van het Noorden van zou kunnen profiteren.

Impulsen
Sommige ontwerpers maken een groot overkoepelend gebaar. Zo introduceert *Onderdruk Onder Druk* een hele reeks nieuwe meren en stelt *Wadiand* een toekomst voor waarin de Waddenzee met haar getijden zich uitbreidt naar het zuiden, waardoor de Middelzee weer terugkomt en het Lauwersmeer weer Lauwerszee wordt.
In heel wat plannen ziet men delen van het Noorden als experimenteerregio voor innovaties, of voor recycling van bestaande landschapselementen. Er zijn dan ook heel wat plannen bij die het karakter

van een ideeënbusinzending hebben. Zij leveren vaak vanuit een interessante, maar meestal beperkte invalshoek een plan voor bijvoorbeeld energieteelt *(Growing image)*, voortleving van de gaswinnings-geschiedenis in het landschap *(HOU5)*, afvalverwerking *(MMU2)* of herbestemming van grote boerderijen in aanwaspolders *(Klaar Kimming). The Hidden Coast* neemt de zeedijk als aanknopingspunt voor een ontwerp.

Sommigen zien dergelijke voorstellen als deel van een 'impulsstrategie'. Een reeks aan kleine initiatieven, al dan niet gestimuleerd door de overheid, zal het Noorden volgens die inzenders revitaliseren. *Leech Lan* bepleit een benadering van het ruimtelijk beleid waarin juist de initiatieven 'van onderop' worden gestimuleerd. Sommige inzendingen beperken zich niet tot een enkele impuls, maar bieden een grabbelton aan ideeën *(Vol-ledig, SC098, Triton, Who's afraid of red, yellow and blue).*

Heel wat inzenders verwachten een flinke impuls voor de economie van het Noorden als de infrastuctuur verbeterd wordt. Zij stellen aansluiting bij de Randstad en de andere West-Europese economische centra voor via hogesnelheidstreinen, of meer futuristische vormen van vervoer *(Aura, Gecco, Green is the drug, SunVille, Waar duizend bloemen bloeien).*

Spelregels

In het prijsvraagprogramma werden ontwerpers uitgedaagd om een benadering van autonome, vaak sluipende, veranderingsprocessen voor te stellen. Gesuggereerd werd dat een spelregelbenadering wel eens het perspectief zou kunnen zijn als alternatief voor traditionele planvorming. *Het wilde noorden* biedt het meest directe antwoord op deze vraagstelling. In de strategie van deze inzending worden de veranderingsprocessen als autonome ontwikkelingen gevolgd. Van geval tot geval wordt in de loop der tijd bezien of de gesignaleerde ontwikkelingen een aangrijpingspunt kunnen zijn voor aanvullende interventies. *Dynamo* stelt een platform voor met een aanjaagfunctie voor nieuwe particuliere initiatieven. Ook in *Noordpeil, Ruimte voor Leegte* en *MMU1* is een spelregelbenadering te herkennen. *Apfelmannchen* en *STRATErGO sum* lijken de nadruk te willen leggen op regelingen die mensen kunnen betrekken bij planvorming.

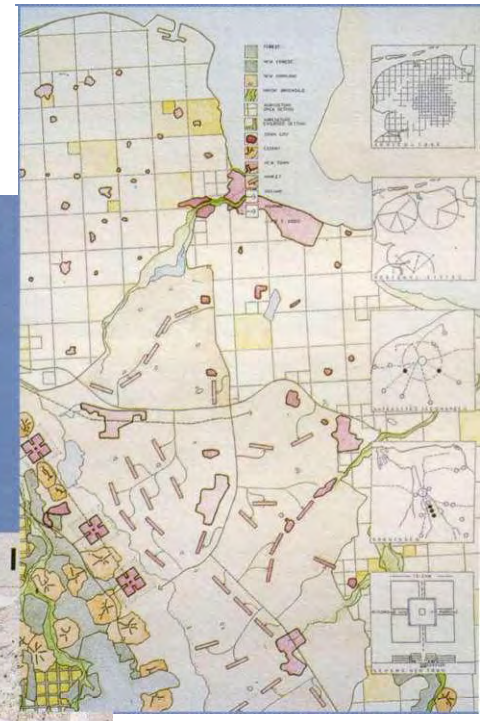

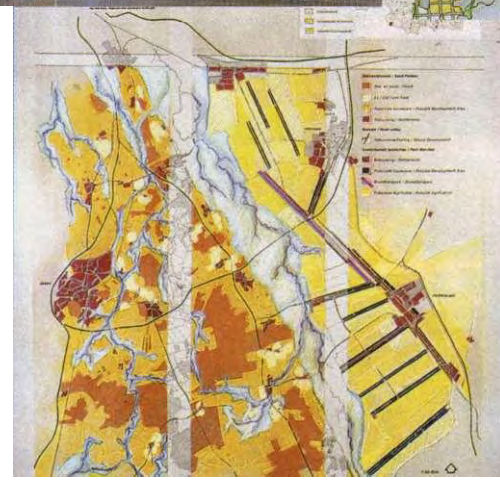

De ontdekking van de hemel biedt een bouwdoos die in de ogen van de inzenders positief kan worden ingezet als alternatief voor de cataloguswoning die het landelijk gebied 'verschimmelt'. Ook in verschillende andere plannen is 'het wilde wonen', waarbij burgers een grote vrijheid krijgen waar en hoe zij hun woning bouwen, te herkennen *(Seven, Leven als een RUPS, Moving towards an Increase in Differentials en Oostergoes on-line).* Op één van die plannen lacht Carel Weeber ons zelfs toe. *SunVille* en *Private vices, Public benefits* zien de spelregels van de vrije, wereldomvattende markt als motor van gewenste ontwikkelingen.

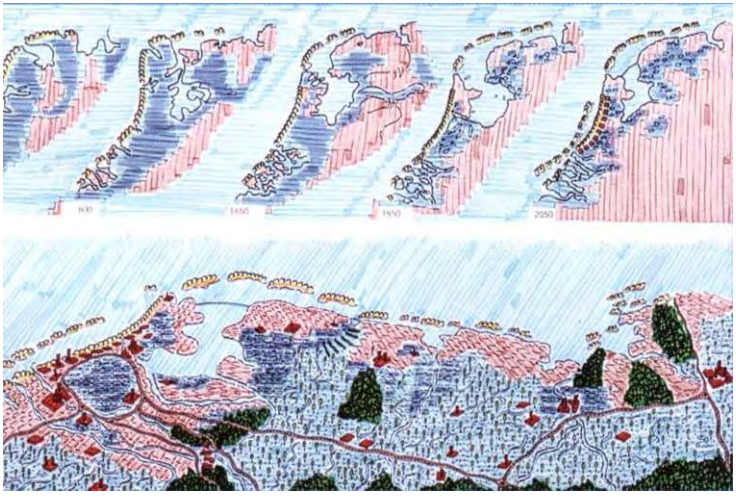

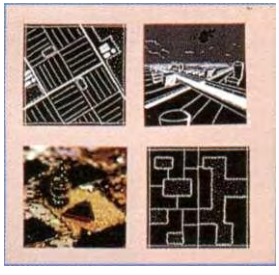

Er zijn heel wat inzendingen die een set spelregels koppelen aan een zonering van het Noorden in verschillende deelgebieden *(Aura, Northern Lights, Activa-Passiva, 6°35'-6°45', Nieuw Laputa, Pal Noord)* Vaak wordt deze benadering gekoppeld aan een strategie met als motto 'versnellen' waar het kan en 'vertragen' als het moet. Vaak galmen de ministeries van 'Innovatie en Acceleratie' en van 'Consolidatie en Zelfgenoegzaamheid' die het spraakmakende ontwerpbureau West 8 in de zomer van 1997 in het Groninger Museum presenteerde, in deze inzendingen door.
Vol-ledig, Northern Lights en *Aura* gaan ook in op de wijze waarop die spelregels kunnen worden toegepast. In die inzendingen vormen de spelregels de basis voor onderhandelingen tussen het bestuur en verschillende actoren met allerlei initiatieven.

Nostalgie of verlangen

Heel wat inzenders blijken verliefd op het Noorden. Soms gaat hun liefde voor het landschap zo ver dat ze alleen willen waarnemen en niet ingrijpen. De inzenders van *No more Bolero's* willen het platteland vrijhouden van allerlei urbaniserende ontwikkelingen. Juist in de stad ligt volgens hen de grote culturele opgave.
Ook zijn er in deze prijsvraag weer de wandelaars die wijzen op de waarde van het landschap als belevingswereld *(Roodkapje niet!, Rondje Noordkaap, BLBW, WWW).* Vaak is vervreemding tussen mensen en hun omgeving, of de ontoegankelijkheid van het landschap voor deze inzenders het essentiële probleem.
Andere 'non-interventieven' zoals *A forest as a mental void* en *Tabula Rasa* kiezen voor een artistieke benadering. De laatste stelt boscirkels voor om een reeks terpdorpen. Opvallend is overigens dat er niet veel 'land art'-plannen zijn ingezonden.
Sommigen kiezen voor een reserveringsstrategie, op kortere of lange termijn wordt het Noorden in de wachtkamer gezet. Groei maar door in de stedenring en reserveer intelligent ruimte in het mooie Noorden die je nu nog niet bestemd, maar bewaart voor wie weet wat later *(Onbestemd verlangen).*

En dan zijn er nog de verleidingsplannen zoals *Wadiand, Het zevende project en Green is the drug and we need to score.* Die schetsen een beeld dat inspireert. Ook in deze plannen is de identiteit van het landschap inzet van het ontwerp. Die identiteit baseren de ontwerpers echter niet alleen op de hooggewaardeerde oude cultuurlandschappen in het Noorden. Ze willen er ook een meeslepend toekomstbeeld van schetsen dat boven de problemen van alledag uitstijgt en onze vanzelfsprekendheden buiten spel zet.

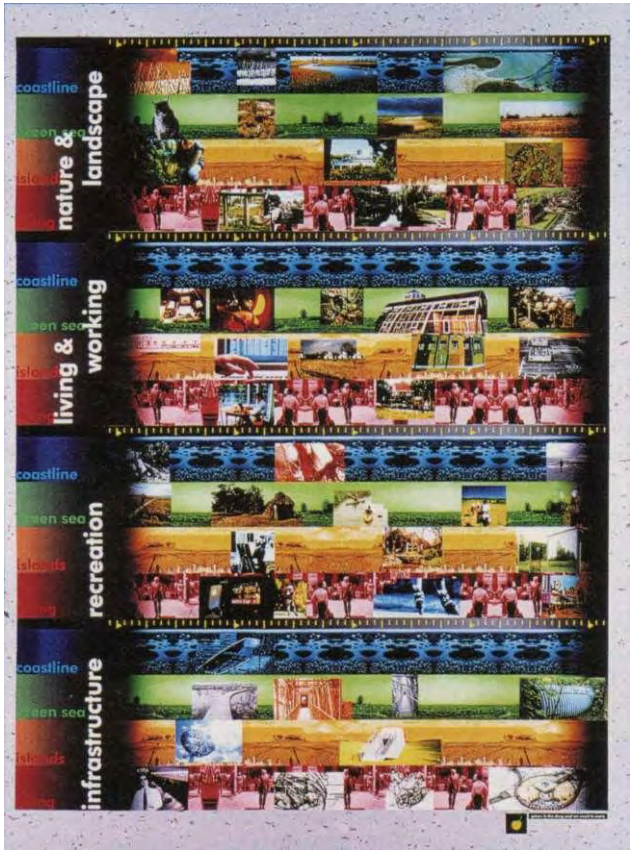

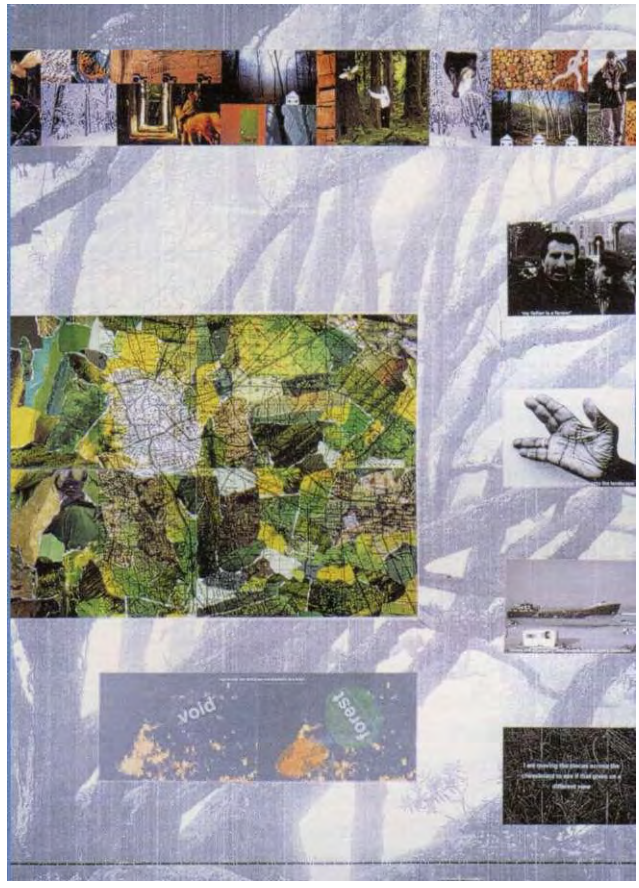

De prijswinnaars

Aura

Aura neemt stelling tegen de 'egalisering van Nederland' in een tijd dat de verleiding van de Nederlandse Stedenring als planvormingsconcept groot is. *Aura* biedt een ander ruimtelijk concept. Enerzijds bouwt dit concept voort op fysiek aanwezige regio's met hun oude cultuurlandschappen en stedelijke concentraties als Brabant met zijn stedenrij, het Westen met zijn Randstad, of het Gelderse oosten met Veenendaal-Ede en het KAN-gebied. Die regio's vormen de dagelijkse leefomgeving van mensen. Daar werken mensen, of gaan ze naar school. Daar beleven ze natuur, klauteren ze door weer en wind een pad op naar een hunebed, of een begraafplaats op een terp. Daar kun je elkaar echt aanraken. In *Aura* wordt dit 'de trage leegte' genoemd.
Anderzijds worden in *Aura* de gevolgen van economische dynamiek en het gebruik van snelle transportmiddelen en telecommunicatie onderzocht. Deze zorgen ervoor dat de leefwereld van mensen zich voor een deel losmaakt van de fysieke omgeving. Mensen kunnen zich, voortgestuwd door een 24-uurs-economie, steeds sneller van de ene locatie naar de andere verplaatsen en hebben in een oogwenk een gesprek met iemand aan de andere kant van de wereld, voor hun werk, voor hun opleiding, om iets te kopen of te verkopen. De inzender noemt deze wereld 'de snelle volte'.
Volgens de inzender van *Aura* zitten de trage leegte en de snelle volte elkaar steeds meer in de weg. 'Snel en ingrijpend wordt het intensief gerijpte sediment aangepast aan het tempo van deze tijd.' Men rijdt in sneltreinvaart van buitenwijk naar bedrijvenpark of winkelcentrum. De tussenliggende ruimte wordt met steeds hogere snelheid doorkruist. Daardoor worden de afstanden binnen de uitgestrekte 'noorderruimte' ontkend. Dat maakt 'van het noorden een massief bouwwerk, ondanks haar open en ijle structuur'.
De inzender stelt vast dat het Noorden de wens heeft geformuleerd om nieuwe infrastructuur te realiseren om economisch de boot niet te missen. Tegelijkertijd koestert men in het Noorden ook de rust, ruimte en gaafheid van de oude cultuurlandschappen.
Voor velen lijkt dit een onmogelijk te combineren wensenpakket. De inzender van *Aura* stelt echter dat de trage leegte en de snelle volte naast elkaar ontwikkeld kunnen worden tot een 'onzichtbare stad'. Dat betekent het instellen van restrictieve regels voor de ruimtelijke ontwikkeling van grote delen van het Noorden, maar ook een autonome ontwikkeling van telematica, een uitbreiding van het wegennet en investeringen in hoge snelheidsinfrastructuur zodat de aansluiting op de wereldeconomie is gewaarborgd.
Met de introductie van vijf 'sponzen' wordt een toekomstperspectief geboden waar 'het landschap wordt gerecupereerd door de productie van water, rust en duisternis', als tegenpool van de snelle ontwikkelingen. Zo ligt in het Fries-Drentse 'bekenland' de groene spons. In dit grootschalig grondgebonden melkveehouderijgebied worden geen grondwaterbelastende activiteiten meer uitgevoerd. Het enige water wat nog in deze groene spons mag worden ingevoerd is water uit de blauwe spons in het laagveengebied, waar zoetwaterberging wordt gecombineerd met natuur, wonen, recreatie, waterzuivering en waterwinning. In het Gronings-Friese 'Laagland' wordt een bruine spons voorgesteld. Akkerbouw, bollenteelt en de teelt van energiegewassen krijgen het benodigde schone water uit de blauwe spons. Langs de rand van de Noordzee en het IJsselmeer ligt in *Aura* een gele spons, waarin een meer natuurlijke kustverdediging wordt voorgesteld. Wind en regen, het toelaten van getijdenwerking in het IJsselmeer en een minder rigide stuifdijkbeheer laten nieuwe dynamische kustvlakten, voorlanden en een groter kwelderareaal ontstaan. In de gele en blauwe sponzen wordt de onsluiting beperkt waardoor stiltegebieden kunnen ontstaan.
In de dorpen en steden vormen parken de rode sponzen. De steden zullen volgens de inzender van *Aura* licht ontvolken, waardoor de rode sponzen kunnen

groeien en een beter woon- en werkmilieu in de steden zal ontstaan.

De sponzen bieden mogelijkheden, maar leggen ook beperkingen op aan de activiteiten die mensen in het Noorden willen ontplooien. Op de plaatsen waar ze korte of langere tijd wonen of verblijven wordt hun virtuele leefwereld gekoppeld aan de concrete omgeving. De kathedralen en micromega's zijn de toekomstige woon- en werkmilieus, of de tijdelijke (vakantie-)verblijfplaatsen. Langs de grote vervoers-assen van de Concorde liggen de kathedralen voor massa-productie en massa-consumptie. Verspreid over de sponzen de liggen micromega's. Als voorbeeld worden een terpdorp, maar ook een tent, caravan, of andere tijdelijke woning genoemd. Hoe dan ook, ze moeten 'een verbinding met de spons' aangaan door een 'verstandhouding met de plek, gekoppeld aan verbeeldingskracht'.

De jury ergerde zich aan het nodeloos ingewikkelde en hoogdravende taalgebruik in *Aura.* Zijn al die nieuwe woorden nodig? Zeker als je bedenkt dat die woorden vaak net niet de lading van de ruimtelijke vertaling ervan dekken.
Uiteindelijk blijkt *Aura* toch aansluiting te vinden bij onze huidige werkelijkheid. Er wordt als voorbeeld een ontwerp voor de regio Groningen-Hoogezand gepresenteerd, gekoppeld aan een 'onderhandelings-kaart'. Het bestuur van de onzichtbare stad *Aura* kan naar aanleiding van dit ontwerp projecten ontwikkelen. Daarnaast kan het bestuur op basis van de onderhandelingskaart in de slag met particulieren, overheden en marktpartijen over hoe hun wensen een plek kunnen krijgen.

De strategie van *Aura* kan gezien worden als een kruising tussen de casco-benadering die school maakte met Plan Ooievaar, winnaar van de eerste prijsvraag die de Eo Wijers Stichting organiseerde, en het verhaal over acceleratie en vertraging van West 8. Aan het substraat van het Noorden wordt met de sponzen een functionele zonering gegeven, die wordt gekoppeld aan een set spelregels waardoor veel ontwikkelingen kunnen worden opgevangen. Maar hoe worden die kathedralen en micromega's precies geënt op de sponzen? Wat zijn de referentiebeelden? Wie zijn de actoren? Het inzetten van de snappoints, zoneringen en projecten voor de oplossing van conflicten tussen beide tempi komt op de jury ook wat al te makkelijk over. Alsof het toverstafjes zijn! In *Aura* wordt creatief met de factoren tijd, ruimte en schaal omgegaan. De inzender geeft een visie op kortere termijn met als planhorizon 2020 en durft daarnaast een lange lijn naar het jaar 2100 te trekken. Die combinatie leidt tot het uitzetten van een koers voor het jaar 2050. Daarin wordt ook aandacht besteed aan bodemdaling, de water-huishouding en het milieu.
Aura is veelzijdig. Er is een originele invalshoek gekozen en het ontwerp levert een helder kaartbeeld op. De jury neemt de ambitieuze SF-terminologie en de overdaad aan metaforen op de koop toe. Het feit dat de inzender een student of onlangs afgestudeerde is, was reden te meer om *Aura* met één van de hoofdprijzen te bekronen.

Wadiand

De inzenders van *Wadiand* geven een eigenzinnig antwoord op de vraagstelling in deze prijsvraag. Men komt niet met allerlei subtiele spelregels en prikkels, maar met een grootscheepse ruimtelijke ingreep, die even ambitieus als intrigerend het Noorden in een Europese context plaatst.
De inzenders stellen voor om het Noorden een eigen positie te geven in het palet van Nederlandse regio's. 'Laat het Noorden het landsdeel zijn waar krimp, in plaats van groei, het leidende principe in de ruimtelijke ordening is.' Dat zou niet met een laisser faire, maar met een ambitieuze houding aangepakt moeten worden. In *Wadiand zal* het Noorden zich ontwikkelen als één van de grote Ruigtes in Europa. Om de allure van gebieden als de Schotse Hooglanden, de Pyreneeën, Les Landes te ontwikkelen zou het getijdensysteem van de Waddenzee de motor moeten vormen voor de ontwikkeling van *Wadiand.* Hiertoe worden enkele

gerichte doorbraken in de bestaande zeewering voorgesteld die er toe leiden dat de Waddenzee in fasen steeds verder het land binnendringt tot aan Alkmaar, Leeuwarden, Dokkum, Groningen en het Oldambt. Bij Leeuwarden en Groningen ontstaan zo nieuwe condities voor stedelijke uitbreiding en vestiging van bedrijven. De oude zeedijken rond de nieuwe stroomgebieden worden waar nodig versterkt. 'Eb en vloed en de ontmoeting van zeewater en zoetwater uit het land zorgen voor rietmoerassen, kwelders, wilgenbossen, vluchtige wulpen, zeearend, zompige brakke blauwgraslanden, open water, mosselbanken, stormvloedkeringen, lamsoor, zeekraal, kokkels, kluten, biezenvelden, zeehonden, zandplaten, zeeasters.'
Wadiand omvat maar een deel van het Noorden. De weide- en akkerbouwgebieden, de Friese Meren, het groeiende Drenthe en de steden hebben echter wel baat bij *Wadiand.* Om de stedeling de mogelijkheid te bieden zich in Wadiand terug te trekken uit de 'bewoonde wereld' wordt het wegennet sterk ingekrompen. Dit grofmazig net van landweggetjes zal behalve de gewenste afgelegenheid bewerkstelligen, maar zal ook nog eens goedkoop zijn om te onderhouden.
Verder worden in *Wadiand* enkele tientallen reusachtige 'ranches' voorgesteld waar dwalende kuddes vleesvee worden gehouden en wordt in *Wadiand* energie gewonnen met het aardgas, de Eemshavencentrale en enkele grote windmolenparken. Voor de recreanten die rust en ruimte willen combineren met het bezoeken van winkels, horeca,amusement, jachthavens en botenverhuur is in *Wadiand* aan de Lauwerszee, het voormalig Lauwersmeer, de ontwikkeling van Zomerstad voorgesteld.

Prachtig, meeslepend en toch zorgvuldig was de eerste reactie van een groot deel van de juryleden. Een enkel jurylid vond *Wadiand* een erg Randstedelijk plan en bovendien is het toch mesjokke om de ruimtelijke ontwikkeling zo los te koppelen van de actuele sociaal-economische situatie!

De meerderheid van de jury liet zich echter graag verleiden door de kracht van het visioen dat *Wadiand* schetst. Inderdaad, over de kosten van stormvloedkeringen en dijkverzwaringen en over het draagvlak in agrarisch Groningen en Friesland wordt door de inzenders wel heel gemakkelijk gedaan. Een cultuurhistorisch verhaal ontbreekt en over het overig deel van Noord-Nederland spreekt men zich niet uit. *Wadiand* toont echter ook op sublieme wijze een verborgen rijkdom aan. Uitvoering van dit plan zal zeker een motor betekenen voor allerlei ontwikkelingen in het Noorden. Wellicht moeten oplossingsrichtingen wel op deze schaal gezocht worden.
De inzenders hebben nog een aantal belangrijke argumenten dat voor hun plan pleit niet genoemd. Ze beseffen blijkbaar niet hoezeer hun plan ook in het kader van de kustverdediging hout snijdt. *Wadiand* met zijn mogelijkheden tot vergroting van de komberging, is een realistische strategie voor de kustverdediging in de volgende eeuw. Dat weegt tegen heel wat nadelen op!
De mooie presentatie is een extra reden voor de jury om deze vrijmoedige en controversiële inzending met een hoofdprijs te belonen. Laat de discussie over *Wadiand* maar losbarsten!

Vol-ledig

In *Vol-ledig* wordt een grondige analyse en een rijkdom aan lokale interventies gepresenteerd die gekoppeld wordt aan een mooi regionaal schetsontwerp. De namen van de zes nieuwe landschapstypen die in *Vol-ledig* van noord naar zuid worden onderscheiden, klinken vooral in het Engels mooi. Het 'Land of islands' waar overgave het sleutelwoord is, omvat de eilanden en de waddenzee. In 'Land of the Edge',wordt langs de Waddenzeekust het natuurlijk ecosysteem tussen water en land gereanimeerd. 'Land of Knowledge' met de rijke zeekleipolders ontwikkelt zich onder de noemer innovatie. Het veenweidegebied wordt als 'Land of Waters' voorgesteld met daarin als een mix van wonen, veeteelt en waterreservering. Het Fries-Drentse keileemplateau wordt omgedoopt tot Land of Springs, ofwel 'Het

Behouden Land'. Hier is eenvoud het trefwoord, wordt economie gemengd met natuur en is een kleinschalig landschap met bos, hei, weides en akkers het referentiebeeld. Experiment is het motto in het Land of Freedom. Hier bieden de rationeel verkavelde veenkoloniën ruimte aan de vrije markt en pioniers. Zo hoort bij ieder van die landschapstypen een eigen beeld, een eigen ecologische referentie en een eigen economische ontwikkelingsstrategie.
Ze trekken zich niets aan van provinciegrenzen waardoor het echt een plan is voor het hele Noorden. De jury denkt dat het plan regiserend kan werken. De inzenders laten blijken dat ze de transformatie-potenties van het gebied goed begrepen hebben. Ze baseren hierop een onderhandelingsstrategie die de jury bruikbaar lijkt.
De jury heeft natuurlijk ook wat kritiek. Zo blijft de typologie abstract en is de transformatie van zoet naar zout in Land of the Edge minder overtuigend gepresenteerd dan in Wadiand. *Vol-ledig* veronderstelt zomaar een overheid met een recht blijvende rug. Agrificatie wordt, zoals in meer inzendingen, erg gemakkelijk als deel van de oplossing voor de landbouw gepresenteerd. Er zijn wel degelijk mogelijkheden, maar innovatie blijkt in de praktijk heel ingewikkeld. Er moeten heel wat coördinatie-problemen worden overwonnen voordat je een nieuwe teelt op rendabele schaal kunt opzetten. Hoewel de detailuitwerkingen niet altijd overtuigen is dit de leukste 'strooigoedinzending'. Er wordt op een goede manier afstand genomen van het Randstad-afhankelijk denken. De inzenders van *Vol-ledig* presenteren hun ideeën ook in de vorm van een krant. Het essay vormt daarbij de wetenschappelijke bijlage. Hieruit blijkt hoe deze onderhandelingsstrategie in de praktijk kan werken en hoe het ontwerp deel kan worden van het leven in het Noorden.

Nieuw Laputa

De jury was enthousiast over het essay, dat literaire kwaliteit heeft, en de mooi gepresenteerde analyse van de landschapsgenese. *Nieuw Laputa* is een bescheiden en trefzekere inzending waarin het hele traject van analyse naar plan te volgen is. Daarbij ligt de nadruk op het watermanagement.
Het is echter teleurstellend wat er na al dat gezwoeg in die schitterende analyse aan planvoorstel te voorschijn komt. Eigenlijk is dat niet meer dan een klein plaatje op één van de panelen. Hierin wordt ingegaan op de wijze waarop de landbouwkundige problematiek voor een deel kan worden opgelost door deze te koppelen aan het probleem van de verzilting van het grondwater. De inzenders van *Nieuw Laputa* stellen zich voor dat de cultuur-landschappen van het Noorden in de volgende eeuw transformeren naar een nieuw productielandschap, waarin waterbeheer een motor zal zijn voor een nieuwe functionaliteit.
Jammer genoeg blijft dit idee een schema dat boven het gebied blijft hangen. De jury mist een uitwerking tot een echt ontwerp. Bij de ontwerpers in de jury jeukten de vingers om er een mooi plan van te maken.
Nieuw Laputa gaat niet duidelijk in op de consequenties van de gepresenteerde strategie voor het hele Noorden. De jury is het er echter over eens dat het probleem van de zoute kwel wel in een veel groter gebied speelt. In die zin is *Nieuw Laputa* dan ook van belang voor de hele kuststrook en een prijs waardig.

Aura

Doordat de 'Noorderruimte' met steeds hogere snelheid wordt doorkruist worden afstanden ontkend. Dat maakt 'van het noorden een massief bouwwerk, ondanks haar open en ijle structuur'.

Aan het substraat van het Noorden wordt met de 'sponzen' een functionele zonering gegeven, die wordt gekoppeld aan een set spelregels.

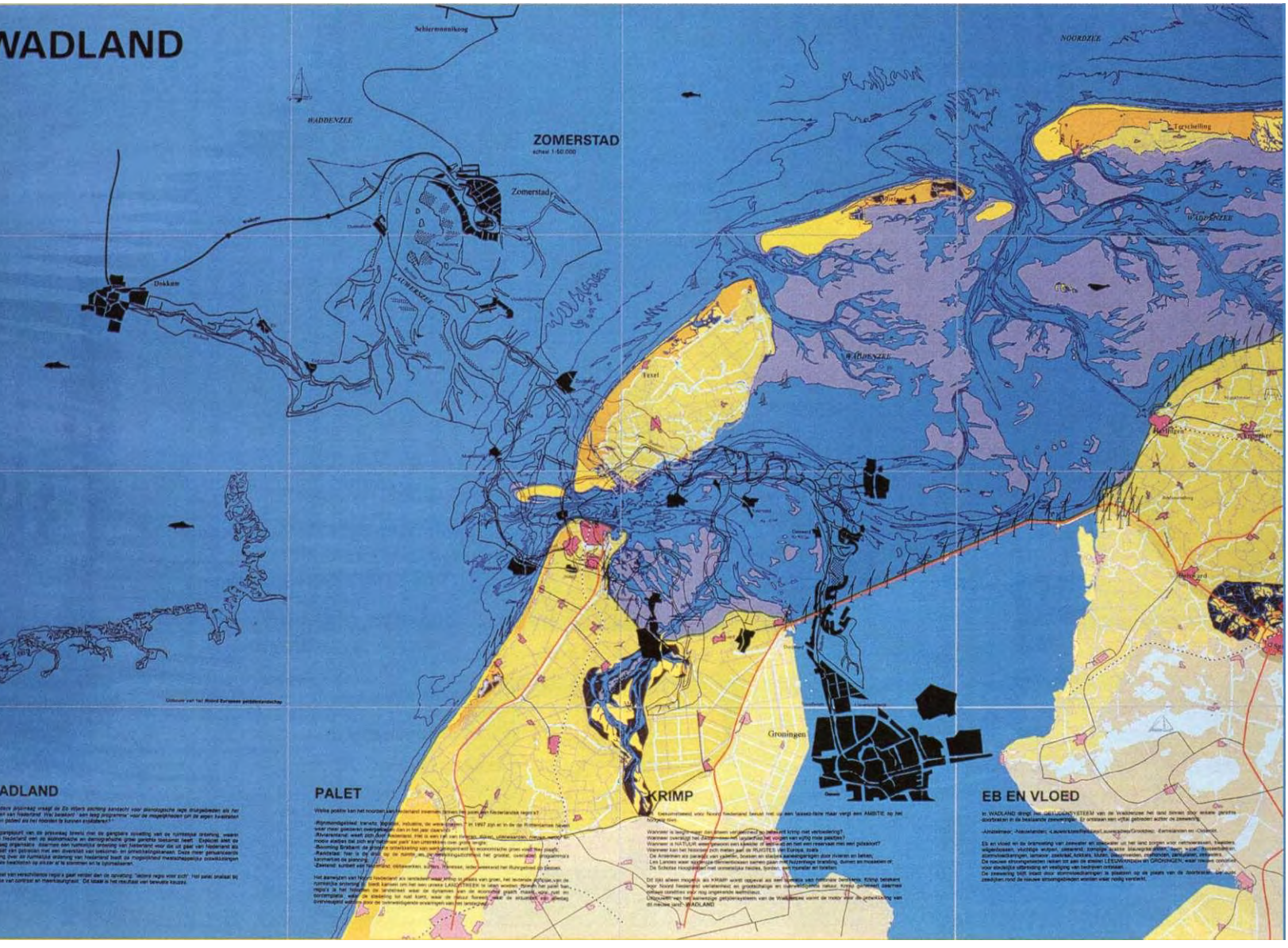

Wadland

'Laat het noorden het landsdeel zijn waar krimp, inplaats van groei, het leidende principe in de ruimtelijke ordening is.'

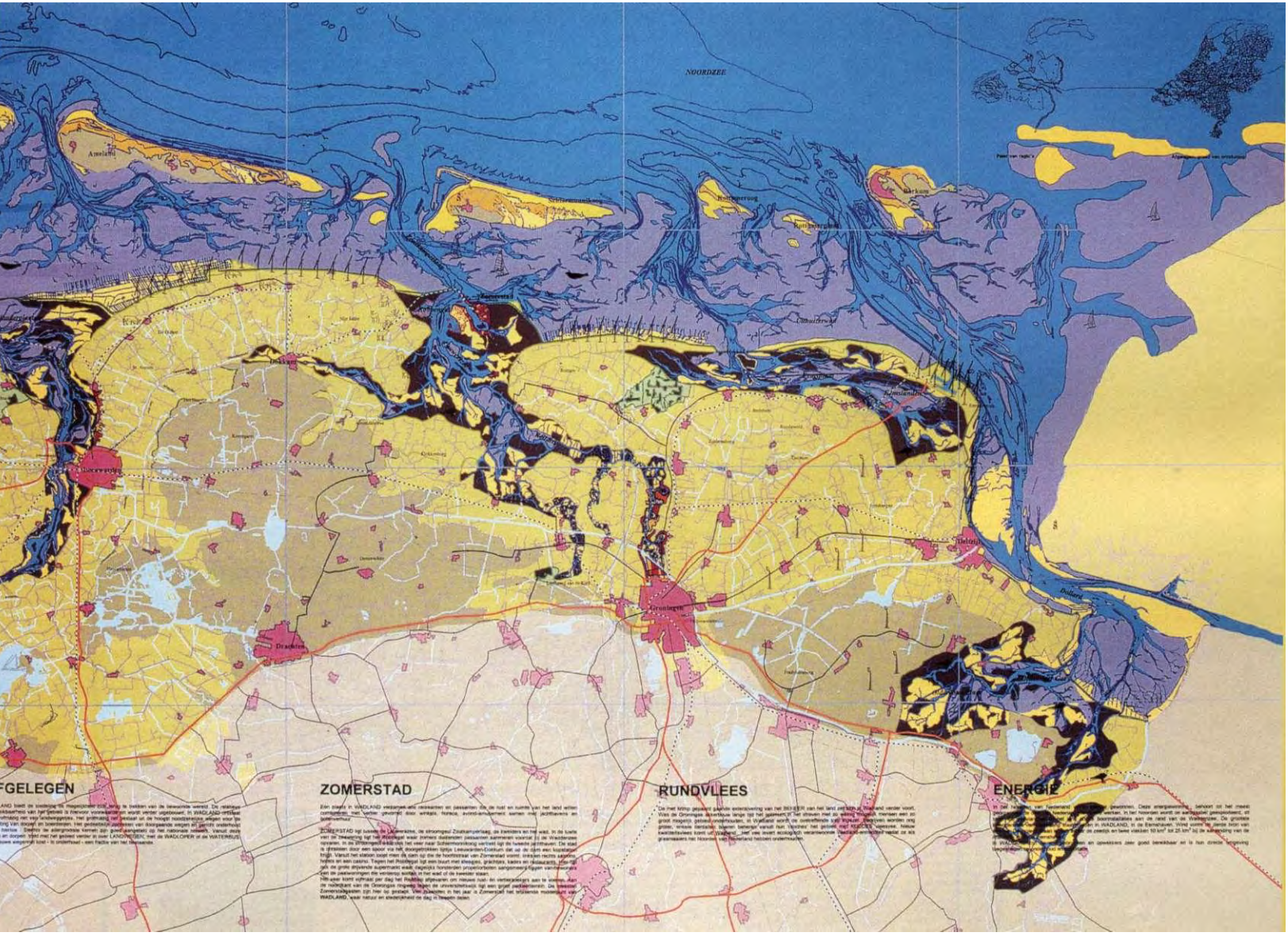

Om de allure van de grote ruigtes in Europa (De Highlands, de Pyreneeën, Les Landes) te ontwikkelen zou het getijdensysteem van de Waddenzee de motor moeten zijn.

Nieuwsblad Vol-ledig

Jaargang 1 nr. 1 9 januari 1998

Van Groei naar Bloei

Het is een belangrijke constatering dat het Noorden beschikt over goederen en omstandigheden die in een postmoderne samenleving hogelijk worden gewaardeerd (ook in economisch opzicht!) en die schaars zijn in de andere landsdelen. Je moet dan denken aan uitgebreide stiltegebieden, gevarieerde landschappen, schone lucht en water, gedoseerde stedelijkheid, ruimte en rust, etc. Gepoogd moet worden om de eigen potenties zo optimaal mogelijk te benutten. Dat vereist niet alleen een andere visie op economie (van groei naar bloei), maar ook op beleid en planning.

Dit zal een sterk integraal en inclusief karakter moeten hebben, waarbij economische, ecologische en sociaal (cultureel) doelstellingen als elkaars randvoorwaarden worden bezien.

Dit betekent ook dat planning (welke activiteiten waar), inrichting (welke concentraties van activiteiten zijn waar wenselijk) en vormgeving (microklimaat binnen bedrijfsorganisaties) in elkaars verlengde worden gezien.

COMMENTAAR

De studiegroep Vol-ledig heeft met haar gelijknamige studie over de ontwikkelingskansen van het noorden de keuze op scherp gesteld: de overheid kiest voor de ontwikkeling van mainports als het nieuwe Schiphol en de Maasvlakte en europese infrastructurele netwerken zoals HSL, tenzij de regio's en steden daar zelf nieuwe waardevolle scenario's tegenover stellen. Zij presenteert daarbij een dergelijk scenario voor het noorden met een uitwerking voor Oostergo. Het markeren van deze grens is belangrijk. Het rapport Langman heeft een zeer eenzijdig perspectief getoond. De ontwikkeling van het noorden zou alleen perspectief krijgen als men de randstedelijke ontwikkelingen zou nabootsen, dat wil zeggen onvoorwaardelijk primaat geven aan economische ontwikkeling. De vraag is terecht of daar het noorden zo gelukkig mee zou moeten zijn en vooral of het in het noorden (nog) zal of kan werken. Het rapport Langman gijzelt het noorden. Het maakt van Groningen, Friesland en Drenthe de nieuwe generaliteitslanden. Het is in dit verband significant dat een economische maatregel als de verbuizing van de voormalige PTT haar doel voorbij is geschoten en dus weer terug gedraaid gaat worden. Het maakt onomstotelijk duidelijk dat de economische processen van de Randstad niet zijn te klonen op andere regio's: daar gelden andere uitgangspunten en voorwaarden.

Dat Vol-ledig daarbij het accent legt op het landschap en pleit voor een nieuwe synergie tussen het landschap en de eigen potenties, mag minstens zo speculatief genoemd worden als een luchthaven in zee. Toch is een dergelijke speculatie te verkiezen boven de lucht- en zeespiegeling van jornismo. Zij maakt gebruik van het kapitaal dat door de regio's wordt opgebracht. En de bijdrage van de noordelijke regio is met het aardgas niet gering. Vol-ledig gebruikt als kapitaal het land, de geschiedenis en de mensen. Dat klinkt niet alleen sympathieker, maar is als optie werkbaarder. De doelen van een dergelijke speculatie lijken daardoor beter te realiseren.

REGIONAAL DYNAMISCH PERSPECTIEF

Lang verwacht nu gepresenteerd. Voor een van de meest noordelijke regio's van Nederland, Oostergo, is een regionaal perspectief geschetst tot 2040. Dit perspectief bouwt voort op de ontwikkelingsideeën die onlangs zijn gepresenteerd voor het noorden van Nederland. (zie elders in deze krant)

Op eigen kracht is de onderliggende gedachte van dit ontwerp. Inspelend op de (verborgen) rijkdommen van de huidige situatie is een ontwikkelingsperspectief voorgesteld voor deze regio. Kenmerkend is de terugkeer van de dynamiek. Het verstilde land zal zijn ademsvrijheid weer terug krijgen door het herstel van eb en vloed, het verscherpen van de landschappelijke contrasten, de toegankelijkheid en het oppakken van de nieuwe economische mogelijkheden die het land en de zee te bieden hebben.

ZEEWINNING OP HET OVERLAND

In een uitwerking van het plan van de groep Vol-ledig wordt het in de 20ste eeuw gewonnen land (het overland) teruggegeven aan de zee. Het Noorden wil zeerijk de 21ste eeuw in. Het plan om zee terug te winnen heeft naast een natuurdimensie ook een economische dimensie.

Concreet gaat het om het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek van eb en vloed. Het Lauwersmeer wordt daarmee weer Lauwerszee, Dokkum en Zoutkamp komen weer aan zee te liggen. Daarnaast wordt het oude gewonnen land langs de kust toegevoegd aan dit overgangsmilieu. De natuur waaronder de vorming van het nederlandse "mangroven" en de natuurrecreatie krijgen een centrale plaats in dit beeld. Het foerageer gebied van de trekvogels wordt uitgebreid door natte brakke graslanden en moeraslanden te creëren tussen de dijken. De natuurrecreatie is een gebied rijker. Het plan om de zee weer een natuurlijke overgang met het land te geven heeft ook economische potenties. Er ontstaan mogelijkheden het telen van lamsoor en zeekraal en op de graslanden kunnen grazers uitgezet worden (oa. schapen, paarden, het Friese Edelhert, ganzen). Het kan vrij eenvoudig gerealiseerd worden door het openzetten van de sluizen bij Lauwersoog en het opzetten van het waterpeil in de polders tussen de dijken.

AQUACULTUUR IN LANDWATER

"De zee neemt en de zee geeft" onder dat motto zijn gedachten uitgewerkt voor het duurzaam samengaan van de natuur van het wad en de exploitatie van de zeerijkdommen. (aquacultuur) Daarbij is een zonering voorgesteld waarbij buiten de zeegaten het wad verboden gebied is voor elke exploitatie en de natuur vrij spel heeft.

Door ontdamming en het terugbrengen van de gradiënt zout en zoet in het Lauwersmeer krijgt de natuurlijke overgang, brakwater, zoetwatermoeras en broekbossen, weer een plaats tussen zee en land. Natuurrecreatie kan hier plaatsvinden.

In de zeegaten waaronder de Zoutkamperlaag worden mogelijkheden gecreëerd voor aquaculturen. Aquacultuur is een vrij nieuwe bedrijfstak op het gebied van het kweken van waterdieren en waterplanten. De bedrijfstak groeit sterk met name door de tegenvallende visvangsten in het wild en de toenemende belangstelling van de consument voor gezond en exclusief zeevoedsel. De biotechnologie is de kennisfactor van deze industrie. Daarnaast is de aquacultuur (vissen) belangrijk voor de medische technologie. Dokkum wordt het kenniscentra van deze nieuwe bedrijfstak, kennisinstituten op het gebied van aquacultuur en aanverwante instituten op het gebied van informatica, medische technologie en milieutechnologie zullen hier worden gevestigd.

Lauwersoog zal het handel en distributiecentrum worden, hiermee wordt de visafslag nieuw leven ingeblazen. De aquacultuurindustrie is een echte eco-tech industrie. Afvalwaterzuivering door aquacultuur met een eetbaar eindproduct is daar een voorbeeld van. Het organisch afval wat de aquacultuur zelf produceert kan bijvoorbeeld via planten in de kringloop worden teruggebracht of samen met ander organisch afval in een aquacultuurinstallatie worden omgezet in biomassa.

Vol-ledig Vol-ledig trekt zich niets aan van provincie-g eg evens, maar is een plan voor het noorden als één geheel.

NIEUWE KIJK OP HET NOORDEN

Voor de meest noordelijke provincie van Nederland is nieuw toekomstbeeld geschetst. Daarbij is de kracht van het noorden als ingang gekozen en is gezocht naar een vernieuwend en toekomstbiedend perspectief.

De studiegroep Vol-ledig heeft gisteren in een persconferentie haar ideeën ontvouwd voor een nieuw ontwikkelingsperspectief voor het Noorden.

Scheme landschappen				
landschap	cultuur	economisch	ecologisch	beeld
landelijke	ontgroen	agrarisch/ recreatie	wadden	cilinder/ pulsader
zoetland	historie	natuur agro/cultuur	ontgroeng geog. dyn. dynamiek	land/water dijken kwelders zoetwr.
Kleiniland	innovatie	agrobusiness industrie	open natuur cultuur inter	grootschalig efficiënt akker-land
waterland	mix	recreatie natuur	H2O-reservoir buffer voor beeld	open meren veen weiland
behoudend land	seizoenal	grootstad cultuur	infiltratie erw zand	kleinschalig bocher weide/ akker
stil land	experiment	rede model	pionieren	divers, rationeel verkavelt

RATIONEEL VRIJ

De voormalige grootschalige veenontginningen in Oost-Groningen ontlenen hun kracht aan de rationele verkaveling die zo dominant is dat elk nieuwe ruimtelijk initiatief zich automatisch schikt naar deze structuren.

Tijdens een meeting van de grootste ontwikkelaars en beleggers in Nederland is verder gebrainstormd over de idee om hier een vrij land te vestigen. Vrij van alle rationele regels behalve de bestaande verkaveling en de milieunormering. Dit leidde tot verrassende beelden waarbij soms letterlijk de "sky, the limit" was. Kennelijk is er een grote behoefte aan vrijheid van regels om te kunnen experimenteren. De markt pakt het in ieder geval op.

BOS EN BEKEN OP ZAND

"De waarde van dit land dient behouden te blijven" is een van de meest aansprekende uitspraken tijdens de conferentie "De zandgronden in de ziste eeuw".

Op de conferentie werd een beeld geschetst van de toekomst van deze zandgronden. Hierbij is ingegaan op het grote belang van de gebiede waterhuishouding voor het zandgebied met uitlopers naar de Friese wouden tot aan Buitenpost. Er is een pleidooi gehouden voor een behouden scenario met een schone en kleinschalig inrichting van het land en het veiligstellen van de waterfunctie (infiltratiegebied, buffergebied). Voorstellen zijn gedaan om het gebied meer te bebossen, de natuur voorrang te geven in de beekdalen, ecologisch te boeren en de recreatie een plek te geven bij de boer. Ook zijn ideeën naar voren gebracht voor het nieuwe wonen bij de boer op zogenaamde landbouwgoederen.

Pleidooi voor behoud van indentiteit

Een groep architecten en stedenbouwkundigen heeft het initiatief genomen om het behoud en de verrijking van de eigen noordelijke bouwstijl te bevorderen. Dit initiatief kan gezien worden als een reactie op de explosieve toename van wat "de witte schimmel" of de "globalisering van onze gebouwde omgeving "wordt genoemd.

Niet het randstedelijk denken, waar de chaos en de willekeur van de economische groei de ontwikkelingen bepalen , maar het eigen onverveemdbare landschap met zijn rijkdommen kan en moet (weer) drager worden van de noordelijke ontwikkeling. Men moet een synergie ontwikkelen tussen het bestaande landschap en de eigentijdse mogelijkheden. Daarbij brengen zij in hun analyse en uitwerking een samenhang aan tussen het fysieke ecologische milieu, de economische ontwikkeling en de sociaal-culturele factoren.

WATERPLAN VOOR HET NOORDEN VAN NEDERLAND

Als gevolg van de huidige waterproblemen en de toekomstige behoeften aan goed water wordt er vandaag in het Provinciehuis van Friesland een waterplan voor de volgende eeuw gepresenteerd.

De kwaliteit en kwantiteit van het water in het noorden is slecht te noemen. Zo is het waterhuishoudingssysteem niet meer van deze tijd. Er zijn zoute kwelproblemen in de landbouw en de kwaliteit van de inlaat laat te wensen over. Verder is de recreatievaart in conflict met de beroepsvaart en klagen de natuurinstanties steen en been over het waterbeheer in de natuurgebieden. Het waterplan 2000 gaat hierin verandering brengen. Allereerst zal de kwantiteit van het water moeten worden vergroot, meer oppervlakte water is nodig om voldoende druk uit te oefenen tegen de zoute kwel, als reservoir voor recreatie en als ruimte voor de waterrecreatie. Verder worden er zoveel mogelijk gescheiden systemen gemaakt, boezemwater en schoon water wordt gebufferd en suit water wordt geïsoleerd. Het meest in het oog springende is het terugbrengen van de dynamiek tussen zout en zoet water door het Lauwersmeer weer terug te geven aan de zee en een nieuw zandmeer tussen de noordoostpolder en Friesland. Dit randmeer vangt het schone water op van de Friese beken en is tevens inlaatwater van goede kwaliteit via het Margrietkanaal. Verder zal in de veenzone langs het Drentse plateau gezocht worden naar meer mogelijkheden voor oppervlaktewater. De oorspronkelijke natuurlijke systemen zijn als uitgangspunt genomen voor deze operatie die de komende decennia op de agenda staat.

WATERLAND STEEDS BELANGRIJKER

Schoon, voldoende en zoet water is steeds meer een schaars goed. Het is dus van belang om hiervoor zorg te dragen. Deze uitdaging is tijdens de workshop "de rol van water" opgepakt. In het meest voor de hand liggende landschap, het merengebied, het natte deel van het Noorden zijn plannen gepresenteerd om meer water te creëren.

In de regio Oostergo heeft dit geleid tot het "opdikken" van het bestaande watersysteem nabij Oudkerk en Oenkerk. Een ingreep die voorstelbaar is in heel Waterland. Het vergroten van het oppervlaktewater zorgt ervoor dat de buffercapacitiet wordt vergroot en er geen gebiedsvreemd en vervuild IJsselmeerwater meer ingelaten hoeft te worden tijdens droge tijden. Tevens bieden de opgedikte watergangen recreatieve mogelijkheden op het gebied van de watersport en routerecreatie.

DE KANS VAN HET NOORDEN: AGRIFICATIE

Vol-ledig heeft vandaag voorstellen gelanceerd om de potentie van de landbouw in het Noorden beter uit te nutten. De landbouw in het Noorden moet een laboratoriumfunctie voor Nederland en Europa krijgen.

Het plan voor de landbouw is gebaseerd op de nu aanwezige ruimte en tevens de vruchtbare en rijke gronden. De kracht van de Noordelijke landbouw ligt in het ontwikkelen van nieuwe teelten en de daarbij behorende technologieën. Daarnaast zijn ecologisering, milieutechnologie, biotechnologie, medische technologie en informatietechnologie krachten in opkomst die voor het Noorden kansen bieden. Het Noorden wordt het agrarisch kennisland van Nederland. De nieuwe technieken, teelten en technologieën worden de exportproducten van het Noorden. De agrarische industrie wordt nieuw leven in geblazen doordat niet alleen agrarische producten als voedingsmiddelen dienen maar ook de productie van onder andere bouwmaterialen, smeermiddelen en verpakkingsmateriaal zullen worden ontwikkeld. Naast de ontwikkeling en handel in kennis en vernieuwende producten is er ook ruimte voor kleinschalige oplossingen zoals land(bouw)goederen en multi-bedrijven.

AFBRAAK VAN FRIESE GESCHIEDENIS.

Bij een discussie over de toekomst van Friesland werd van de zijde van de landelijke werkgroep Ecologia het voorstel gelanceerd om een gedeelte van het aangedijkte land weg te graven. Zo zou, volgens de werkgroep, de oorspronkelijke situatie van het Middenmeer weer worden hersteld en flora en fauna van het Friese land weer een nieuwe kans krijgen. Dit voorstel leidde tot groot tumult in de zaal. Van verschillende zijden werd betoogd, dat het een vervalsing van de Friese geschiedenis zou zijn wanneer het met de blote hand verworven land teruggegeven zou worden aan de zee.

Een volstrekt misplaatste maatregel die niets met ecologie te maken heeft, zo kenschetste een grote meerderheid van tegenstanders dit voorstel. De werkgroep heeft toegezegd zich alsnog over het voorstel te zullen beraden.

Het was me het avondje wel in de Harmonie te Leeuwarden. De vaak als zo nuchter beschreven Friezen waren tot op het diepst van hun ziel geraakt, toen leden van de werkgroep Ecologia, een samenwerkingsverband van verschillende stichtingen en organisaties op het gebied van milieu- en landschapsbeheer, het voorstel deden weer een Middenzee te maken. 'Misbruik van historische elementen; het niet onderkennen van de economische waarde van het land; verkeerde interpretatie van het Friese landschap', zo kunnen de argumenten van de tegenstanders worden samengevat. De werkgroep werd verweten dat zij eigen, particuliere doelstellingen boven het Friese belang steiden. Dat had niets met een Fries-gevoel te maken, aldus het betoog van een vertegenwoordiger van de Stichting Het Fries landschap, en trouwens ook niet met ecologie. Het voorstel, aldus deze woordvoerder, was puur hobbyisme; iets dat steeds vaker bij milieugroeperingen voorkomt.

De werkgroep kon daar niet zoveel tegenover stellen en was duidelijk verrast door de ongemeen felle reacties van de tegenstanders. Het was daarom verstandig dat zij hun voorstel ter plekke introkken, al zullen zij van nu af aan door de Friezen met argusogen worden gevolgd.

(advertentie)

(advertentie)

KORT NIEUWS

100 Miljard

Vol-ledig heeft in verlenging van de EFI-Wijzerrichting uitgepakt om een nieuw soort arbeidsregelgeving voor het noorden te ontwerpen. In de kern komt het er voor hen op neer dat maatschappelijk de kosten zoveel energiegelegd om de beschikbare 100 miljard gulden voor nieuwe ontwikkeling te kunnen gebruiken specialisten grand-prosper en HSL of wat nieuwe strategieën bedoeld voor de regiers de politiek gebied. Maar dit moet nu Nedrag kan een regeert worden een nieuwe werk en sterke regeer. De ontwikkelingen regelt dan zelf aan de politie mees en is al ontwerp een beslissing kan helpen.

Het Blauwe Licht

Vanaanstoot zal er een [illegible] worden gedaan om alle initiatieven en organisaties die met waterkwaliteit en kwaliteit van de lichten.
De initiatieven zullen hier waterplan, [illegible] en [illegible] worden uitgewerkt. Met advies van [illegible] worden [illegible] en een integrale uitwerking waarbij [illegible] en [illegible] hoofdstuk van het plan. De aanwerkering van [illegible] van [illegible] Blauwe Licht zou de [illegible] zijn.

Nieuw Hanzeverbond

De "Hanzeunie" [illegible] Hoogezand, Bellingwedde, [illegible] en Emmen in Friesland. Drentse en Groningse gaan [illegible] Hanzeverbond [illegible]. De initiatieven kunnen [illegible] Hanzeverbond [illegible] van [illegible] Hanzeverbond [illegible] en [illegible] Hanzeverbond [illegible] en [illegible] Hanzeverbond [illegible] en [illegible] Hanzeverbond [illegible] van [illegible] Hanzeverbond [illegible] van [illegible] Hanzeverbond [illegible] van

Nieuw laputa

De inzenders van N.L. stellen zich voor dat de cultuurlandschappen van het noorden in de volgende eeuw transformeren naar een nieuw productielandschap waarin waterbeheer een motor zal zijn voor een nieuwe functionaliteit.

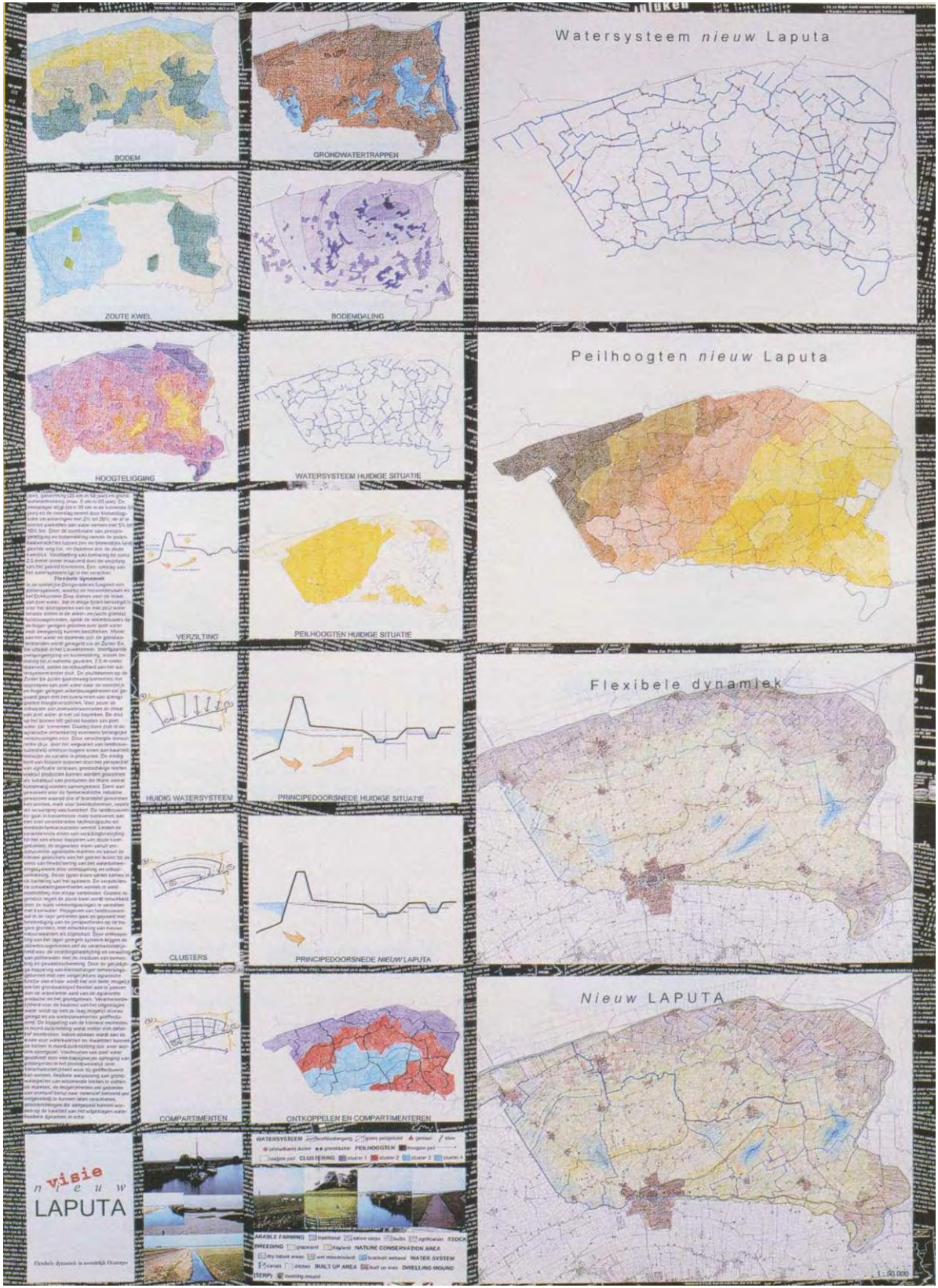
BODEM
GRONDWATERTRAPPEN
Watersysteem *nieuw* Laputa
ZOUTE KWEL
BODEMDALING
HOOGTELIGGING
WATERSYSTEEM HUIDIGE SITUATIE
Peilhoogten *nieuw* Laputa
VERZILTING
PEILHOOGTEN HUIDIGE SITUATIE
HUIDIG WATERSYSTEEM
PRINCIPEDOORSNEDE HUIDIGE SITUATIE
Flexibele dynamiek
CLUSTERS
PRINCIPEDOORSNEDE *NIEUW* LAPUTA
COMPARTIMENTEN
ONTKOPPELEN EN COMPARTIMENTEREN
visie
nieuw
LAPUTA
Flexibele dynamiek in overblijfsel Oostzeeg
WATERSYSTEEM
PEILHOOGTEN
CLUSTERING
ARABLE FARMING
STOCK
BREEDING
NATURE CONSERVATION AREA
WATER SYSTEM
BUILT UP AREA
DWELLING MOUND
Nieuw LAPUTA
1 : 50.000

Aanmoedigingsprijzen

Het wilde noorden

Volgens deze inzenders is Groningen zo open, omdat alle industrie onder de grond zit: gas, water, warmte, zout en aardappelen. De inzenders lijken een extreem gedoogbeleid voor te staan. Een aantal juryleden vond dat *Het wilde noorden* niet alleen geen ontwerp is, maar ook dat het een regionale visie ontbeert en dat het ook geen spelregels of randvoorwaarden baseert op gebiedskenmerken aan de ruimtelijke ontwikkeling. Het is in hun ogen niet meer dan een monitoring-methode. Maar die is er toch al lang? Het is een controle-systeem, maar of het goed gaat met de patiënt komen we niet te weten. En kan dat wel: een controle op een leeg programma?
Anderen vonden *Het wilde noorden* wellicht een tikje te postmodern, maar een dijk van een statement! Volgens dit deel van de jury is de essentie van het prijsvraagprogramma nergens zo kort en helder samengevat. Zij zien in deze inzending een protest tegen een wat al te lieve benadering van het Noorden. Het gaat niet alleen om rust, schoonheid en ruimte in het Noorden. Ontwerpers moeten zich realiseren dat ook daar lelijke en negatieve dingen gebeuren en dat die zelfs kansen bieden. De inzenders van *Het wilde noorden* zoeken naar wegen, om aan die negatieve zaken iets positiefs te koppelen. Zo wordt met deze schijnbaar doelloze monitoring ineens de achilleshiel van het overheidsbeleid blootgelegd. In de praktijk van de Nederlandse planningscultuur wordt aan een dergelijke meekoppeling immers geen enkele ruimte gegeven. De overheid zorgt er voor dat lelijke dingen steeds op plekken worden gesitueerd waar ze het minste kwaad kunnen. Terwijl juist door het aan elkaar koppelen van verschillende ingrepen en doelen nieuwe kwaliteiten kunnen worden ontwikkeld. Het ontwikkelen van natuur op plaatsen waar ontgrondingen plaatsvinden is een bekend voorbeeld. Men kan echter ook denken aan de gecombineerde aanleg van een weg en een ecologische verbindingszone. Het concentreren van alle militaire oefenterreinen in het Noorden kan werkgelegenheid en natuurontwikkeling brengen.
Het inzetten van de enorme hoeveelheid grond bij de schone verwerking van het toekomstig afval levert 'uitruilmogelijkheden' met bossen, recreatiegebieden of ski-resorts.
Het is inderdaad monitoring, maar het is een 'lerend' systeem. De regels worden niet vooraf vastgelegd, maar steeds bijgesteld naar aanleiding van de realiteit, of dat nu zogenaamd positieve of negatieve ontwikkelingen behelst.
Na intensief beraad was de jury het erover eens dat deze inzending een wellicht provocerende, maar waardevolle bijdrage aan de vakdiscussie levert. In *Het wilde noorden* wordt geen zaligmakend overall-plan gepresenteerd. Er worden wel op bescheiden wijze enkele kansen aangegeven. Die kansen hadden de inzenders wel wat duidelijker over kunnen brengen!

Pink is beautiful

Dit controversiële plan biedt maar één oplossing voor maar één probleem, maar het is wel een nationaal probleem. Nieuwe varkenshouderijbedrijven koppelen aan de akkerbouwbedrijven biedt voor de akker-bouwers een tweede inkomensbron. *Pink is beautiful* is een keihard strak technocratisch verhaal. 'Willen we de varkenshouderij houden in Nederland? En willen we de akkerbouw in het Noorden helpen? Nou, dan is dit de oplossing!' Dat is de stelling die uit deze inzending spreekt.
Of is *Pink is Beautiful* een grap? De collages van vertrouwde landschappen met enorme silo's en stallen erin staan erg ver van de huidige werkelijkheid. De gemeenten in het Noorden hebben toch niet voor niets in de bestemmingsplannen hun grenzen voor de productie van katholieke stront op protestante grond gesloten.
Is deze inzending een uiting van extreme lompheid? Of stelt deze inzending terecht de NIMBY-mentaliteit aan de kaak en zijn andere ontwerpers gewoon naïef? Het leven in het Noorden is inderdaad geen idylle. En de inzenders werken hun idee modern uit

met concentratiegebieden naar Deens model, waartussen 'veterinaire brandgangen' het overbrengen van ziektes van het ene gebied naar het andere voorkomt.
Nader beschouwd is *Pink is beautiful* echter ook landbouwkundig geen oplossing. Schaalvergroting en het werken met gesloten systemen is slechts één van de ontwikkelingssporen van de landbouw. Verwerkelijking van dit plan zal een enorme kaalslag op het platteland veroorzaken. Die cirkelvormige concentratiegebieden zullen voor de ontwikkeling van dergelijke bedrijven opengemaakt moeten worden. Om te voldoen aan milieukwaliteitsnormen zullen wellicht hele dorpen moeten worden afgebroken. Dan gaat de lol van deze toekomstverkenning er snel af. De jury vat deze inzending op als een dodelijk commentaar op hoe overheidsbeleid een scheve schaats kan rijden door voort te bouwen op een interne logica van technologische oplossingen.

SC098

Dit ideeënrijke en poëtische architectenplan roept veel vragen op. Is dit een chaotisch plan of juist een erg veelzijdige benadering? Is het een willekeurige grabbelton of zijn dit treffende kansen voor het Noorden. Hoe worden de voorstellen aan de topografie van het gebied gekoppeld?
Het uitgangspunt van *SC098* is valide: pleeg een scala aan interventies om andere dan agrarische ontwikkelingen uit te lokken en om een nieuw multifunctioneel cultuurlandschap te laten ontstaan. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in verschillende soorten ingrepen. De strategische interventies als aanleg van paden en wegen, experimentele en commerciële bosbouw, en zandwinning ligen wellicht voor de hand. De nomadische interventies zoals een biodiversiteitsboerderij zijn origineler. De inzender maakt niet duidelijk of bewust waarom voor het ontbreken van samenhang tussen al die interventies is gekozen.
De benadering waarbij uitgegaan wordt van veel afzonderlijke, non-gouvernementele organisaties betrekt mensen op het persoonlijke niveau bij het landschap. Het is plattelandsvernieuwing door allerlei kleine impulsjes.

SunVille

Met een indrukwekkende presentatie worden de kwaliteiten van het Noorden aangeprezen aan de nomadische wereldburgers die ergens op de wereld een plek zoeken om hun oude dag genoeglijk te slijten. De wereldkaart op de achtergrond is intrigerend. Werd de Blauwe Stad maar zo mooi gepresenteerd! De inzenders introduceren een particuliere firma's die dit deel van Nederland least. Moeten wij die Amerikaanse benadering hier? Het verkopen, vermarkten van kwaliteit is echter op een rare manier fel realistisch. In Zeeland worden dit soort kolonies al echt verkocht.
De voorgestelde HSL en de andere zware infrastructuur doen afbreuk aan het idee. Maar ja, het plan is gepresenteerd als een reclamefolder. De vraag is dan wel of ouderen zich aangesproken voelen door zo'n vent met een Hawaï-shirt en een zonnebril. *SunVille* is briljant en parasiteert brutaal, maar met open vizier.

Triton

Deze inzending is niet opzienbarend, maar wel een degelijk planologisch werkstuk. Toch is *Triton* een opvallend plan in de reeks van inzendingen voor deze prijsvraag. Het biedt namelijk een echt ontwerp voor het Noorden als geheel en de inzenders hebben het waterbeheer als basisvoorwaarde voor de ruimtelijke ontwikkeling genomen. Het ontwerp bestaat uit twee ordeningsprincipes, het a-biotisch systeem en het economisch systeem. Vooral het a-biotisch systeem is met kennis van zaken uitgewerkt.
In de veenweidegebieden moet ieder jaar het grondwaterpeil in de polders weer omlaag gebracht worden, omdat het veen steeds verder inklinkt. Door die peilverlaging wordt het inklinkingsproces echter juist weer versterkt en is steeds een nieuwe peilverlaging noodzakelijk. In *Triton* wordt voorgesteld om hiermee te stoppen en het waterpeil in die polders juist te verhogen, zodat nieuwe meren ontstaan waar de

wt/de *Noorden*

Een extreem gedoogbeleid, gekoppeld aan een lerend monitorings systeem, biedt wellicht kansen om ook negatieve processen als stimulans te zien voor positieve ontwikkelingen.

Een Kwart Miljoen Arbeidsplaatsen

Ook het ruimtegebruik dat noodzakelijk is voor een toename met een ½ miljoen arbeidsplaatsen is relatief gering. Zelfs met een dergelijk programma is synergie en programma-uitwisseling met vrijwel alle andere modellen mogelijk.

Model 0109.

Groningen Compostheap

Afvalverwerking is de industrie van de toekomst. Groningen kan zijn voorsprongstaande economische positie ook als de grootste opruiming continueren en zelfs versterken door de enorme bonusvolumes grond (van -100 - 0 NAP) in te zetten bij de actieve verwerking van het toekomstige afval. Het uitbreidpotentieel is enorm: bouwen, recreatiegebieden (opslagmarkessen, ski resorts) op de kunstmatige Stochterberg - Groningen Bangsta Point van Nederland) of directe financiële inspanningsmogelijkheden voor de plaatselijke bevolking (geld tot bij het wonen aan de voet van de afvalberg).

Model 0146.

Distributieregio Noord Europa

Een hardnekkige wanhoop is het vestigen van distributiecentra in Noord-Nederland. Na de Eemshaven worden nu veel kaarten gezet op de ontwikkeling van een Noord Europese as. Macht dit scenario niet tot ontwikkeling komen, dan is dezelfde dat combinatie met andere modellen mogelijk en zelfs noodzakelijk zal zijn.

Model 0173.

Groningen Uitwijkplaats

Juist deze regio zou, door de combinatie van een groot Bruto Regionaal Product en een relatief gering inwonersaantal, in staat moeten zijn de arbeidsarme nieuwe in rechtsaarse. De overmaat aan beschikbare ruimte biedt Noord Nederland de unieke kans om dat de 20ste eeuw ook het arbeidsbeehoe zeker zich te laten. Door de alle restricties op de vestiging te laten varen. Het Wilde Noordoo ontstaat een uitwijkplaats voor Utrechtse Lemmeds Land, Groenlanders, Zee Ketcharen. Juist dit model laat zich een optimaal uitwisseling met model 0146. de compostheap beteekt de vrijheid. Andeeg aan het Wilde Meeiaas (0666) zal dit kriisjaks Mekka zich in de 22ste eeuw ontwikkelen tot de gelukkigste regio van het Nieuwe Europa.

Model 0211.

Recreatiegebied Noord Nederland

De potentie voor de ontwikkeling van recreatie in Noord Nederland door gebruik te maken van de typische lokale eigenschappen zijn enorm: stille centra, wilde campings, wilde weekendverblijven, uitzinnige raves op de zwemders enkel Rondeschaal. Bekkenprogrammeren en uitrollen in deur bei tijdelijke karakter van veel recreatiemogelijkheden goed mogelijk met negatieve ontwikkeling als zware industrie, compostophoeing en distributiecentra.

Model 0236.

Doem-scenario

Zelfs bei zwartste model heeft zijn pooden randje. Als alle verwachtingen voor Noord Nederland uitkomen, ontstaat n een potentieel voor nieuwe levelling. Ingelaag heeft de mog tal de vestiging van Bei Wilde Noordoo (model 0211) of zwa industrie en compostfiteeltie, een landbouwmalaise vergeel de realisatie van recreatiegebieden (gemeenkelijke oorzaag aeheidheel, grondverzakking (meer) vanzelf aan Stochterpla Bartem meer alleeie geeft meer ontwikkelingsmogelijkhed

Model 0666.

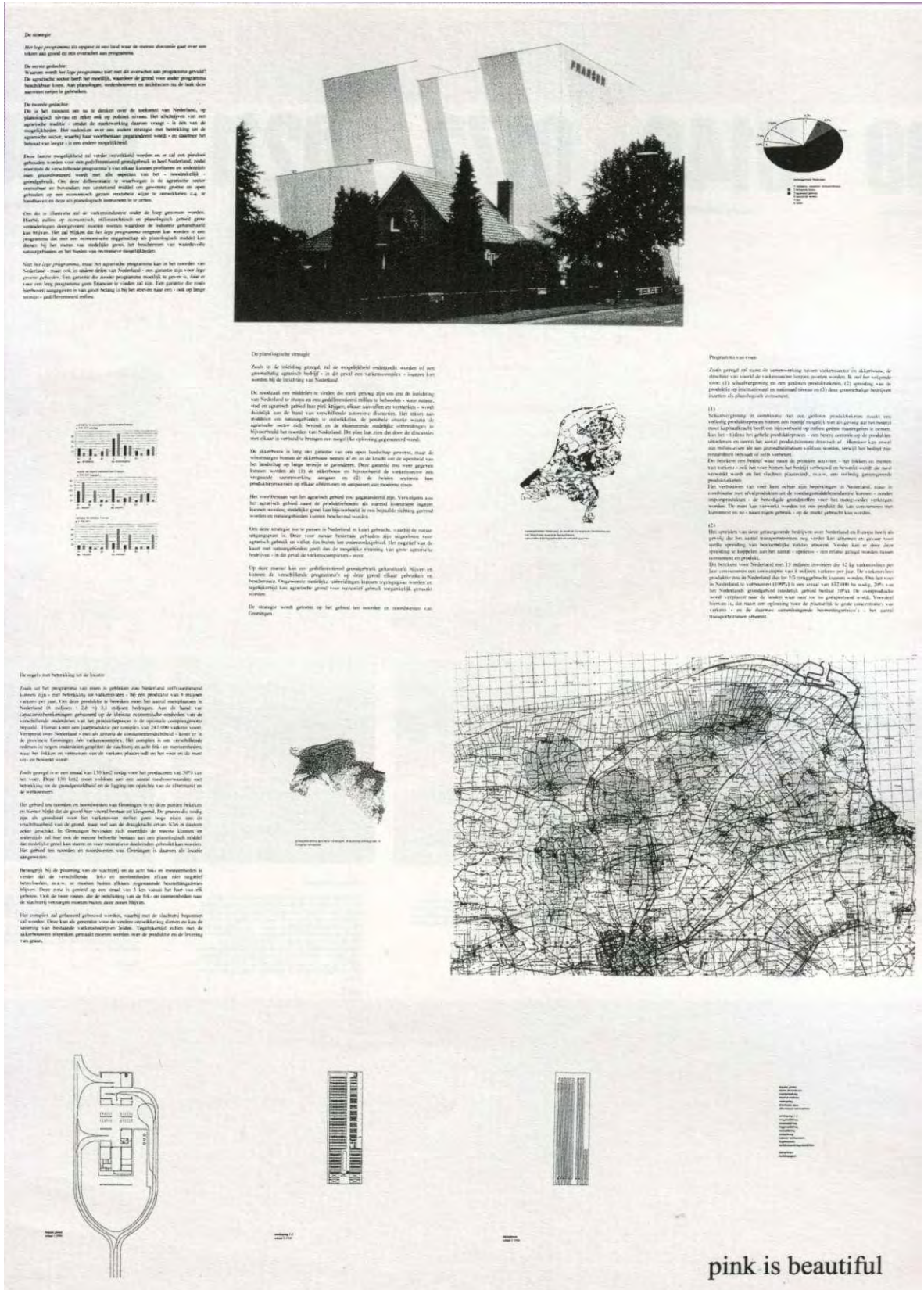

Pink is beautiful
Door nieuwe varkenshouderij-bedrijven te koppelen aan de bestaande akker-bouwbedrijven zou men twee vliegen in één klap slaan: een tweede inkomensbron voor akker-bouwers én het behoud van de varkenshouderij voor Nederland.

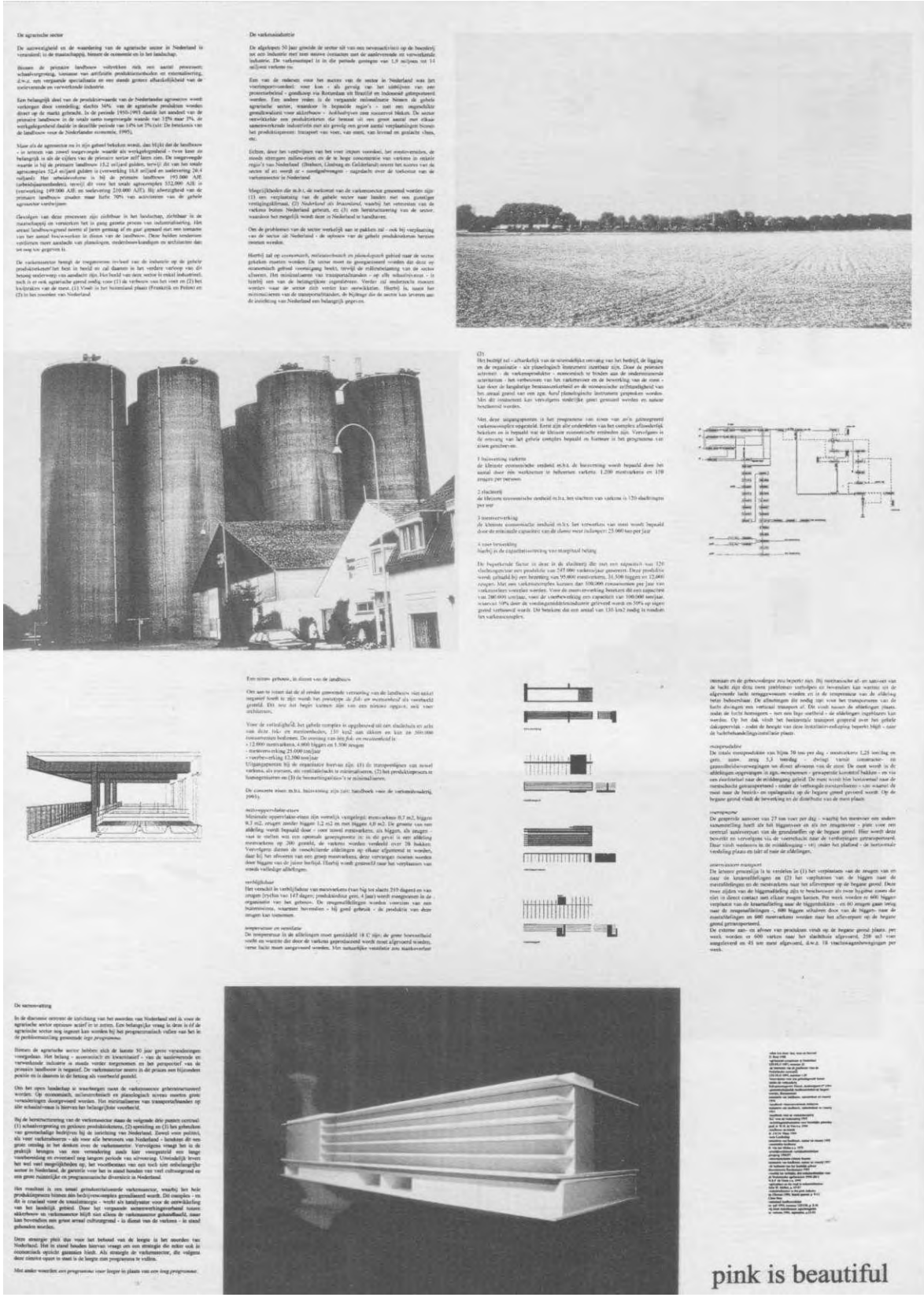

pink is beautiful

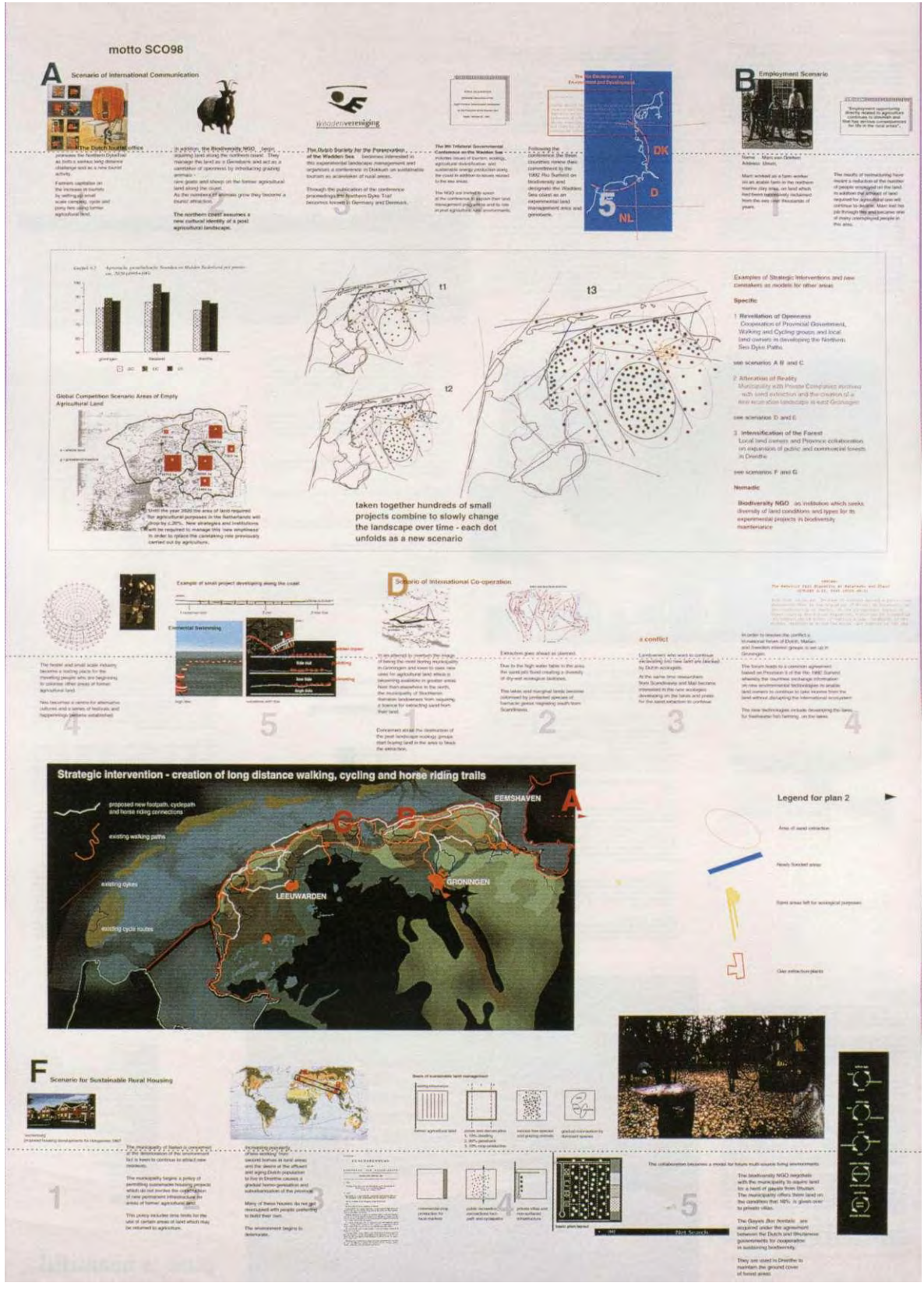

SCO 98 Plattelands-vernieuwing door allerlei kleine impulsjes.

motto SCO98
Meilert Baan
C Scenario for Alternative Tourism
landscapes
thresholds
territories
The landscape is conceived as consisting of overlapping landscapes, thresholds and territories. One example of each is ellaborated as a model for other areas of the northern netherlands
Landscapes Thresholds and Territories superimposed onto a geological map of the north Netherlands
E Scenario for Research and Education
Strategic intervention - creation of new recreation and research landscape
DELFZIJL
GRONINGEN
WINSCHOTEN
Strategic intervention - new commercial and experimental woodlands
A existing commercial woodland
B biodiversity farm and woodland
C existing nature area/moorland
D expansion of commercial woodland
existing village
G Scenario for Public Space in Drenthe Forests
biodiversity farm as public/private woodland enclave
biodiversity farm as ecological and public space connection

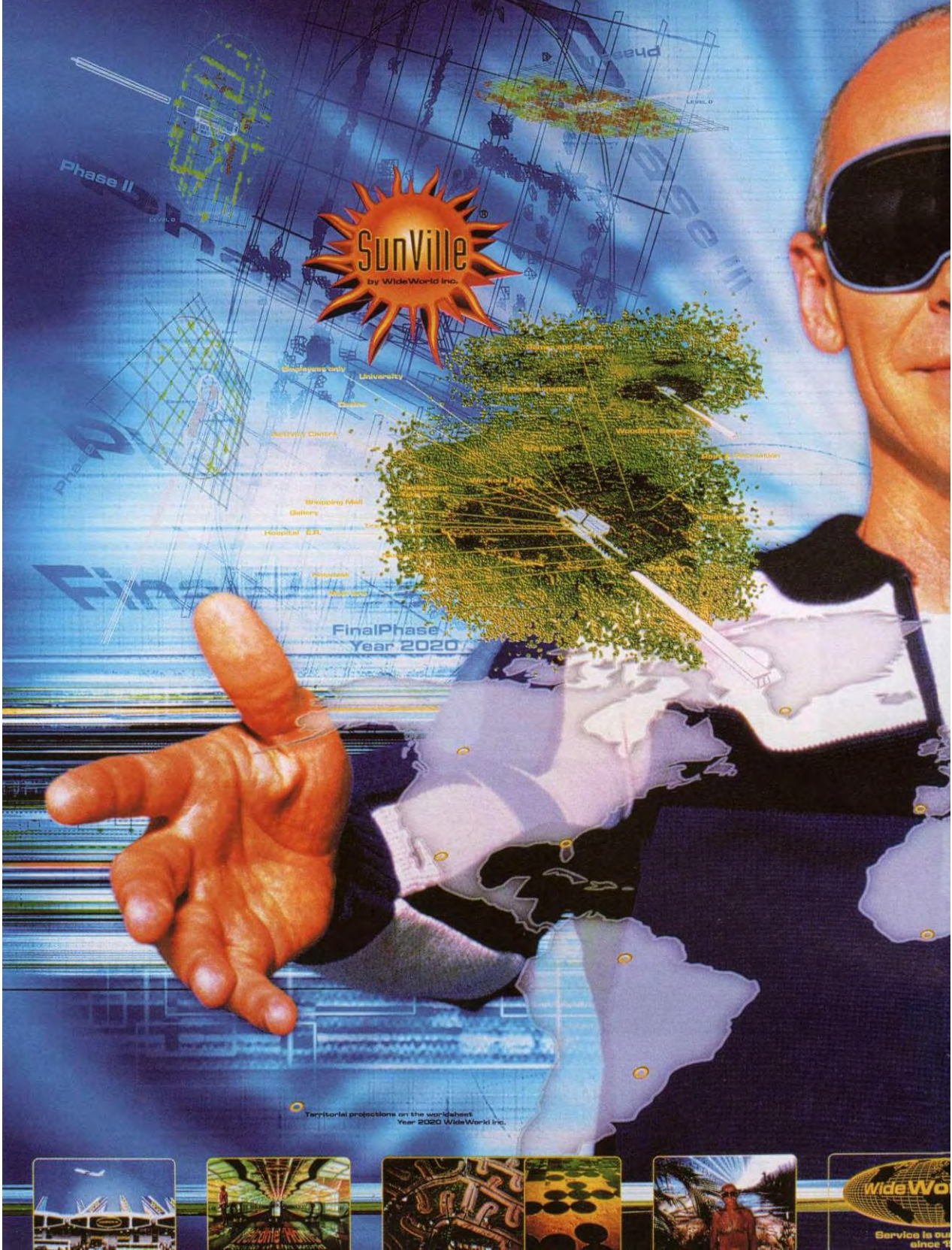

SunVille
Een nieuw stadje aan de Lauwerszee wordt aangeprezen aan de nomadische wereldburgers die ergens ter wereld een plek zoeken om hun oude dag genoeglijk te slijten.

Schiermonnikoog
't Rif
Engelsmanplaat
Waddenzee
Lauwersmeer
LeaseLand
Friesland - Fryslân
NORTH
Area 1 | 50.000
Kollum
Infrastructure Data

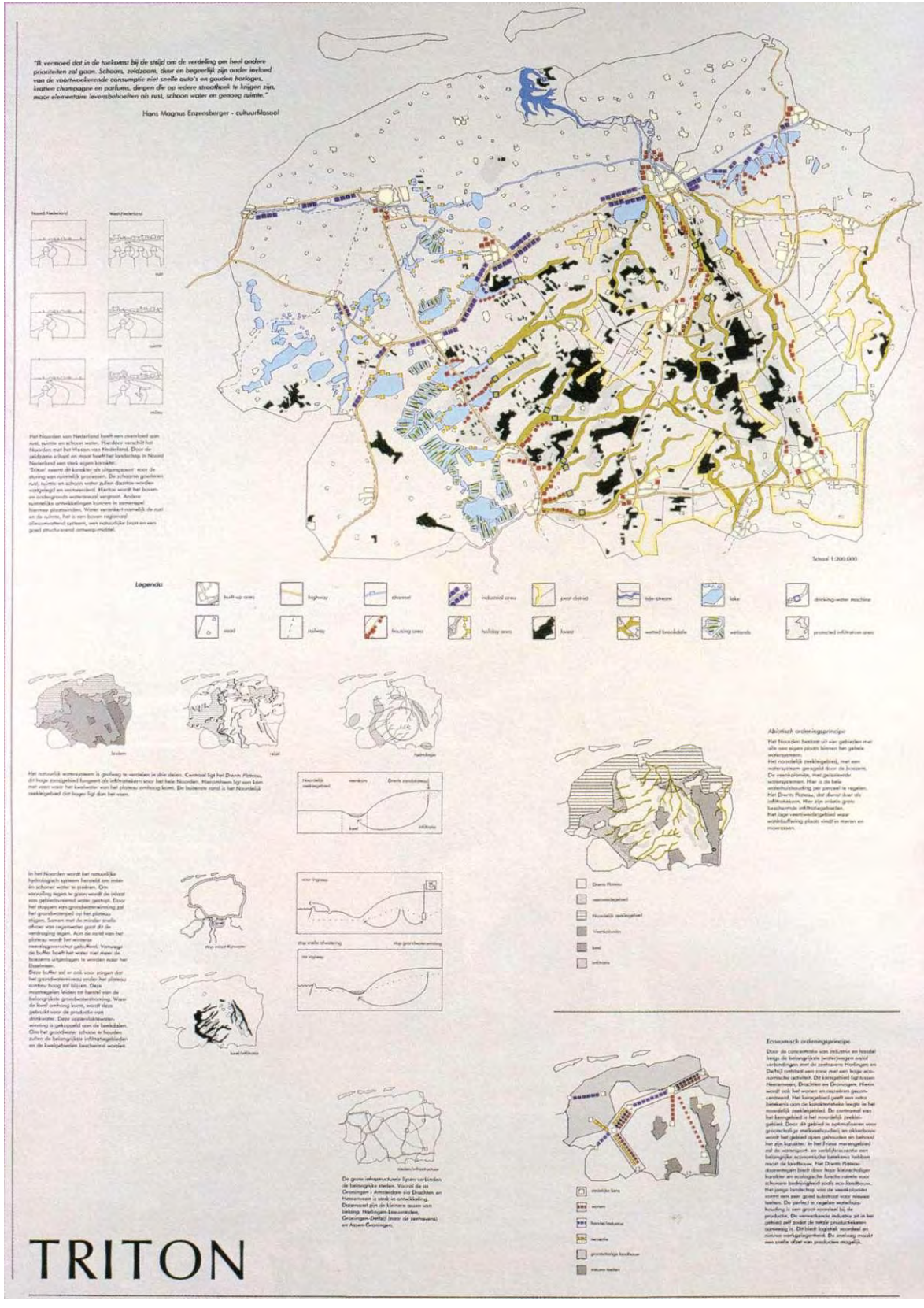

Triton
Op basis van de interactie tussen het abiotisch systeem en het economisch systeem wordt met Triton een bouwsteen aangedragen voor de wijze waarop de watersystemen in de planvorming kunnen worden betrokken.

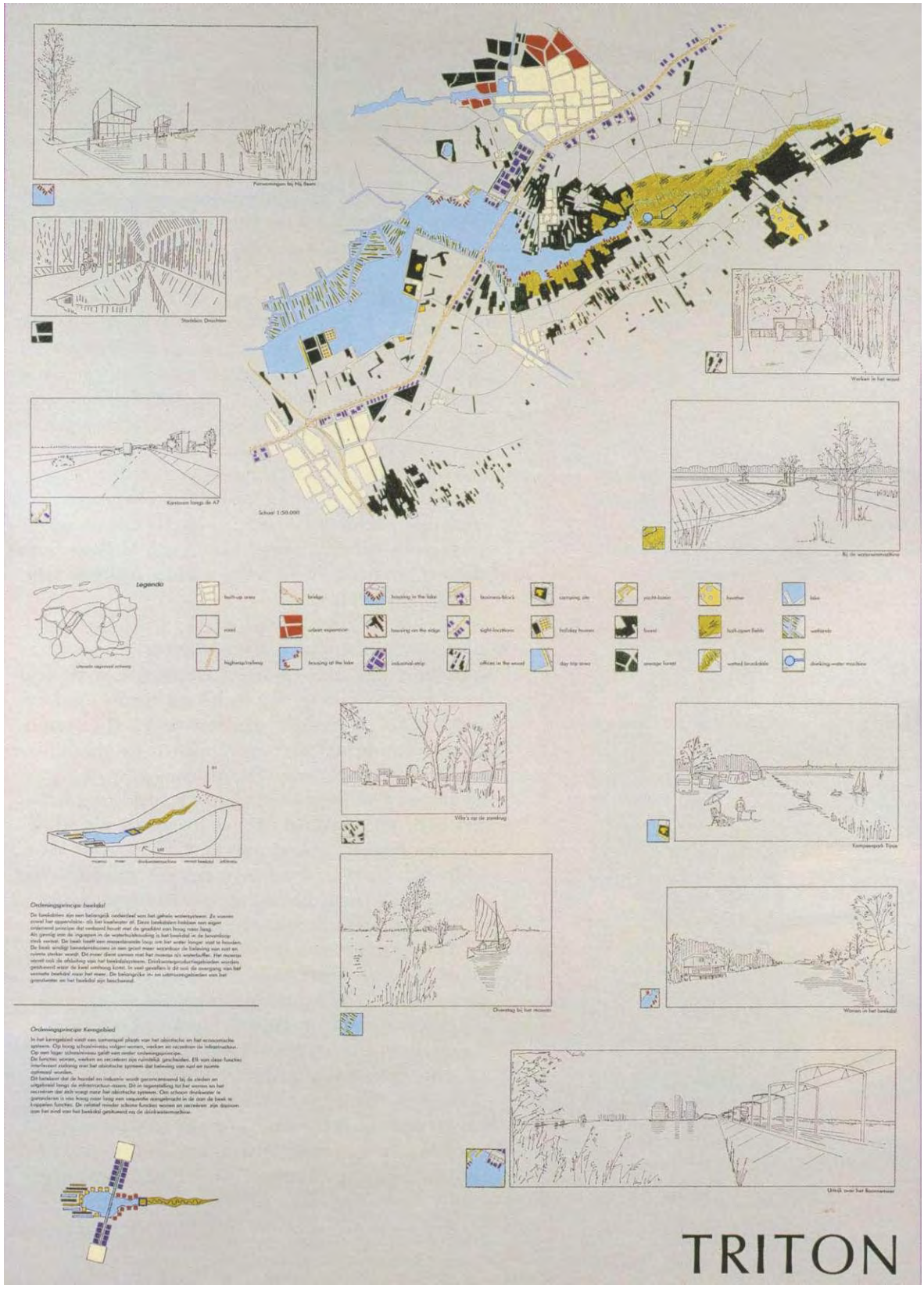
Pannenmagen bij Hij Geen
Stadsdeln Drachten
Karakteren langs de A7
Schaal 1:50.000
Werkeen in het wezel
Bij de waterzuiveringsmachine
Legenda
built-up area
bridge
housing in the lake
business-block
camping site
yacht-basin
heather
lake
wood
urban expansion
housing on the edge
sight-locations
holiday homes
forest
high-open fields
wetlands
highway/railway
housing at the lake
industrial-strip
offices in the wood
day trip area
average forest
wetland broekbiotiek
drinking-water machine
Villa's op de zandrug
Kampeerpark Tipse
Ordeningsprincipe beekdal
Ordeningsprincipe Kerngebied
Oliewaag bij het meanen
Wonen in het beekdal
Uitzicht over het Boomsmeer
TRITON

dorpen, gelegen op de dekzandruggen in de ondergrond, bovenuit steken.
In de afgelopen 15 jaar is wel heel vaak voorgesteld om nieuwe meren in het Noorden te ontwikkelen. Die plannen worden echter steeds niet tot uitvoering gebracht. Een verschil met de meeste van die plannen is echter dat in *Triton* de nieuwe meren door de kwelstromen vanaf het Drents Plateau vanzelf zullen ontstaan.
De jury heeft ook een aantal twijfels bij dit plan. Over de implementatie van de voorstellen wordt amper gerept. Meer stoort zich de jury zich nog aan de modieuze economische corridor die langs de snelweg wordt voorgesteld. De jury gelooft er niets van dat hier een economische machine door wordt opgestart! Toch vormt *Triton* een goede bouwsteen voor de wijze waarop de watersystemen in de ruimtelijke planvorming van het Noorden kunnen worden betrokken en is daarom een aanmoedigingsprijs waard.

Het jureringsproces

Voorafgaand aan de eerste bijeenkomst van de jury kregen alle juryleden van alle inzendingen de essays en de samenvattingen toegestuurd. Op basis hiervan kregen zij een eerste indruk van de 57 inzendingen voor deze prijsvraag. Bij de eerste bijeenkomst bestudeerde de jury eerst individueel alle presentatiepanelen die in de vergaderruimte stonden uitgestald. Hierna gaf ieder jurylid aan welke inzendingen bij de groep kanshebbers voor een prijs hoorden en over welke inzendingen nader overleg met de jury gewenst was. Nadat deze gegevens op een rij waren gezet bleek een groep van 31 inzendingen reeds in deze fase af te vallen. Over 19 inzendingen liepen de meningen van de juryleden uiteen. Na uitvoerige bespreking van die plannen liet de jury 12 inzendingen niet toe tot de tweede jureringsronde. Zo hield men 14 inzendingen over.
De tweede bijeenkomst van de jury vond 4 weken later plaats. In de tussentijd bestudeerde eenieder deze inzendingen nog eens aandachtig en werd door de secretaris op basis van de eerste bijeenkomst een deel van het juryrapport geschreven. Hierin werd het oordeel van de jury over de 43 afgevallen inzendingen verwoord op basis van de besprekingen.
Bij aanvang van de tweede bijeenkomst kreeg ieder jurylid de mogelijkheid om een inzending die bij de afvallers hoorde, alsnog voor de tweede ronde voor te dragen. Hiervan werd geen gebruik gemaakt. Wel werden enige aanvullende opmerkingen geplaatst bij de eerste versie van het juryrapport.
De 14 overgebleven inzendingen werden hierna in alfabetische volgorde door de jury uitgebreid besproken. De besprekingen mondden steeds in een voorlopig oordeel uit. Was de inzending een prijs waard, of moest het plan een speciale vermelding krijgen, of geen van beide?
Nadat alle 14 plannen waren besproken werd de balans opgemaakt. *Aura, Vol-ledig* en *Wadiand* werden door een meerderheid van de jury als kanshebbers bestempeld. Over *HOU5, Pink is beautiful,*

Sunville en *SCO'98* was de jury het eens dat ze geen prijs kregen, maar wel speciale aandacht in het juryrapport verdienden voor hun originele, spraakmakende, maar ook beperkte benadering. In deze fase was het duidelijk dat *De ontdekking van de Hemel, Het Zevende Project* en *Klaar Kimming* afvielen. *Het wilde noorden, Nieuw Laputa, Northern Lights* en *Triton* waren aanleiding voor een nadere discussie. Hierna gaf ieder jurylid nog eens individueel aan hoe de uitslag van de prijsvraag moest zijn en welk prijzengeld bij de verschillende prijzen zou moeten horen. Toen werd duidelijk dat *Aura* en *Wadiand* voor een gedeelde eerste prijs werden voorgedragen. *Vol-ledig* en *New Laputa* werden met de tweede en derde prijs bekroond.
Hierna werd aan de juryleden bekend gemaakt welke inzendingen voor een aanmoedigingsprijs in aanmerking kwamen. Naast *Aura* bleken dat er in de groep inzendingen die tot de tweede ronde waren doorgedrongen 5 te zijn. De jury besloot het aanmoedigings-prijzengeld over deze inzendingen te verdelen. Deze 5 vormen ieder op zich een speciale bijdrage aan het rijke boeket van benaderingswijzen, stellingen, ideeën en visioenen dat deze prijsvraag heeft opgeleverd.

Noot 1
Hans Leeflang, Henk van Blerck en Frank Evers traden gezamenlijk als secretaris van de jury (zonder stemrecht).

Noot 2 Beoordelingscriteria
De jury zal in het bijzonder letten op:
* verbeeldingskracht en oorspronkelijkheid
* helderheid van de visie op het thema 'het lege programma'
* het uitbuiten van de kwaliteiten van het plangebied
* strategische onderbouwing
* de presentatie in woord en beeld

Naast deze aspecten zal worden gelet op technische uitvoerbaarheid, financiële haalbaarheid en de mogelijkheden tot fasering.

Overige inzendingen

Er is een aantal inzendingen dat pas na een flinke discussie buiten de prijzen viel. De jury vraagt echter wel aandacht voor deze plannen omdat ze een waardevolle bijdrage aan het boeket van oplossingsrichtingen en ideeën zijn voor het Noorden.

BLBW

In deze inzending wordt niets voorgesteld dan een anarchie waarin mensen zelf regelen en zelf bepalen waarvan ze genieten. En dan komt het vanzelf wel goed. Er wordt een rode lijn op de kaart gepresenteerd die een route kan zijn voor wandelaars. Langs die route komt de wandelaar alle landschappelijke aspecten van het Noorden tegen.
De jury ervaart deze inzending als een protest tegen het 'opleuken' van het landschap en tegen de holle praat over de leegte van het Noorden. Eenzelfde oppervlakkigheid was overigens te herkennen in de discussie over het Groene Hart. Ga maar eens wandelen daar in het Noorden. Dan kom je pas te weten wat die leegte echt inhoudt.
De jury staat sympathiek tegenover dat protest. Daar staat tegenover dat de vorm van dit protest de 'standaard-uitlaatklep voor de zeer weemoedigen onder ons' is. Het is naïef om te veronderstellen dat het zo zal blijven als het is. Er is hier bijvoorbeeld in de afgelopen 5 jaar 6000 ha bos geplant!
Als deze wandeltocht iets had meegenomen van de creatieve en bevestigende achtergrond van de walkabouts van de Australische Aborigines, zou deze inzending zeker waardevoller en verrassender kunnen zijn geweest.

De ontdekking van de hemel

Uit deze inzending spreekt kennis van zaken en liefde voor het land. Op een bescheiden en trefzekere manier worden autonome ontwikkelingen als motor voor de transformatie van het Noorden geanalyseerd. De jury knapte echter af op het standaard-bouwpakket dat wordt aangeleverd. In het pakket zijn uitgangspunten van duurzaam bouwen verwerkt, maar er spreekt een moralisme en armelijkheid uit die de jury tegenstaat. Het zoeken naar één strategie voor de grote en de kleine schaal is lovenswaardig, maar waarom op deze bemoeizuchtige manier? Als je zojuist je liefde voor het landschap dat door de Drentse A dooraderd wordt, hebt betuigd, ga je die kwaliteit toch niet verkwanselen door er een onzekere kwaliteit van een nieuw woonlandschap voor in de plaats te stellen? Hebben hier twee verschillende inborsten aan gewerkt?
Ook vindt de jury de visie dat agrificatie de oplossing is voor de landbouw en de wijze waarop over bos en natuur wordt gesproken, wat al te simpel.
Overigens sluiten de inzenders wel aan op een actuele discussie rond de vraag of verspreid wonen een adequate reactie is op het vermeende vastlopen van het concept van de compacte stad. Volgens de jury vloeit hier een interessante ontwerpopgave uit voort. Je kunt waarschijnlijk niet daadwerkelijk overal een wal opwerpen tegen de suburbanisering van het landschap. Het verspreid wonen planmatig willen begeleiden is dan ook legitiem. Zoals het in deze inzending wordt uitgewerkt krijgt het echter het karakter van een rampscenario.
De ontdekking van de hemel biedt een goede assemblage van bestaande ideeën.

Het zevende project

Deze inzending start met een snedig en bijna briljant commentaar op de opstellers van het prijsvraagprogramma. De beschouwing over de zondigheid van de mens is origineel. Het opgeven van planning zou volgens de inzenders de zevende hoofdzonde zijn. Even later wordt het verhaal echter zo zwaar op de hand dat de jury afhaakt. Mensen moeten hun zonden inzetten om recht te doen aan het landschap, dat 'sacrale puurheid' representeert. Ieder spoor van ironie ontbreekt hier. Was dat er wel geweest dan was *Het zevende project* zeker in de prijzen gevallen. In *Het zevende project* gaat men op zoek naar de culturele betekenis van het lege programma. Men stelt een verleidingsstrategie voor. Men houdt een

pleidooi voor het voortdurend ontwerpend bezig zijn. De zes actoren die men onderscheidt, worden gekoppeld aan attractoren. De jury mist echter de interactie tussen die actoren en in de attractoren loopt het betoog helaas methodisch vast.
Het programma beperkt zich tot het aanbieden van landschappen. Het is jammer dat een deels fantastische analyse van de kwaliteiten van het gebied geen vervolg kreeg in een spetterend regionaal ontwerp. De jury merkt op dat het eigenlijk ook een zonde is om zo sterk te beginnen en zo lui te eindigen.

Hou5

De NAM is rijk geworden van de aardgaswinning in het Noorden. Verspreid door het landschap staan vele gaswinlocaties als industriële objecten. In *H0U5* wordt voorgesteld om ter gelegenheid van de sanering van deze locaties door de NAM een aanliggend stuk grond erbij te kopen en de hele kavel in te planten met bos ten behoeve van bijvoorbeeld, recreatie, wonen, of natuur.
Hiermee is *H0U5* één van de inzendingen die zich bewust beperken tot een originele benadering van één soort element in het landschap om door die elementen het landschap een impuls te geven. Het is dus geen integraal plan. Dat pretenderen de inzenders ook niet. Het zijn slechts speldenprikken, het is 'archipunctuur'.
Deze strategie levert volgens veel juryleden een 'zacht fluisterend' plan op. Ook al weet je dat het Noorden zelf niet veel aan het gas verdiende, het is een culturele daad om de exploitatie van het land in de loop van de geschiedenis ervaarbaar te houden.

Klaar Kimming

Het lijken wel gestrande walvissen in de landaanwas-polders van het Noorden. Zouden die fabelachtig grote, van oorsprong voor agrarisch gebruik bedoelde en nu om een nieuwe bestemming smekende gebouwen inderdaad een nieuw soort economische concentratiepunten kunnen worden? En kun je daarop een ontwikkelingsvisie en impuls-strategie baseren?
In *H0U5* kregen de concentratiepunten nog een publieke bestemming. Dat is in *Klaar Kimming* niet het geval. Het is niet meer dan het particuliere hergebruik van wat oude schuren. Het lijkt de jury overigens niet prettig wonen in zo'n container. De ruimtelijk verbeeldende consequenties van *Klaar Kimming* zijn ook miniem. De nieuwe functies in de boerenschuren leveren geen verandering van het uiterlijk van het landschap op.

No more Bolero's

De jury merkt op dat deze inzending één van de weinige is die het stedelijk leven in beschouwing heeft betrokken, zij het wat magertjes. Het essay bij deze inzending bevat verder alles wat andere inzendingen ook analyseren. Daardoor is het een compleet verhaal, maar ja... en toen? De inzenders willen geen voorstellen doen voor interventies of impulsen buiten de stad. De drie kaartfragmenten zouden aantonen dat het leven toch wel doorgaat.
De inzenders stellen wel acties voor binnen de stad. Het is hun goed recht om dat belangrijker te vinden. De jury rekent het hen wel aan dat datgene wat ze zelf 'de culturele opgave' noemen niet verder wordt ingevuld. De inzenders vragen een 'creatief antwoord op het belangrijke dictaat van de woonwensen', maar leveren hiervoor zelf geen bouwstenen. Van een inzending voor een ontwerpprijsvraag mag je dat echter wel verwachten.

Northern Lights

Dit is één van de weinige inzendingen die het aandurft een ontwerpstructuur voor het Noorden als geheel te presenteren. Deze is wellicht grof, maar wel verantwoord. Er wordt een strategie voorgesteld waarin het hoge én het lage schaalniveau worden betrokken. *Northern Lights* plaatst het Noorden zelfs in een Noord-West-Europese context.
De presentatie is indrukwekkend. Het science-fiction-karakter van de collages blijkt echter ook van toepassing te zijn op veel van de ontwerp-voorstellen. Het laten plaatsvinden van een transformatie van het grootste deel van het Noorden via allerlei kleine

ingrepen die als speldenprikken het karakter van het landschap versterken is symphatiek. Ook vindt de jury de voorgestelde 'Vital Valley' langs de rand van het Drents Plateau, van Emmen naar Groningen en dan verder naar Heerenveen, niet gek. Daar kunnen allerlei vernieuwingsprocessen een voedingsbodem vinden. Het bestuursmodel dat daarbij wordt geschetst is echter trendy en niet geloofwaardig. Het voorstel voor twee departementen, één voor Grootlandse en één voor Acupuncturele interventies doet afbreuk aan het verder zo stevige verhaal.
Er wordt een ondenkbaar dorpsleven voorgesteld. Die dorpen zouden de pioniers van de nieuwe cultuur-landschappen moeten worden. Volgens de jury worden deze echter nooit een curator van het landschap.
Ook enkele van de in de collages voorgetstelde grond-gebruiksvormen zijn irreëel.
De jury blijft echter enthousiast over de fascinerende presentatie en de ontwerp visie. De verleidingsstrategie die gebaseerd is op een trefzekere benutting van de landschapskwaliteiten, maken *Northern Lights* tot een smaakmakende inzending.

Roodkapje niet!
Dit is één van de weinige plannen waarin ingegaan wordt op het 'op slot' zitten van het landschap. Zoals in meer gebieden in West-Europa ervaren mensen in het Noorden het probleem dat ze geen ommetje door het landschap in de buurt kunnen maken. De kleine weggetjes zijn weggeploegd, of overbouwd, of afgesloten.
Voorgesteld wordt om een vernieuwde infrastructuur voor de extensieve recreatie te koppelen aan de 'cultuurhistorische hoofdstructuur'. Dat vindt de jury interessant, maar als dat op deze kinderlijke manier wordt uitgewerkt betwijfelt de jury of je echt ontwikkelingen kunt genereren. En wordt het geen Efteling als je alles met alles gaat verbinden?
De jury waardeert wel het idee om deze openbare landschapsstructuur een formele status te geven. Dat zal zeker de overlevingskansen van de infrastructuur en van de cultuurhistorische elementen in het landschap vergroten. *Roodkapje niet* is echter meer een uitnodiging om dit voorstel te gaan vormgeven, dan dat het zelf al een ontwerp is.

Jury-oordeel over de overige inzendingen

2X
Dit ontwerp neemt de gebiedskenmerken wel serieus, maar voegt niets aan het ruimtelijk substraat toe. De eenzijdige milieutechnische tendens krijgt vorm in een ecotechnologisch instituut in een experimenteer-regio. De deskundige aan de macht?

6°35' - 6°45'
Door deze inzenders zijn met aandacht regels op-gesteld voor het omgaan met verschillende gebieden. Dit leidt tot een modieus soort landschapsplan. De economische dimensie ontbreekt. Het principe van de trage en de snelle structuur blijft onduidelijk en levert geen ontwerp op.

A forest as a mental void
Als plannen maken een vlucht voor de werkelijkheid is, waarom zou je dan nog bossen gaan aanplanten?

Activa-Passiva
Geen zorgen voor morgen. De inzenders doen het voorstel het Noorden te reserveren voor de tijd dat de Randstad overkookt. De jury vindt dergelijke beschouwingen niet echt vernieuwend.

Apfelmannchen
De op zichzelf interessante benadering blijft erg algemeen. Er spreekt geen grote gebiedskennis uit.

Boerenverstand
De benadering is veelbelovend en de agrarische organisatiestructuur is origineel, maar het realiteits-gehalte van het plan blijft dun. De afhankelijkheid van ondernemers die belang hebben bij leegte is een zwak punt. De uitwerking van de deelgebieden blijft summier.

Building that image
Originaliteit is niet de sterke kant van deze inzending. Zowel het essay als het ontwerp beperkt zich tot enkele grote lijnen.

De Snikke gait weer noar Stad
Braaf, saai, redelijk en traditioneel zijn trefwoorden die de jury voor deze inzending van toepassing acht. Als alles goed gaat, gaat het goed..

Dynamo
Deze inzending is een beetje te vergelijken met *'Het wilde noorden'*, maar *Dynamo* komt niet verder dan een minder serieus en modieus bestuurlijk verhaal. Het komt allemaal wel erg gemakkelijk over als er van uitgegaan wordt dat het wel goed komt als Hewlett Packard zich in het Noorden vestigt.

For people
Dit is echt een landschapsplan. Het biedt een verstedelijkingsverhaal gebaseerd op de landschappelijke structuur. Maar klopt de schaal wel? Moeten er nog wel zo veel woningen worden gebouwd in het Noorden?
De voorgestelde interventies zijn interessant, maar steeds net misplaatst. Waarom worden er 'new towns' in het Hunzedal voorgesteld en worden ze niet gekoppeld aan de oude linten.
De voorstellen blijven schema, worden geen ontwerp. De koppeling met de Lauwerszee is mooi, maar door anderen beter uitgewerkt.

Gaia industria
Een melkleiding en een windmolenraster zijn wel een mager resultaat van deze ontwerpexercitie.

Gecco met watermerk
De jury ziet hierin niet meer dan een manifest. De presentatie op CD-ROM is, volgens de reglementen van deze prijsvraag niet toegestaan, maar is wel mooi vormgegeven.

Green is the drug and we need to score
Een droom, verleidelijk, maar ook dwingend, een liedje dat niet uitje hoofd gaat, een utopie, een groene natuurzee, maar dan wel bediend door metro en monorail.

Growing image
Deze inzending besteedt monosectoraal aandacht aan energie, maar werkt dat wel origineel uit.

Het noorden, leegte van het westen
Een degelijk verhaal, maar ook wat traditioneel en saai. De benadering van de deelgebieden is vervelend.

Intense
Een aardig gepresenteerd, niet meer dan traditioneel plan, maar met zorg gemaakt.

Koninkrijk der lege landen
Leuk opgezet en mooi gepresenteerd. Ook het essay is goed geschreven. De analyse op basis van de onderscheiding in het functionele en het emotionele landschap is helder. Het netwerk van relaties daartussen is genadeloos neergezet en de jury ziet dat niet als een diskwalificatie. De aansluiting bij de werkelijkheid is voor de jury echter wél een probleem. Bovendien is dit koninkrijk bij nader inzien niet een krachteloze verzameling van wat al eens bedacht is?

Leech Lan
Mooi essay over een wandelaar; een lofzang op het Noorden: ' Laat het toch zo!' zingen deze inzenders. De jury genoot ervan, maar wil het niet bij een lofzang laten.

Leve de leegte
De jury is wel gecharmeerd van deze inzending, omdat het een streekplanachtige kaart biedt van het Noorden als geheel. Die was er door de provinciale opdeling nog niet. De structuurkaart is inzichtelijk en, hoewel het niet echt een nieuw idee is, de uitbreiding van de vaarroutes levert zeker een verbetering van

de huidige situatie op. Door enkele slimme bypasses aan te leggen worden zeilers beduidend minder gehinderd door vrachtvaart.
Als je de provincies nu bij elkaar zou zetten zou je een plan als dit krijgen. Dat is echter ook het bezwaar dat de jury tegen deze inzending heeft. Dit is nu juist het type planning dat we niet willen, omdat gebleken is dat die niet (voldoende) werkt. De aanpak is traditioneel en niet echt innovatief.

Leven als een rups
Hoewel de juiste doelgroep wordt aangesproken blijft deze inzending hangen in enkele gezonde ideeën in een magere regionale context. Presentatie is niet fraai.

MMU1
Deze inzenders gaan wel erg kort door de bocht met een traditionele strategie die alleen via het "web" wordt geïmplementeerd.

MMU2
Afvalheuvels combineren met afgravingen is wel aardig maar niet meer dan een ideetje dat in ons land zeker niet nieuw is.

Moving towards an increase in differentials
Op het eerste gezicht een fraaie inzending met een interessante matrix. De 'differentiating fields' in deze inzending echter zijn in feite een negatie van bestaande landschappelijke waarden, van bestaand gebruik en van aanwezige potenties.

Noordpeil
De inzenders van *Noordpeil* geven blijk van een duidelijke opvatting over 'het lege programma. In een 'testbeeld' wordt per deelgebied en per activiteit een aantal spelregels gegeven. Het blijft echter allemaal wat schematisch. Het sociale gehalte van deze inzending is hoger dan bij veel andere.

Onbestemd verlangen
Het essay bij Onbestemd verlangen is mooi. Ruimtelijke reserveringen zijn nodig, maar laten zich, volgens de inzender, niet ontwerpen, want dan worden het bestemmingen. De jury ziet echter dat dit probleem slechts gesignaleerd wordt en niet opgelost.

Onderdruk Onder Druk
De beschouwing over het thema van deze prijsvraag levert bij deze inzending niet veel nieuws op. De voorstellen voor nieuwe meren en routes lijken conceptueel sterk, maar ondanks een mooi kaartbeeld, is het ontwerp helaas niet echt aansprekend.

Ooster goes on line
De modelmatige aanpak toegespitst op zes gebieden is interessant. De uitwerking beperkt zich echter tot braaf getypologeerde woonmilieus.

Overlaat
Dit plan kiest voor een interessante invalshoek: het water. Dit is echter op een zeer beperkte wijze gebeurd. Welk probleem wordt er opgelost?

Pal Noord
De jury ziet in Pal Noord een weinig overtuigend en flauw aftreksel van het verhaal 'Landschap in acceleratie' van Adriaan Geuze bij de tentoonstelling over West8 in het NAi in 1997. Snappen deze ontwerpers wel hoe het leven in het Noorden is?

Private vices, public benefits
Het komt volgens de inzenders allemaal goed, want het landschap lokt nieuwe interacties uit,ondersteund door overtuigende marketingstrategie en een overheid die zich beperkt tot slechts enkele essentiële milieutaken. Nu de inhoud nog.

Rondje Noordkaap
Het verhaal van Rondje Noordkaap is goed, onopgesmukt en verantwoord, maar niet erg verrassend.

Ruimte voor leegte
De waarde van het essay bij deze inzending staat of

valt met de inhoud van de spelregels. Bij de presentatie daarvan slaat de in het essay beleden vrijheid om in maximale dwang in een keurslijf van maat en getal. De geprezen openheid van het landschap slaat dicht door alle voorgeschreven beplantingen.

Seven

De ontwerpstructuur die in Seven op het ruimtelijk substraat wordt aangebracht is helder, maar niet verrassend. Dat landbouwgrond ten behoeve van 750.000 mensen in een 'Ruralia' kan worden omgezet zonder het leefklimaat in het Noorden geweld aan te doen, wordt noch getalsmatig, noch kartografïsch onderbouwd. Het plan sluit aan bij een modieuze discussie.

STRATErGO sum

In deze inzending wordt er wel heel gemakkelijk van uitgegaan dat het kweken van enthousiasme bij mensen van de veranderingsprocessen in hun omgeving een adequaat middel is bij de implementatie daarvan. STRATErGO sum biedt geen ontwerp, maar een strategie.

Surrounding islands

Er is lof voor de presentatie, maar de meerwaarde van het op 'post-CIAM-wijze' bij elkaar slepen van een programma wordt niet helder.

Tabula rasa

Dit is één van de simpelste, maar daardoor heldere, inzendingen. Dat maakt deze inzending voor sommige juryleden verleidelijk. Voor anderen is het omgeven van de terpdorpen met beplanting helemaal niet zo'n 'romantische fantasie'. Daardoor camoufleer je immers juist deze bijzondere elementen in het landschap.

The hidden coast

Door het op zijn kop plaatsen van de kaart ontstaat een enthousiasmerend beeld van de 'vergeten' Noordelijke kustlijn. Zo wordt de aandacht gevestigd op een nieuwe watertoekomst voor Noord-Friesland. Over de implementatie van dit beeld maakt men zich niet druk.

Waar duizend bloemen bloeien

Bij deze inzending hoort een leuk essay.

Who's afraid of red, yellow and blue

Het is niet een voor de hand liggende keuze om, niet in Drenthe, maar in Noord -Oost Groningen het Groene Hart van het Noorden te situeren. Toch zijn de originele ideeën die in deze inzending worden aangedragen om dit deel van het Noorden meer kleur te geven ieder op zich wel realistisch, op die Zeppelin na misschien. Dit deelprogramma is echter, volgens de jury, waarschijnlijk te mager en ook wel wat clichématig. Wat moeten we met de rest van het Noorden?

WWW

Levert het uit elkaar halen van de verschillende route-systemen meer op dan een verheviging van de topografische kaart?

De inzenders

2X Hortense Heerema, Kirsten van den Berg, Robin Brouwer, Willem de Haas, Ernst Van der Hoeven, Angie Abbink (Amsterdam) en Cristoph Grafe (London, Groot Brittannië)
6° 35' - 6° 45' M. Groenen (Eindhoven) en E. Kolkman (Boxtel)
Activa Passiva E Harbers (Batenburg), L. van Beek (Tilburg), T. van Duijven (Gorredijk)
A forest as a mental void Koen Hauspy (Bazel, België) en Bianca Eibers (Amsterdam)
Apfelmannchen Ute Rodewaldt-Blank en Barbara van Zweeden (Celle, Duitsland)
Aura Hans Snijders (Breda)
BLBW Bert Bandringa (Leeuwarden), Jan van de Bospoort (Paterswolde), Jan Maurits van Linge, Martin van Wijck (Groningen)
Boerenverstand Daniel Ruigrok (Amsterdam), Eric Jongen (Den Bosch), Ferry Pronk (Delft), Rob Sips (Tilburg)
Building that image Richard Visser (Dordrecht)
De ontdekking van de hemel Steven Slabbers, Abe Veenstra, Reineke Wolff, Jan Willem Bosch, Rainer Bullhorst, Ester van Rijs (Den Haag)
De Snikke gait weer noar stad Carola Simon a/b de Barraban, Marc Staal a/b de Barraban (p.a. Middelburg), Reint Staal, Geja Staal, Eva Krishna (Schiedam)
Dynamo Frederique van Andel, Otto Trienekens, Lodewijk Verleisdonk (Rotterdam), Sandra Trienekens (Amsterdam)
For people Jean-Bernard Hunnik (Den Bosch)
Gaia industria Leander van Berkel, Sandra Bos, Arjan Groen, Brigit Huijsmans, Marco van Schaik, Stephen Tas (Nijmegen)
Gecco met Watermerk Jaap Postman, Henk Sjoers Duijst (Deventer), Frank Hart, Goos Lier, Jaap Postma, Marlies Spreen, Miranda Thush, Ronald Zeilstra (Twello), Hogeschool IJsselland
Green is the drug and we need to score Carolina Bonink (Amsterdam), Martijn Drosten (Tilburg), Gert Jan van 't Land (Utrecht), Martin Groenendijk, Erwin Vrensen (Vught), Marjan van den Hoogenhoff (Den Bosch)
Growing image Rinie Hilhorst, Sonja Kuiper, Linda de Lange, Theo Mulder, Mascha Onderwater (Arnhem), Emily Joynes (Nijmegen)
Het noorden, leegte van het westen Wim Boetze, Jan Waal, Harry Berg, Wiebe de Vries, Dienst Landelijk Gebied (Groningen)
Het wilde noorden Kees Gajentaan, Robert Winkel, Piet Vollaard, Jacques Vink, Yves Malysse, Inge Hegge (Rotterdam)
Het zevende project Alex van der Beid, Haiko Meijer (Groningen), Florian Boer (Rotterdam), Jeroen Bosch, Kees Draaisma, Allard Vogelzang, Jan Wiedemeijer (p.a. Groningen)
HOU5 WJ. Diekema (Rotterdam)
Intense Petra Pennings, Kirsti Zwaard, Kim Jonkman, Judith Heerink (Arnhem), Loes van der Vegt (Apeldoorn), Erwin van Egmond (Oosterbeek), Maarten Kaptein (Velp)
Klaar Kimming Eric de Leeuw, Ingrid van Zanten (Steenwijk), Victor Ackerman (Rotterdam), Chris Stuut, Rob Hendriks (Groningen)
Koninkrijk der Lege Landen B.C. Volkers, D.A. de Vries, D.C. van Zelm van Eldik (Wageningen)
Leech Lan Henk van den Berg (Bergum), Freark van der Bij (Oenkerk), Eelke Broersma (Kollummerzwaag), Ruurd Gjaltema (Dokkum), Mare Jansen, Bart Vries, Aline Zwierstra (Leeuwarden)
Leve de Leegte Anita van Staveren (Gouda), Jan Willem Tap (Den Haag), Maarten Witberg (Arnhem)
Leven als een rups J.P Stapel, F Wittenberg, R.S. Groote Bromhaar (Lelystad)
MMU1 Barbara Stack, Dan Chadwick, Penny Ruettimann, Ian Hicklin; Didsbury Village (Manchester, United Kingdom)
MMU2 Damien Talbot, Steve Golding, Steven Kendall, Richie Brook, Nick Warwick, Andy Warrington (Manchester, United Kingdom)
Moving towards an increase in differentials Inge Bobbink, Mark Eker, Ellen Monchen, Joram Schaap (Amsterdam)
Nieuw Laputa Jan Hein Boersma/Arcadis Heidemij Advies BV (Arnhem)
No more Bolero's J.W Hovenier, J.P.F. Wingender (Amsterdam), A.L. Hoornstra, R. van Wingerden (Heemstede)
Noordpeil P.A. van Hoorn, G.S. van Loenen (Eindhoven)
Northern Lights Maurice Nio, Jakko van't Spijker, Frank van der Steen, Ank Bleeker, Yolanda Boekhoudt, Richard Colombijn, Ron Klein Breteler, Rop van Loenhout, Frank Marks, Sander Klaassen, Rose Tzalmona (Rotterdam)
Onbestemd verlangen Eric Luiten (Barcelona, Spanje)
Onderdruk Onder Druk Jan-Hein Biemans, Ellen Groot

Koerkamp, Liesbeth van Kempen, Lex Runia, Dorien Smit,
Martijn Valk, Hans van Vugt (Oosterhout)
Oostergoes on-line 0. van der Heijden, J.Kuik (Tilburg),
J. Pasveer, A. Spanjersberg (Eindhoven)
Overlaat J.Meeus (Arnhem)
Pal Noord Jan Brouwer (Delft), PB Kurpershoek (Beverwijk),
Peter Dauvellier (Den Haag)
Pink is beautiful Meta Berghauser Pont (Amsterdam)
Private vices, Public benefits Richard Kampyon,
Bas van Neijenhof (Assen)
Rondje Noordkaap T.B. Durand (Utrecht)
Roodkapje niet! Anoesjka Volkerts, Marcel van Wezel
(Wageningen)
Ruimte voor leegte Ivo Bastiaansen (Helmond),
Erik van Berkel (Den Haag), Ad de Bont (Tilburg)
SC098 Chris Rankin (Edinburgh, Scotland)
Seven Sabien Thomaes, Stephan Klabbers, Arjan Snelleberg,
Willem-Paul Dreesman, Carlo Speyers
(Delft, Lennaart Sirag (Den Haag), Jeroen de Bok,
Take Vrijlandt (Schiedam)
STRATErGO sum Mattijs van 't Hoff, Xenia Bakker (Delft)
SunVille Kyra Frankort (Breda), Anthony Kleinepier
(Eindhoven)
Surrounding islands Dianne Anyika, Anet Goemans
(Rotterdam)
Tabula Rasa J. Majgaard Krarup (Aarhus, Denemarken)
The hidden coast Ingmar Bisschop, William de Bruijn,
Luc Bruinsma, Lianne van Doesburg, Peter Geerts,
Nicole Pakker, Tom Seebregts, Lars Veenboer (Den Bosch)
Triton Marian van de Hulsbeek, Mathijs Dijkstra (Wageningen)
Vol-ledig Paul Stade (Ulvenhout), Arno van den Hurk,
Willem Oomens, Karin van den Berg (Breda)
Waar duizend bloemen bloeien Pauline van den Broeke
(Den Haag), Ine Waterreus (Rotterdam)
Who's afraid of red, yellow and blue Teddy Buningh,
Abbas Kiani (Utrecht)
Wadland Edzo Bindels, Enno Zuidema (Rotterdam),
Arjan Klok (Delft), Jan-David Hanrath (Den Haag)
WWW Johan van Beek (Sprundel), Marco Farla,
Perry Zijlema (Breda)

Fragmenten uit enkele essays

Fragment uit Aura

» 2. Samenvatting

situatie

de trage leegte

Het noorden manifesteert zich als een uitgestrekte trage leegte. Dit territorium Noord-Nederland is in eeuwen van ijskoude en afzondering ontwikkeld tot een sediment van cultuurlandschappen en eigenheid.

de snelle volte

Snelle transportmiddelen en telecommunicatie genereren een absolute snelheid. Zij verschrompelen de noorderruimte, nederzettingen worden direct op elkaar betrokken. De snelheid van verplaatsing ontkent nagenoeg afstand en maakt van het noorden een massief bouwwerk, ondanks haar open en ijle structuur.

probleem 1:

noodzakelijke vertraging van het noorden

De topografie als sediment van traagheid wordt uitgewist. Waterproblemen in de regio, verlies aan habitats en de starre kustverdediging zijn hier exponent van.

noodzakelijke versnelling van het noorden

De ijle economische structuur van de zwakke aansluiting van het noorden op de economische centra dwingen de regio tot een nieuwe stap van schaalvergroting.

probleem 2:

Ontwikkelingen leiden ertoe dat het communiceren en handelen veel op afstand gaat plaatsvinden. Er wordt een virtuele wereld geschapen die niet meer direct gerelateerd is aan de concrete materie om ons heen. We dreigen ons volledig los te maken van de band met het grote voertuig aarde.

actie 1

De trage leegte en snelle volte worden elk versterkt. De leegte wordt geconditioneerd als een element van traagheid. Aan de volte worden elementen van versnelling toegevoegd.

spons; elemt van vertraging

Het noorden wordt opgevat als een verzameling 'sponzen'. Zij recupereren het landschap door de productie van water, groen en rust en duisternis. Zij bieden een minimum aan zwaartekracht waar men zich enige tijd in terug kan trekken. Door deze functie te bewaken en te versterken blijft de leegte traag.

concorde; element van versnelling

Een uitbreiding van het spoor- en wegennet en investeringen in hoge snelheids infrastructuur verbeteren de aansluiting van de regio met de Europese corridor. De telematica evolueert zich autonoom naar een revolutionaire snelheid van informatie-overdracht. Het leven in deze laag van versnelling staat nimmer stil en accomodeert een 24 uurs economie.

actie 2

De kwaliteit van het noorden is de gelijktijdige beschikbaarheid van de trage leegte en snelle volte, om deze eiogenschappen op elkaar te betrekken worden overdrachtsmachines geïnstalleerd die deze tegenpolen met eikaar verbinden.

kathedraal; transmitter

In de sprong naar de Europese corridor ligt de 'kathedraal' als interval tussen het locale landschap en het verkeer. Het zijn grote clusters bedrijvigheid voor massaproductie en massa-consumptie en volledig geënt op de 'spons'.

micromega; transmitter

De 'micromega' is een micro-woonwerkplek die door electronica toegang krijgt tot de megawereld. De 'micromega' groeit op de 'spons'.

strategie

Korte termijn vraag (2020) en de zeer lange termijn processen (2100) zijn twee aparte planlagen. Strategie is om af te koersen op een basisnetwerk op de middellange termijn (2050). Dit basisnetwerk komt door korte termijn acties tot realisatie en is in staat de vraag op langere termijn te accomoderen. «

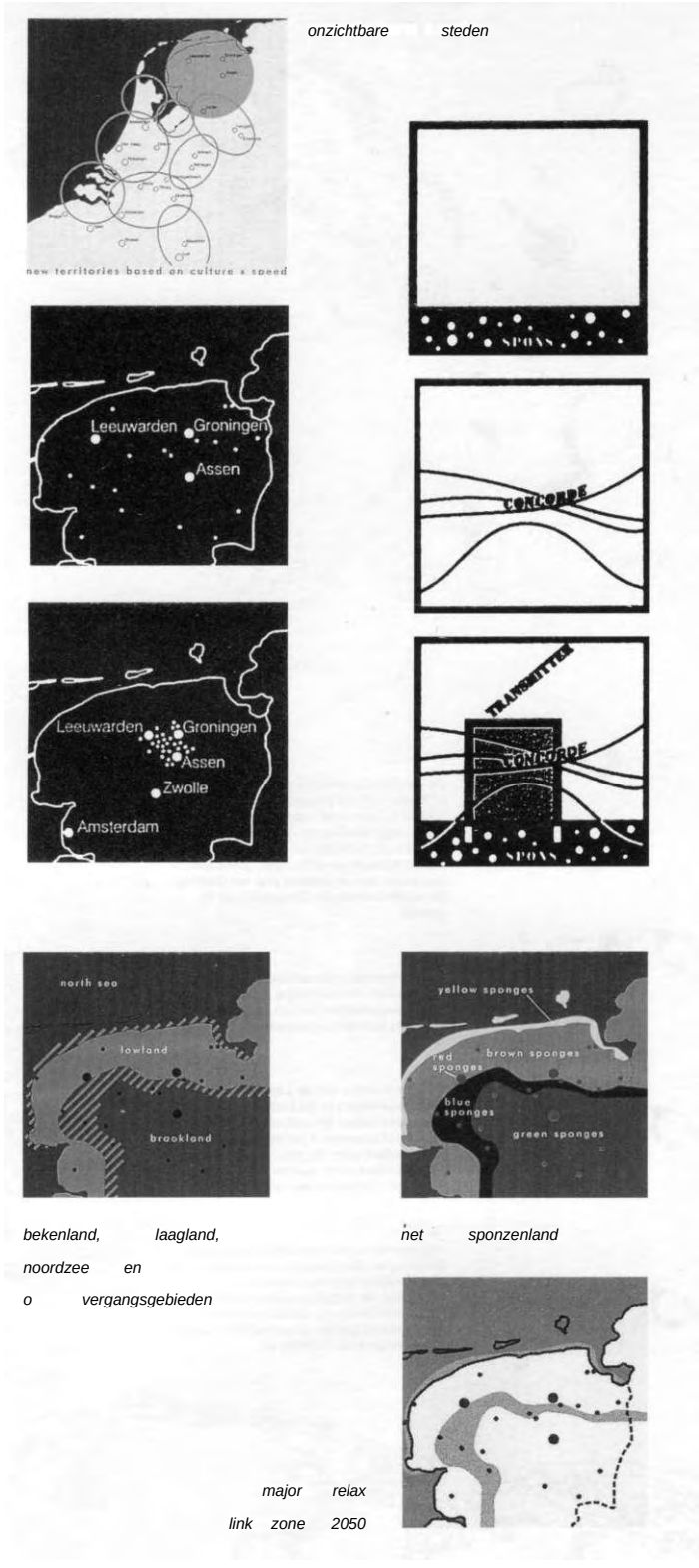

Fragment uit Wadiand

» OPDRACHT

"Met deze prijsvraag vraagt de Eo Wijers stichting aandacht voor planologische lage drukgebieden als het Noorden van Nederland. Wat betekent 'een leeg programma' voor de mogelijkheden om de eigen kwaliteiten van een gebied als het noorden te kunnen exploiteren?"

Dit uitgangspunt van de prijsvraag breekt met de gangbare opvatting van de ruimtelijke ordening, waarin geheel Nederland een op economische en demografische groei gerichte toekomst heeft. Expliciet stelt de prijsvraag organisatie daarmee een ruimtelijke ordening van Nederland voor die uit gaat van Nederland als een palet van gebieden met een diversiteit van toekomst- en ontwikkelingskansen. Deze meer genuanceerde opvatting over de ruimtelijke ordening van Nederland biedt de mogelijkheid maatschappelijke ontwikkelingen en lokale kwaliteiten op elkaar af te stemmen en te optimaliseren.
Een palet van verschillende regio's gaat verder dan de opvatting: "iedere regio voor zich". Het palet onstaat bij de gratie van contrast en meerkleurigheid. Dit totaal is het resultaat van bewuste keuzes.

PALET

Welke positie kan het noorden van Nederland innemen binnen het palet van Nederlandse regio's?

- **Rijnmondgebied:** transito, logistiek, industrie, de wereld-haven; "in 1997 zijn er in de de Rotterdamse haven weer meer goederen overgeslagen dan in het jaar daarvoor";
- **Rivierenland** weeft zich door Nederland. Het is een net van rivieren, dijken, uiterwaarden, nieuwe natuur en mooie stadjes dat zich als 'nationaal park' kan uitstrekken over grote lengte;
- **Booming Brabant;** de grootste ontwikkeling van werk-gelegenheid en economische groei vindt hier plaats;
- **Randstad:** hier is de druk op de ruimte en de bevolkings-dichtheid het grootst, overladen programma's kenmerken de planning;
- Zeeland: sunbelt van Nederland: deltawerken, surfers, Renesse; ieder weekend het Ruhrgebied op bezoek.

Het aanwijzen van Noord Nederland als landsdeel waar krimp in plaats van groei, het leidende principe van de ruimtelijke ordening is, biedt kansen om het een unieke LANDSTREEK te laten worden. Binnen het palet van regio's is het Noorden de landstreek waar de dynamiek van de economie plaats maakt voor rust en contemplatie, waar de stedeling tot rust komt, waar de natuur floreert, waar de aktualiteit van alledag overvleugeld worden door de overweldigende ervaringen van het landschap.

KRIMP

Dit toekomstbeeld voor Noord Nederland berust niet op een laissez-faire maar vergt een ambitie op het hoogste nivo.
Wanneer is leegte meer dan alleen verlatenheid en betekent krimp niet verloedering?
Wanneer overstijgt het dwalen door het landschap het volgen van vijftig rode paaltjes?
Wanneer is natuur weer gewoon een kwelder of een wad en niet een reservaat met een gidsoort?
Wanneer kan het Noorden zich meten aan de ruigtes van Europa, zoals :

- De Ardennen als paradijs van valleien, bossen en stadjes aaneengeregen door rivieren en beken;
- Les Landes waar eindeloze dennenbossen samen gaan met een huizenhoge branding, duinen en mosselen of;
- De Schotse Hooglanden met onmetelijke heides, fjorden, een monster en forellen.

Dit lijkt alleen mogelijk als krimp wordt opgevat als een operatie van nationale betekenis. Krimp betekent voor Noord Nederland verlatenheid en grootschalige en overweldigende natuur.
Krimp genereert daarmee nieuwe condities voor nog ongekende leefmilieus.
Uitbouwen van het aanwezige getijdensysteem van de Waddenzee vormt de motor voor de ontwikkeling van dit nieuwe land: WADLAND «

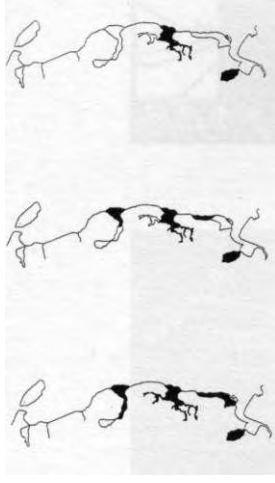

T=1
De ontwikkeling van Blauwe Stad wordt onderdeel van het stroomgebied van de Dollard. Lauwersmeer wordt Lauwerszee: het getijde krijgt een nieuwe kans en reikt met het Reitdiep via Zoutkamp tot aan de universiteitswijk van Groningen. Zomerstad is bereikbaar met de busboot overhel Reitdiep. De eerste buurten van Zomerstad zijn in gebruik.

1=2
De Nieuwlanden stromen vol tot aan Leeuwarden. De noordelijke akkerbouwgebieden worden uit produktie genomen voorde Eemslanden.

T=3
Dokkum komt ligt aan de Lauwerszee en wordt opgenomen in het busboot-netwerk. Zomerstad nadert zijn voltooiing, het krijgt een drijf-in bioscoop in het Robbengat. De Nieuwlanden reiken tot Sneek. De Elfstedentocht wordt voor de vijfde keer verreden over het nieuwe parkoers.

T=4
Wegens het succes van WADLAND volgen Duitsland en Denemarken het voorbeeld. Ook Noord-Holland krijgt een doorbraak: Amstelzee. De Dollard-stroom reikt tot Nieuweschans aan de Duitse grens. Het stroomgebied van de Lauwerszee en van de Nieuwlanden groeit volledig uit.

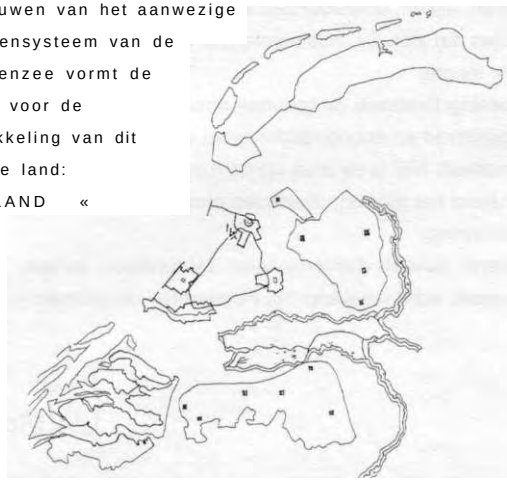

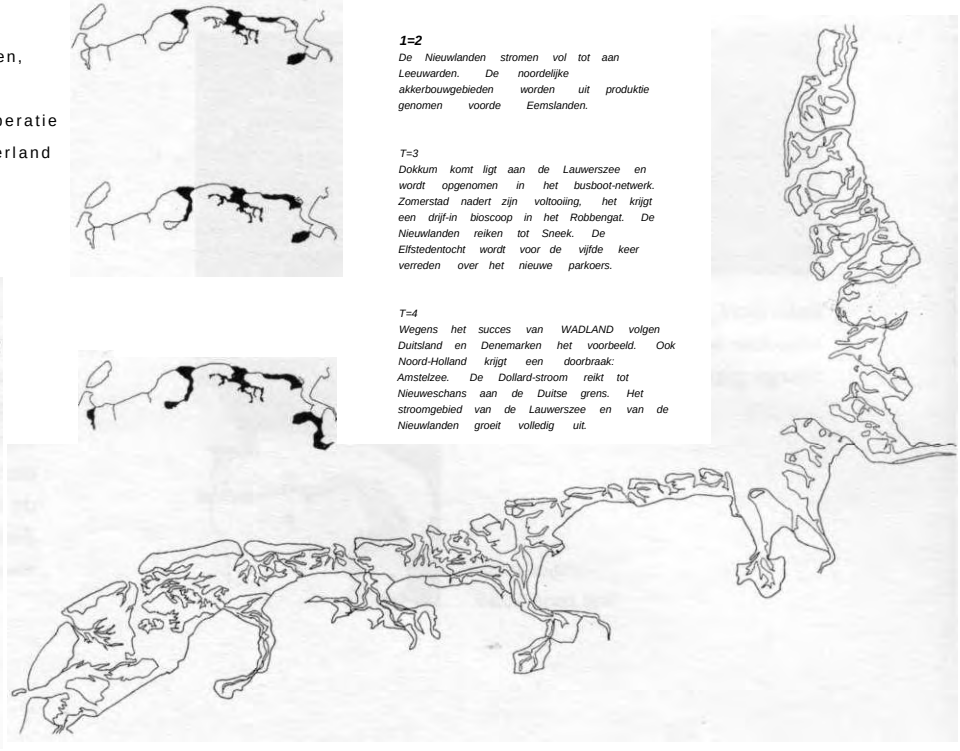

Fragment uit Vol-ledig

» WAAR GAAT HET OM

De prelude

Ondanks dat er geen sprake is van een kwantitatief ruimtelijk programma zijn er in het Noorden van Nederland processen waar te nemen met een grote ruimtelijke impact. Boeren gaan op zoek naar andere bronnen van inkomen zoals lucratieve houtteelten, grond voor stront, nevenactiviteiten bijvoorbeeld de vakantieboer, de autoboer en de botenboer. Dorpen die enerzijds leeglopen en anderzijds dorpen die groeien door het 'wilde wonen' en zich omvormen als nieuwe buitens. Gemeenten die hun poorten openstellen voor iedere vorm van werkgelegenheid. De gevolgen van deze processen, transformaties van het landschap, zijn diffuus en ongeordend. Door de relatieve traagheid van de veranderingen staan de processen vrij op zichzelf en zijn ze losstaand,
Vrij van welk ingrijpen dan ook.

De identiteit van het Noorden, cultuurlandschappen, gave landschappen, differentiatie, natuur en landschap, biodiversiteit, open ruimte, stille ruimte, schone lucht zorgen ervoor dat kleinschalige initiatieven van nieuwe
vormen van wonen, werken en recreren kunnen ontspruiten. Het contrastrijke gebied met overgangen tussen droog en nat, stad en dorp, cultuur en natuur, groot- schalige en kleinschalige landschappen is boordevol rijkdommen. Rijkdommen die benut kunnen worden.
De idee dat het afwezig zijn van een ruimtelijk programma automatisch ook een leeg programma inhoudt is daarom ook niet juist. Dynamiek is altijd aanwezig. Bovengenoemde processen duiden juist op de aanwezige dynamiek en daarmee op een programma. Gebruik maken van de aanwezige rijkdommen en de dynamiek, daarin ligt de nieuwe kracht van het Noorden. Het Noorden is VOL en LEDIG.

ZIENSWIJZE

Vooruit en terugkijken
door een prisma

Het landschap is een resultante van natuurlijke (ecologische) en menselijke
(economische en sociale) systemen, een moeizame strijdlustige driehoeksrelatie in tijd en ruimte.

Er is een samenhang tussen de vorm van het landschap en het maatschappelijk leven: het landschap vindt zijn oorsprong in een vorm waarin de werkelijkheid als historische ontwikkeling wordt gerepresenteerd als ontworpen object op basis van de genoemde systemen, Literatuur, kunst, inkomensverdeling en bedrijvigheid vormen evenzeer een afdruk van dit krachtenspel. De driehoeksrelatie tussen het ecologische, economische en sociale systeem kan ook verbeeld worden als een prisma. Kijkend door het prisma ontleedt het maatschappelijk leven zich in een aantal kleurrijke voorstellingen, het landschap is daar één van. «

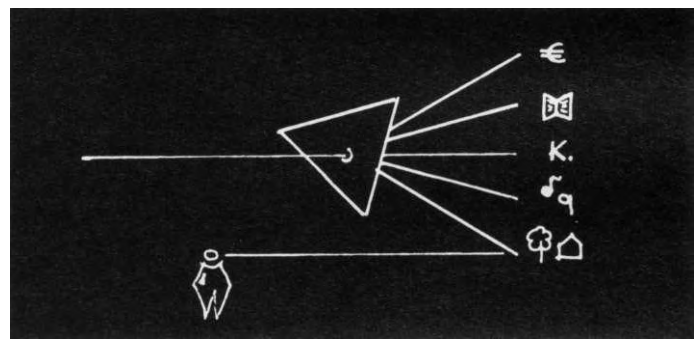

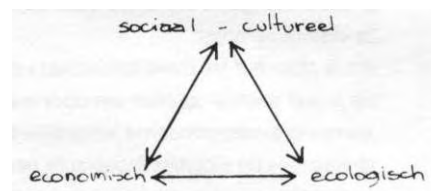

Fragment uit Nieuw Laputa

» Variaties op Tijd

de ontdekking van Nieuw Laputa

Foto

Honderden pagina's tekst, kaarten en literatuurverwijzingen over Oostergo in de Middeleeuwen, maar die foto's blijven hangen.. Ze zijn niet in Oostergo genomen en dateren natuurlijk ook niet uit de Middeleeuwen. Ze laten beide de terp Knudswarf op Gröde in Noord-Friesland zien. De ene is genomen tijdens de stormvloed van 20 september 1935. Het land is overstroomd, het vee is op de terp gebracht, de mensen zitten zo op het oog veilig en knus binnen. De andere foto is 24 uur later genomen. Het land is weer droog, het vee loopt in de wei. Aan de schaduwen te zien, is de bewolking weggetrokken; de kinderen pakken uitgelaten de ruimte die het water ze gisteren nog had ontnomen. Hoewel nog dezelfde, heeft de ruimte toch ook weer wat nieuws; schoon gewassen, net zoals de jurkjes van de kaatseballende meisjes. Vader heeft de rekstok wat lager gezet; gisteren stak hij in zijn hoogste stand nog net boven het water uit Nu kan het jongetje laten zien wat hij allemaal kan. Vader kijkt toe. Op de achtergrond is een molen zichtbaar als enige, door de wind aangedreven, gemechaniseerd element in de agrarische gemeenschap.

Bedoeld als actuele illustratie van het leven op de terpen in de Middeleeuwen, ademt het beeld eigenlijk vooral een soort negentiende eeuwse, of liever fin-de-siécle-romantiek uit. Het soort romantiek waar we vooral zo tegen de Kerst verzot op zijn. Nog onaangetast door het vooruitgangsdenken en de zich versnellende levensritmen van de eerste en tweede industriële revolutie (het is 1935) leeft een hecht gezin in perfecte balans met de natuur. De moderne tijd is hier nog niet begonnen. Zo lijkt het tenminste, want misschien staat de tractor gewoon binnen, liggen de electricteits- en telefoonkabels onder de grond en fungeert die lange mast als radioantenne (of hebben ze distributieradio).

Als je door het leesbare landschap van noordelijk Oostego trekt, zie je wel degelijk sporen van door mensen gemaakt tijd; met de spanning tussen moderne windmolenmasten en de met afrikaantjes en viooltjes ingeplante perkjes aan de voet ervan wellicht als aandoenlijk hoogtepunt. Alsof de windmolenreus zich hier thuis moet gaan voelen; op dient te lossen in de huiselijke korrel van het vestigingspatroon. Of anders wel het veilig in de oksel van de verhoogde zeedijk weggedrukte Wierum. Het gebied blijft ook door dit soort over elkaar heen schuiven van schaal en tijd het gevoel geven dat er ergens een gat gevallen is. Maar, bij nader inzien is er vooral veel wat je niet (meer) kunt zien. Over het verdwijnen van tijd. «

Not afraid of the empty programme! Future visions of Northern Netherlands

Summary

In post-war spatial planning and policy the north of the Netherlands has been invariably perceived as a problem area. The relative emptiness of this area in contrast to the absolute fullness of the west of the country has been for decades for many planners and administrators an exasperating reality.
They make every effort to eliminate this inequality with so-called 'overspill scenarios'. The question is whether the north of the country is best served in this way.
No, say the organisers of the fifth Eo Wijers open competition. The north should not seek its future in the west but in its own possibilities. It possesses numerous specific potentials and qualities which at present are insufficiently exploited.
From this starting point designers and planners at home and abroad were asked to develop visions for an alternative spatial development of Northern Netherlands. They could not base their visions on an extensive programme of demands with, for instance, targets of numbers of new dwellings, or services or kilometres of infrastructure. On the contrary. This type of programme was absent, the only given was one million hectares of prosperous Northern Netherlands.

Open competition assignment

In the north of the Netherlands several gradual but fundamental changes are taking place. These are largely unrelated to the phenomenon of the retreating public sector.
The situation in the agricultural sector is one in which farmers are adapting their entrepreneurial style. On the Drents plateau the farmers are pursuing all kinds of extra activities so that the stylish 'esdorp' landscape is becoming smaller and smaller in scale. In large parts of Groningen the openness of the landscape is disappearing because many farmers are choosing, as a consequence of European subsidies, more lucrative timber production .
Environmental measures or incentive measures are often introduced without any relationship to spatial policy, but they do have considerable spatial implications. There are, for example, relationships between farmers in the North and in Brabant. The intensive cattle farmers in Brabant need land for manure.
All kinds of services have disappeared from the small villages in recent decades. With the freezer and the car the inhabitants of these villages have found their own adequate solution to this. The small villages are not becoming depopulated, however. Social life is there very vibrant.
'Unplanned housing' is commonplace in the North. In every village white houses, designed from a catalogue and built by individual owners, are springing up.

These processes are taking place largely autonomously and on the basis of hundreds of separate individual decisions. According to the Eo Wijers Foundation the contribution of designers and planners to the guidance of these types of transformation could be extremely useful. For that reason the foundation organised in May 1997 an open competition for designers and planners under the motto 'Who is afraid of the empty programme?'.
The starting point was the proposition that Northern Netherlands would benefit from developments based on its own possibilities. A type of Randstad-derivative strategy dependent on the Randstad must not be followed. The situation of the area in the lee of the large urban centres is no longer perceived as a

problem but as a potential. This position could, for example, be an ideal laboratory for the transition to a sustainable society. The competition entrants were requested to develop a method of approach to the problem outlined and to link this to the spatial development of a particular area in the North. As many as 57 teams of landscape architects, urban designers, architects, planners and artists submitted entries to the competition. Most of these provided a vision of the development of the whole of Northern Netherlands in the next century. This vision was Dongeradeel or Hoogeveen-Het Oude Diep.

Results

The fifth Eo Wijers open competition may be regarded as a success. Never in such a short period of time has there been so much intensive thought devoted to the spatial planning of the North by so many designers and planners. Altogether the entries formed a rich harvest of new methods of approach and lines of thought. Many of the entrants were able to translate the abstract competition assignment, formulated mainly for professionals, into attractive images of the future of the plan area. Further analysis will show whether this wealth of ideas leads in reality to alternative visions on the spatial development of Northern Netherlands that can be taken seriously.

Of the 57 competition entries 9 were finally awarded prizes by the jury.

A shared first prize each of 20,000 Dutch guilders was awarded to the entries with the mottos *Aura* and *Wadland. Aura* was submitted by Hans Snijders from Breda. *Wadland* was submitted by Edzo Bindels, Enno Zuidema (from Rotterdam), Arjan Klok (from Delft) and Jan-David Hanrath (from The Hague).

The second prize of 10,000 Dutch guilders was awarded to the entry with the motto *Vol-ledig,* sent in by Paul Stade (from Ulvenhout), Arno van den Hurk, Willem Oomens, and Karin van den Berg (from Breda).

The third prize to the value of 5,000 Dutch guilders goes to *Nieuw Laputa,* sent in by Jan Hein Boersma (Arcadis Heidemij Advies, from Arnhem).

The jury awarded 5 incentive prizes, each of 5,000 Dutch guilders, to:

Het wilde noorden, sent in by Kees Gajentaan, Robert Winkel, Piet Vollaard, Jacques Vink, Yves Malysse and Inge Hegge (from Rotterdam).

Pink is beautiful, sent in by Meta Berghauser Pont (from Amsterdam).

SC098 sent in by Chris Rankin from Edinburgh.

SunVille sent in by Kyra Frankort (from Breda) and Anthony Kleinepier (from Eindhoven).

Triton sent in by Marian van de Hulsbeek and Mathijs Dijkstra (from Wageningen).

Aura, first prize

The compilers of Aura establish that the North manifests itself as a vast emptiness, but that fast transport modes and telecommunication shrink the space in the North. By connecting these two phenomena to each other Aura wishes to ensure that the North does not 'miss the economic boat' but also guarantees the lasting tranquility, space and beauty of the old man-made landscapes.
That means introducing restrictive rules on the spatial development of large parts of the North (the Sponges), but also allowing an autonomous development of telematics, an expansion of the road network and investments in the high speed rail infrastructure (the Concorde), so that the position in the world economy is guaranteed. Instead of the traditional urban and provincial boundaries a new territorial and cultural whole emerges; an invisible city, the Aura of the North.

Wadland, first prize

The compilers of Wadland see the North as a part of the country where shrinkage, instead of growth, must be the guiding principle for spatial planning. According to this plan the North will develop into one of the great wildernesses of Europe. To develop the area into one with the allure of the Scottish Highlands, the Pyrenees or Les Landes a large scale spatial intervention is proposed. The tidal system of the Wadden Sea is the motor of the development of Wadland. To start with a number of controlled breaks in the existing sea defences are necessary. These result in the Wadden Sea penetrating into the land as far as Alkmaar, Leeuwarden, Dokkum, Groningen and Oldambt. At Leeuwarden and Groningen new conditions for urban development and the location of firms are created. The old sea dykes around the new catchment areas are reinforced where necessary.

Vol-ledig, second prize

In Vol-ledig a thorough analysis and a wealth of local interventions are presented, related to an outline regional plan. From the north to the south six new landscape types are distinguished. The 'Land of Islands', where abandonment is the key word, contains the Wadden Sea islands. In 'Land of the Edge' the natural ecosystem between water and land along the Wadden Sea coast is rejuvenated. 'Land of Knowledge' with its rich sea clay polders is developed in the name of innovation.

The fenland area is introduced as 'Land of Waters' as a mix of housing, cattle rearing and water reservations. The Fries-Drents boulder clay plateau is renamed 'Land of Springs' or The Preserved Land. Here simplicity is the catchword, economic activity is mixed with nature areas and a small scale landscape with woodland, heathland, meadows and arable land is the frame of reference. Experimentation is the motto in the 'Land of Freedom'. Here the rationally reparcelled fenlands provide space for the free market and pioneers.

Nieuw Laputa, third prize

Nieuw Laputa is an unpretentious and well-chosen entry in which the whole path from analysis to plan can be followed. In addition the emphasis is on water management.
Nieuw Laputa tackles the way in which the agricultural problems can be solved partly by relating them to the problem of the ground water becoming brackish. The compilers of Nieuw Laputa imagine that the man-made landscapes of the North are transformed in the next century into a new production landscape in which water management will be a motor for a new functionality. The problem of the brackish marshland is evident over a much wider area. In this sense Nieuw Laputa is important to the whole coastal zone.

SC098, incentive prize

The starting point of SC098 is: perpetrate a range of interventions to provoke developments other than agricultural ones and to allow a new multi-functional man-made landscape to emerge. A distinction is made here between the different types of intervention. Strategic interventions such as the construction of paths and roads, experimental and commercial forestry and sand excavation are fairly obvious. Nomadic interventions such as a biodiversity farm are more original.
The approach in which many separate non-governmental organisations are concerned involves people personally in the landscape. It represents renewal of the rural areas by means of all sorts of small incentives.

SunVille, incentive prize

With an impressive presentation, the qualities of the North are praised by the nomadic citizens of the world who are searching for a place somewhere where they can pleasantly while away their old age. The world map in the background is intriguing. The compilers introduce a private firm which leases part of the Netherlands. SunVille is brilliant and cheekily parasitic but with an open face.

Triton, incentive prize

Triton is a remarkable entry. It offers a real plan for the North as a whole. The compilers have taken water management as a basic condition for the spatial development. The plan comprises two regulatory principles, the abiotic system and the economic system. In the fenland areas the ground water level in the polders must be lowered because the peat settles more and more. This lowering of the water level reinforces, however, this settling process, so that a lowering of the water level is continually necessary. In Triton it is proposed that this process should be reversed and the water level in the polders should be raised so that new lakes emerge from which villages, sited on surface sand deposits, protrude.
Triton is a good building block for the way in which water systems can be involved in the spatial planning of the North.

Interventions, impulses, rules and roughness

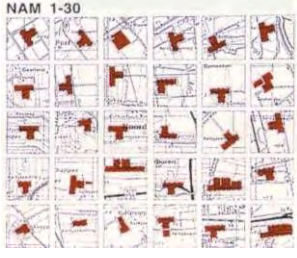

This open competition may be regarded as a success. Never has so much intensive thought about the spatial development of the North in such a short space of time been generated by so many designers and planners. Altogether these entries form a rich harvest from which the jury has plucked an attractive bouquet. This harvest will, just like other open competitions, be a stimulus to the development of the discipline of spatial planning.

The jury recommends that the results of this open competition be studied in particular by politicians, policy-makers and interest groups in the North and in seat of government in The Hague. Further analysis will show that this wealth of plans and ideas can form an important contribution to a successful policy mix in practice.

New concepts for the rural areas

The standard of presentation of the entries was in general high. Among the essays can be found many interesting tales, some even of literary value. In terms of content too the entries have a great deal to offer although many were very keen to create new nature areas and many gave the impression of only 'playing with society'.

The four scenarios drawn up by the Dutch National Spatial Planning Agency in the context of its 'Netherlands 2030' project all have one representative in the entries. In *No more Bolero's* the contrast between town and country, following the 'City Land' scenario, was very great. Just as in 'Park Landscape' the transition between town and country in *For People* is subtle. The possibility exists for everyone to live in green areas. The freedom that firms, institutions and individuals have in *Private vices, Public benefits* to be able to develop their own initiatives, virtually without any government interference, is the basis of the 'Palette' scanario. Just as in 'Flow Country' the development of the North in *Triton* is strongly linked to the clustering of infrastructure which must be the motor for all types of economic activity in a supra-regional 'transport corridor'.

The contours of new concepts for spatial planning in rural areas can be detected in the entries. Alongside traditional landscape plans approaches to rules, impulse-plans and marketing strategies can be recognized.

Some entrants dared to present a new planning structure for the North as a whole. An interesting example of this is *Aura* which divides the North up into five 'sponges' in which land use and

water management are linked to each other in different ways with special attention for the transitional areas. *Vol-ledig* distinguishes seven zones with a variety of starting points for planning. *Northern Lights* sees the North transected by a 'Vital Valley', the development zone along the A7 and in the fenlands. *Triton* develops its plan on the basis of an economic and abiotic structure, of which especially the latter is developed in detail with the future in mind.

Underepresented

Why did only a few entries *(Overlaat, Gecco, Pal Noord)* give consideration to the rise in sea level, soil settlement (becoming brackish) and climate change when these processes are essential for the North?! Northern Netherlands is situated on the Ussel lake and behind the coastal defences and in the long term adequate solutions will have to be found!

The water level of the polders in Friesland was included in the planning only in *Triton* and *Nieuw Laputa.* They were right because we always have to ask ourselves in everything we do what the implication is for the water system. It has already been stated that drinking water will become a scarce commodity world-wide. In the Netherlands too the price of water will be as high as crude oil in the next century.

Little was said about the existing urban areas. *No more Bolero's* and *For People* are exceptions to this. The social, economic and cultural importance of the cities seemed to be ignored. Planning based on urban centres in conjunction with vibrant surroundings is fairly obvious, isn't it? By improving the quality of the space between the villages and small urban nuclei you can possibly offer an alternative to the 'mould' that grows because new houses are allowed to be built on the edges of the villages. This type of expansion of the villages is now often characterised as uncivilised and lacking in style.

A mistake that is often made is that the 'emptiness' of the North is seen from a national standpoint and the enormous variety in the North is ignored. Sometimes that is a result of unfamiliarity with the North. Sometimes also it is nostalgia.

Most of the entries do say something about the type of agriculture that can be envisaged in the North in the future. Barely a single entry, however, knew how to translate the developments in agriculture into a spatial plan. In this respect the jury did recognize that the agricultural sector itself is not

clear about its programme. *Pink is beautiful* is one of the few entries that builds on the basis of an internal agricultural logic - albeit a very specific form. This plan shows, however, immediately the danger of an agriculture which by intensification and increase of scale destroys the countryside and shrinks the production space.
Does agriculture no longer inspire the present generation of planners? Has the distinction between landscape architecture and agriculture as it has grown up in the landscape development tradition now become blurred? Is agriculture no longer a guiding principle for the landscape?

Zoning

A number of sound, but not so new, landscape plans were submitted *(Intense, Surrounding islands, Koninkrijk der lege landen, Building that image, For People).* Others remained largely stuck in the analysis of the landscape and hardly managed a proposal *(Gaia industria, Het noorden, leegte van het westen, De Snikke gait weer naar Stad, 2X, Leech Lan). Leve de Leegte* is an integrated plan of action for spatial development similar to a classic regional spatial plan, but then crossing provincial boundaries.
In traditional plans landscape zoning is the basis for the allocation of types of land use in space. This zoning is often based on the foundations of water management *(Gecco). Overlaat* involves the whole of the North Sea coast of Holland and Friesland in its plan.
In other plans an alternative zoning for the area is used as the basis of the planning for the whole of the North *(Vol-ledig).* In *Wadland* a whole new coastal zone is added from which the rest of the North could benefit.

Impulses

Some planners make a grand gesture. *Onderdruk Onder Druk* proposes a number of new lakes and *Wadland* proposes a future in which the tidal Wadden Sea expands southwards, as a result of which the Middel Sea returns and the Lauwers Lake becomes once again the Lauwers Sea.
In many plans people regard parts of the North as experimental regions for innovation or for recycling existing landscape elements. There are also several plans that have the character of a suggestion box entry. They devise, on the basis of an interesting but mostly limited approach, for instance a plan for energy cultivation *(Growing image),* continuation of natural gas exploration in the landscape *(HOU5),* waste treatment *(MMU2)* or new functions for large farms in polders *(Klaar Kimming). The Hidden Coast* takes the coastal dyke as its point of departure for a plan.
Some see such proposals as part of an 'impulse strategy'. A series of small initiatives, encouraged by the authorities or not as the case may be, will revitalise the North. *Leech Lan* advocates an approach to spatial policy in which exactly those 'bottom up' initiatives are encouraged. Some entries limited themselves not only to a single impulse but provided a lucky dip of ideas *(Vol-ledig, SC098, Triton, Who's afraid of red, yellow and blue).*
Many entrants expect considerable economic growth to take place in the North as the infrastructure is improved. They proposed linkages to the Randstad and other West European economic centres via high speed trains or more futuristic forms of transport *(Aura, Gecco, Green is the drug, SunVille, Waar duizend bloemen bloeien).*

Rules

In the competition programme planners were challenged to propose an approach to autonomous, often very gradual processes of change. It was suggested that a change of rules could be an alternative perspective to traditional planning. *Het wilde noorden* provides the most direct answer to this question. In the strategy of this entry the processes of change are followed as autonomous developments. Time will tell whether the developments indicated can be a starting point for additional interventions. *Dynamo* proposes a platform with a dynamic function for new private initiatives. A change of rules can also be recognized in *Noordpeil, Ruimte voor Leegte and MMU1. Apfelmannchen* and *STRATErGO sum* seems to want to place the emphasis on rules which people themselves can involve in planning.
De *ontdekking van de hemel* provides a box of building blocks that can, in the opinion of the compilers, be used in a positive way as an alternative to the house out of the catalogue that causes a 'mould' in the rural areas. In many other plans 'unplanned housing', whereby individuals have a great deal of freedom with respect to where and how they build their houses, can be recognized *(Seven, Leven als een RUPS, Moving towards an Increase in Differentials* and *Oostergoes on-line).* In

one of the plans Carel Weeber actually smiles on us. *SunVille* and *Private vices, Public benefits* see the rules of the free, world market as the motor of the desired developments.

Several entries link a set of rules to the zoning of the North into different areas *(Aura, Northern Lights, Activa-Passiva, 6°35'-6°45', Nieuw Laputa, Pal Noord).* Often this approach is linked to a strategy with 'speed up' as motto and 'slow down' if that is necessary. Often the ministries of 'Innovation and Acceleration' and 'Consolidation and Self-satisfaction', which the West 8 planning consultancy presented in the Groninger Museum in the summer of 1997, are echoed in these entries.
Vol-ledig, Northern Lights and *Aura* also deal with the way in which the rules can be applied. In these entries the rules formed the basis for negotiations between the administration and different actors with all sorts of initiatives.

Nostalgia or desire

Many entrants appear to be charmed by the North. Sometimes their love of the landscape goes so far that they will only observe and not intervene. The compilers of *No more Bolero's* want to keep the countryside free from urban developments. The great cultural challenge is according to them in the city.

There are also in this open competition the ramblers who point to the value of the landscape as a world to be experienced *(Roodkapje niet! Rondje Noordkaap, BLBW, WWW).* Often the essential problem for these entries is alienation between people and their surroundings, or the inaccessibility of the landscape. Other 'non-interveners' such as *A forest as a mental void* and *Tabula Rasa* choose an artistic approach. The latter proposed circular woodlands surrounding a series of terp (mound) villages. Incidentally it was noticeable that not many land art plans were submitted.
Some entries choose a reservation strategy; in the short or long term the North is 'in the waiting room'. Let the urban ring in the rest of the country continue to grow and reserve intelligent space in the beautiful North which has not yet been given a function; keep it for later *(Onbestemd verlangen).*

And then there are tempting plans such as *Wadland, Het zevende project and Green is the drug and we need to score.* These sketch inspiring images. In these plans too the identity of the landscape is the basis of the plan. This identity is based not only on the highly valued old man-made landscapes in the North. They also wish to see an inspiring future image of plans that rise above everyday problems and the obvious.

Project NOORDXXI, Quality by Identity beyond traditional spatial and economic development

Wie is er bang..?

De resultaten van de Vijfde Ideeënprijsvraag van de Eo Wijersstichting zijn een onderdeel van het project NOORDXXI, een breed opgezet transnationaal uitwisselings- en kennisproject over ruimtelijke ordening rond de Noordzee. Het totale project NOORDXXI (volledige titel: Quality by Identity, beyond traditional spatial and economic development) wordt uitgevoerd in het kader van de Interreg 110 regeling voor de Noordzee regio. Naast Noord Nederland zijn twee Schotse regio's: Aberdeenshire en East Lothian, twee Noorse regio's: Buskerud en Ostfold en een Zweedse regio: Vastra Gotaland, bij het project betrokken.

Identiteitsstrategie

In al deze regio's is de ruimtelijke ordening veelal gebaseerd op een op de steden gericht beleid. De regio's die bij het Project NOORDXXI zijn betrokken hebben gemeenschappelijk dat ze juist tussen de stedelijke centra en de periferie van Noordwest Europa liggen. Vanuit deze zogenaamde intermediaire regio's is er een toenemende vraag om een eigen koers te varen en een ruimtelijk beleid te ontwikkelen die gebaseerd is op de identiteit en kwaliteit van de regio's zelf. In dit NOORDXXI-project hopen de betrokken regio's gezamenlijk deze zogenaamde identiteitsstrategie uit te werken.

Om dit te bereiken is een traject uitgezet waarin de uitwisseling van kennis, expertise, methoden en technieken centraal staat. In iedere regio worden lokale projecten georganiseerd. In Noord Nederland is Stichting NOORDXXI verantwoordelijk voor de organisatie van het lokaal project. Dit Noord-Nederlandse project geldt als pilot project voor de andere regio's.

Imagination

Zo laat Noord Nederland de overige regio's kennismaken met een methode als de ideeënprijsvraag van de Eo Wijersstichting. Onder het kopje 'Imagination' introduceert de Eo Wijersstichting een methode om het denken over vraagstukken in de ruimtelijke ordening te stimuleren. De plananalyse van de prijsvraag *Wie is er bang voor het lege programma?* moet resulteren in het in kaart brengen van nieuwe planconcepten voor het Noorden. Deze analyse vormt een bijdrage aan het internationale project, waar een prijsvraag en de bijbehorende analyse voor zover bekend een nog onbekende aanpak is in de ruimtelijke ordening.

Naast de ideeënprijsvraag ('Imagination') bestaat de Noord Nederlandse bijdrage uit het project *Dorpslandschappen* ('Policy'), de organisatie van een brede discussie over ruimtelijk-economische positie van Noord Nederland ('Know-How'), en een kindermanifestatie ('Future'). In de andere regio's vinden soortgelijke projecten plaats.

Standing Conference

Het project NOORDXXI wil een bijdrage leveren aan de discussie over ruimtelijke ordening in de landen rond de Noordzee. Door middel van een zogenaamde Standing Conference, een doorlopend creatief debat, hopen de deelnemende partijen dit te bereiken. In december 1998 was de eerste grote bijeenkomst in het project NOORDXXI in Groningen. In maart 1999 verplaatst het gezelschap zich naar Drammen, Noorwegen, waarna de projecten in de regio's beginnen. Aan het eind van de rit, in 2000, moet dit project een inspirerende bijdrage kunnen leveren aan de Spatial Vision, die voor het Noordzeegebied in ontwikkeling is.

Project NOORDXXI Quality by identity, beyond traditional spatial and economic development

Who's afraid..?

The results of the Fifth Eo Wijers Open Competition are part of the project NOORDXXI, a transnational exchange and knowledge project on spatial planning in the Northsea region. The project NOORDXXI (full title: Quality by Identity, beyond traditional spatial and economic development) is an approved project of the Interreg IIC Programme for the Northsea Region.
Besides the North of the Netherlands two Scottish regions (Aberdeenshire and East Lothian), two Norwegian regions (Buskerud and Ostfold) and a Swedish region (Vastra Gotaland) are involved in this project.

Identity Strategy

In these six regions spatial planning is often based upon an urban-oriented policy. The regions that are involved in the NOORDXXI project have in common that they are situated in between the larger North Western European urban concentration zones and the periphery. In these so-called intermediate regions there is a growing demand to develop an alternative spatial policy that is based on the identity and quality of the regions themselves.
In the NOORDXXI-project the regions intend to develop this 'identity strategy' togehter.

In order to achieve this, a programme has been developed in which the exchange of knowledge, expertise, methods and techniques is the leading theme. In each region local projects are being organised. In the North of the Netherlands the NOORDXXI Foundation is responsible for organising local project which will be the pilot project for other regions.

Imagination

One of the activities in the North of the Netherlands is the open competition of the Eo Wijers Foundation. With the pillar of 'Imagination' this new method is introduced to the international scene. It is introduced as a method to stimulate the discussion and thinking about spatial planning. The analysis of the open competion *Who's afraid of the Empty Programme?* aims at contributing to new (spatial) planning concepts for the North of the Netherlands.

Besides the competition ('Imagination') the North of the Netherlands is responsible for organising a project called *Village Landscapes* ('Policy'), a broad debate on the spatial economic position of the North of the Netherlands ('Know-How'), and a children's programme ('Future'). In the other regions similar projects are organised.

Standing Conference

Project NOORDXXI wants to contribute to the discussion about town and country planning in the countries of the Northsea Region. By means of a so-called Standing Conference - a continuing creative debat - the participants hope to achieve this. In December 1998 the First Plenary Session was organised in Groningen, the Netherlands. In March 1999 t he project participants will meet in Drammen, Norway, followed by the start of the regional projects. At the end, in 2000, hopefully this project will deliver an inspiring contribution to the development of the Spatial Vision of the North Sea Region.

Quality by identity

beyond traditional spatial and economic development

Stichting NOORDXXI,
The Netherlands
East Lothian, Scotland
Aberdeenshire, Scotland
Ostfold, Norway
Buskerud, Norway
Vastra Götaland, Sweden

Partners in
Stichting NOORDXXI:
Keuningcongres,
Stichting Noorderbreedte,
Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen (RuG),
Eo Wijersstichting.

The Eo Wijers Foundation

The Eo Wijers Foundation was created to encourage spatial design and planning at the regional and sub-regional levels. The spatial issues in our society require, according to the founders, a visionary planning approach that rises above local or incidental solutions.

Since 1985 the Eo Wijers Foundation has organized five open competitions on regional and sub-regional issues. Many of the in total more than 200 entries have had an influence on government policy. In some cases there was a direct relationship with the practice of the implementation of spatial policy. In other cases entries were eye-openers that successfully challenged the starting points of government policy.

Deze publicatie, uitgegeven in het kader van de 5e prijsvraag van de Eo Wijers Stichting, werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van:

Stimuleringsfonds voor Architectuur
Provinciebestuur van Groningen
Provinciebestuur van Friesland
Provinciebestuur van Drenthe
Gemeentebestuur van Groningen
Ministerie van VROM
Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Van Eesteren Fluck Van Lohuizen Stichting

Colofon

Dit juryrapport is in opdracht van het bestuur van de Eo Wijers Stichting en onder supervisie van de jury opgesteld met medewerking van:
Tekst & eindredactie Henk van Blerck, buro Schokland, Rhenen
Secretariaat Frank Evers, Merle Bosschaart, NIROV, Den Haag
Bureauredactie Marja Kiel, REGIO-PRojekt, Groningen
Foto's Harry Cock, Assen en John Stoel, Haren
Vormgeving Herman Dorgelo, Kielwindeweer
Pre-press & Lithografie Von Hebei bv, Groningen
Druk Pijper Reprofessionals, Groningen
Afwerking Witlox bv, Groningen
Productie REGIO-PRojekt Uitgevers, Groningen

EO Wijersstichting
T.a.v. Frank Evers
Postbus 30833
2500 GV Den Haag
Tel. 070-3028426
Fax 070-3617422
E-mail:evers@nirov.nl

De Eo Wijers Stichting is opgericht ter stimulering van het ontwerpen op een bovenlokaal schaalniveau. De ruimtelijke vraagstukken in onze maatschappij vereisen volgens de oprichters een visionaire planvormende benadering die uitstijgt boven die van lokale en incidentele oplossingen.

De stichting heeft als doel de visievorming op mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen in Nederland op langere termijn te stimuleren. Ze wil vooral ook jonge vakgenoten kansen geven om hun ideeën los van concrete opdrachten te presenteren. Hiermee wil de stichting mede het gedachtengoed van Eo Wijers uitdragen.
Prof. ir. Leonard Wijers was als hoogleraar in Delft en als directeur van de Rijksplanologische Dienst tot aan zijn dood in 1982 een belangrijk inspirator van het ruimtelijke ontwerpen op het bovenlokale schaalniveau. De kwaliteit die hij propageerde was niet alleen de ruimtelijke ordening van het meetbare; het ging hem ook om datgene dat de leefomgeving karakter en uitstraling geeft.
Inmiddels heeft de Eo Wijers Stichting sinds 1985 vijf open ideeënprijsvragen over bovenlokale ruimtelijke vraagstukken georganiseerd. De reeksen van inzendingen leverden om de drie jaar een afspiegeling van de ontwikkeling van het ontwerpen op bovenlokaal schaalniveau op. Verschillende van de in totaal meer dan tweehonderdvijftig prijsvraaginzendingen hebben een concrete doorwerking in overheidsbeleid gehad. Soms werd direct aangesloten bij de praktijk van de uitvoering van het ruimtelijk beleid, met name van rijk en provincies. Soms echter was een prijsvraaginzending een eye-opener die de uitgangspunten van het overheidsbeleid met succes ter discussie stelde.

ISBN 90-5028-106-0
9 789050 281065

eo wijers stichting